

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΠΜΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Συμμετοχική Δημοκρατία και Παθητικότητα Πολιτών
Μελέτη περίπτωσης: Συμμετοχικές πολιτικές και στάση των πολιτών στο Δήμο
Αθηναίων.

Επιμέλεια - Σύνταξη

Αναστασία Βασιλοπούλου

Επιβλέπων Καθηγητής

Θεόδωρος Παπαθεοδώρου

Τριμελής Επιτροπή

Θεόδωρος Παπαθεοδώρου
Φεφές Μιχαήλ
Πετρόπουλος Χρήστος

ΑΘΗΝΑ 2023

*«Η έγκριση της παρούσας εργασίας από το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν συνεπάγεται
και την υιοθέτηση των απόψεων της συγγραφέα».*

Η Βασιλοπούλου Αναστασία, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Συμμετοχική Δημοκρατία και Παθητικότητα Πολιτών - Μελέτη περίπτωσης: Συμμετοχικές πολιτικές και στάση των πολιτών στο Δήμο Αθηναίων» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή / και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

«Θα ήθελα να εκφράσω τις εγκάρδιες θερμές ευχαριστίες μου προς τον επιβλέποντα καθηγητή μου, για την πολύτιμη καθοδήγηση, αμέριστη βοήθεια, κατανόηση και συμβολή του στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Την παρούσα εργασία θα ήθελα να την αφιερώσω στην οικογένεια μου και ειδικότερα στο πολύτιμο διαμάντι μου, τον λατρεμένο μου ανιψιό Γιώργο, διότι με την στήριξη, το κουράγιο και την κατανόησή τους αποτέλεσαν σταθερή βάση και κινητήρια δύναμη για να πραγματοποιήσω έναν ακόμη στόχο μου ».

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Την τελευταία δεκαετία, τα κράτη της ΕΕ δοκιμάζονται από αλληπάλληλες κρίσεις θεσμικές, δημοσιονομικές, περιβαλλοντικές κ.ά. Παρά τον μετασχηματισμό της πλειονότητας των κρατών σε βιώσιμες, τεχνολογικά ανεπτυγμένες, πράσινες και ανοιχτές κοινωνίες, παρατηρείται μία απροσδόκητη εκδήλωση του φαινομένου της διάβρωσης και της κιβδηλότητας της Δημοκρατίας. Μία δημοκρατία στην οποία κυριαρχεί η αμφισβήτηση, η ανισότητα, η αβεβαιότητα και ο λαϊκισμός.

Η Ελλάδα αποτέλεσε χαρακτηριστικό αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αυτού του πολιτικού φαινομένου, καθώς οι πολιτικές πρακτικές των κυβερνήσεων ακολούθησαν μία κατεύθυνση συγκεντρωτισμού της εξουσίας, ελέγχου και περιορισμού της συμμετοχικότητας των πολιτών. Η παρατεταμένη κομματική πόλωση, που βίωσε η χώρα επί τουλάχιστον τρεις δεκαετίες, φαίνεται να παραχωρεί τη θέση της στην παρατεταμένη αποκομματικοποίηση και παθητικοποίηση των πολιτών, μετατρέποντας την θεσμικά κατοχυρωμένη πολιτική συμμετοχή σε μία απρόσωπη και επουσιώδη τυπική διαδικασία.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να προσεγγίσει το ζήτημα της παθητικότητας των πολιτών υπό το πρίσμα της συμμετοχικής δημοκρατίας, ως απaráμιλλη και αναπόσπαστη διάσταση της Δημοκρατίας. Η υιοθέτηση συμμετοχικών πρακτικών θα συμβάλει στην «αναγέννηση» της ιδιότητας των πολιτών ως ενεργές πολιτικές προσωπικότητες από επιλογή, καθιστώντας τους στο επίκεντρο των πολιτικών αποφάσεων και διαδικασιών. Μέσα από την ανάλυση των συμμετοχικών πολιτικών και την παράθεση παραδειγμάτων, αναζητούνται απαντήσεις σε ερωτήματα κατά πόσο η συμμετοχικότητα μπορεί να ενισχύσει τον θεσμό της Δημοκρατίας, ποιος ο ρόλος των ενεργών και παθητικών πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ποιες είναι οι κυριότερες αιτίες της παθητικοποίησης των πολιτών εντός των σύγχρονων πλαισίων δράσεων των κρατών και πως εξελίσσεται η συμμετοχικότητα στην Ελλάδα σε επίπεδο Δήμων. Τέλος, επιχειρείται η παράθεση των συμμετοχικών πολιτικών που εφαρμόζει ο Δήμος Αθηναίων και εξετάζεται ο βαθμός αποτελεσματικότητάς τους, στην προσπάθειά του να καταστεί μία έξυπνη βιώσιμη πόλη, τη διακυβέρνηση της οποίας θα ασκούν από κοινού δημοτική αρχή και κοινωνία των πολιτών.

Το θεωρητικό μέρος της εργασίας διεξήχθη μέσω εξέτασης βιβλιογραφικών και διαδικτυακών πηγών, ενώ το δεύτερο μέρος αποτελεί προϊόν εμπειριστατωμένης έρευνας υπηρεσιακών αρχείων, προσωπικής εργασιακής εμπειρίας, παράθεσης στατιστικών στοιχείων και ανάλυσης ερωτηματολογίου, προκειμένου η έρευνα να καταλήξει σε όσο το δυνατόν πιο ασφαλή συμπεράσματα.

Λέξεις κλειδιά: Δημοκρατία, Συμμετοχική Δημοκρατία, Ενεργός Πολίτης, Παθητικοποίηση, Τοπική Αυτοδιοίκηση

ABSTRACT

In the last decade, the European countries have faced by successive crises, institutional, fiscal, environmental etc. Despite the transformation of the majority of states into sustainable, technologically developed, green and open societies, there is an unexpected enlargement of the phenomenon of erosion and fickleness of the democracy. A democracy dominated by questioning, inequality, uncertainty and populism.

Greece has been a typical representative example of this political phenomenon, as the political practices have been characterized by directions of centralization of power, control and limitation of citizen participation. The prolonged partisan polarization that the country has been experiencing for three decades seems to be giving way to prolonged de-partisanship and passivation of citizens, turning institutionally enshrined political participation into an impersonal and meaningless formality.

This assignment attempts to approach the issue of citizens' passivity in the light of participatory democracy, as an unparalleled and integral dimension of Democracy. The adoption of participatory practices will "regenerate" the status of citizens as active political figures by choice, placing them at the center of political decisions and processes. Through the analysis of participatory policies and citing examples, answers are sought to questions about whether participation can strengthen the institution of democracy, what is the role of active and passive citizens in decision-making processes, what are the main causes of citizens passivation in the modern contexts of states' actions and how participation in Greece develops at the level of Municipalities. Finally, an attempt is made to cite the participatory policies implemented by the Municipality of Athens and examine their degree of effectiveness, in its effort to become a smart sustainable city, the governance of which will be exercised jointly by the municipal authority and the civil society.

The theoretical part of the work was carried out by examining bibliographic and online sources, while the second part is the product of an in-depth investigation of official records, personal work experience, statistical data reporting and questionnaire analysis, in order to research to arrive at the safest possible conclusions.

Key Words: Democracy, Participatory Democracy, Active citizen, Passiveness, Local Government

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	5
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	5
1.1. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Democracy)	5
1.2. ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ(Social Contrat)	8
1.3. ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Participatory Democracy).....	11
1.4. ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Deliberative Democracy)	21
1.5. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ /ΨΗΦΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ (E- Participatory Democracy).....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: “ΣΤΑΣΕΙΣ & ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ”	35
2.1. Η ΠΑΘΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ – ΕΝΕΡΓΟΣ /ΠΑΘΗΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ (Passivity).....	35
2.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑΘΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ & ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	43
3.1. Ο ΘΕΣΜΟΣ της ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Participatory Democracy in Greece).....	43
3.2. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΟΤΑ (ΔΗΜΟΙ) (Participatory Democracy in municipalities).....	49
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	58
2.2.1. ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	58

2.2.2. ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΕΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ	85
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	xiii

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Απεικόνιση σχέσης εμπιστοσύνης – αξιοπιστίας.

Πίνακας 2: Τα βασικά εργαλεία και η χρήση της ηλεκτρονικής συμμετοχικότητας.

Πίνακας 3: Κατά πόσο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αξιολογούνται θετικά ή αρνητικά σε σχέση με τη συμμετοχική δημοκρατία.

Πίνακας 4: Η αποτελεσματικότητα της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις συμμετοχικές πολιτικές.

Πίνακας 5: Οι δύο τύποι πολιτών.

Πίνακας 6: Η βαθμολογία των χωρών ως προς τον τύπο δημοκρατίας.

Πίνακας 7: Στάδια υλοποίησης αποφάσεων από Δήμους.

Πίνακας 8: Η βαθμολογία της Ελλάδας στις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Αριθμός αιτήσεων που έχουν καταβληθεί εντός της πενταετίας 2015-2020.

Διάγραμμα 2: Συνολικός αριθμός αναφορών και αποδεκτών αναφορών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο την χρονική περίοδο 1958-2021.

Διάγραμμα 3: Συνολικός αριθμός παραπόνων στον Ευρωπαϊκό Διαμεσολαβητή τη χρονική περίοδο 2017-2021.

Διάγραμμα 4: Το σύνολο των παραπόνων προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα εν δυνάμει ευρωπαϊκά κανάλια (περίοδος 2016-2020).

Διάγραμμα 5: Ο βαθμός αρνητικής επίδρασης της χρήσης του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην πολιτική ανά χώρα.

Διάγραμμα 6: Οι 10 πτωτικοί δείκτες της Φιλελεύθερης και Διαβουλευτικής Δημοκρατίας μεταξύ 2017 και 2022.

Διάγραμμα 7: Σε τι βαθμό αισθάνονται οι πολίτες ότι μπορούν να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑμεΑ	Άτομο / άτομα με Αναπηρία
ΔΑΕΜ	Δήμος Αθηναίων Εταιρεία Μηχανογράφησης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΛΟΑΤΚΙ+	Λεσβία, Ομοφυλόφιλος, Αμφιφυλόφιλος, Τρανς,
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΟΤΑ	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΠΔΔ	Παγκόσμιο Δείκτη Δημοκρατίας
ΠΔΕΤ	Παγκόσμιος Δείκτης Ελευθερίας Τύπου
ΤΝ	Τεχνητή νοημοσύνη
ΤΠΕ	Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών
CODE	Co-Deciding Europe
DESI	Digital Economy and Society Index
ECI	European Citizens' Initiative
EUPilot	European Pilot Independent Local Open Technologies
MIT	Massachusetts Institute of Technology
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις που καλούνται να διαχειριστούν τα σύγχρονα κράτη είναι η αμφισβήτηση των πολιτικών θεσμών και κατ' επέκταση η κοινωνική κρίση που απειλεί την συνοχή και την ευημερία της κοινωνίας. Παρότι θα λέγαμε ότι οι πολιτικές ηγεσίες διαθέτουν ένα ευρύ φάσμα εργαλείων διαχείρισης των διεθνών και εθνικών κρίσεων, όπως η τεχνογνωσία και η τεχνολογία, και δρουν σε ένα συνταγματικά προστατευμένο περιβάλλον, που διακηρύσσει τις αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, εντούτοις, γίνεται έκδηλα φανερό ότι οι πολίτες βιώνουν μία απρόσμενη αμφισβήτηση και παράβαση των ανθρώπινων και πολιτικών τους δικαιωμάτων, ως προς τη συμμετοχικότητα, την ισότητα και την ελευθερία έκφρασης τους στον δημόσιο βίο.

Αν και η ΕΕ, μέσω της συνθήκη της Λισσαβόνας, διασφαλίζει το αναφαίρετο δικαίωμα στον σεβασμό της ανθρώπινης υπόστασης, στην ισότητα και στην προσβασιμότητα στις δημόσιες υποθέσεις, ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, ειδικότερα λόγω της γενικότερης οικονομικής δυσπραγίας και των συνθηκών που επέβαλε η πανδημία, τα περισσότερα κράτη επέλεξαν πρακτικές συγκεντρωτισμού, με αποτέλεσμα την σταδιακή αποδόμηση της Δημοκρατίας.

Στην Ελλάδα, η κρίση των δημοκρατικών αξιών επήλθε έπειτα από μία μακροχρόνια περίοδο οικονομικών σκανδάλων, πολιτικής διαφθοράς και αδύναμης ισχυρής κοινωνίας πολιτών. Οι πολιτικοί θεσμοί, παρά τον όποιο εκσυγχρονισμό στον τομέα της διοίκησης, εξακολουθούσαν να λειτουργούν παγιωμένοι στις απαρχαιωμένες παραδοσιακές μορφές διοίκησης, εξυπηρετώντας προσωπικά ή πελατειακά συμφέροντα, καθιστώντας τους πολίτες αδρανείς και πολιτικά αποξενωμένους. Ένα κράτος, όμως, με παθητικούς πολίτες, παύει να είναι ενεργό και αποδοτικό. Η εξέλιξη της τεχνολογίας και της πολιτικής επιστήμης μετέβαλλε τη φύση των πολιτών, τους οποίους καθιστά, περισσότερο από ποτέ, στο επίκεντρο των πολιτικών αποφάσεων. Άλλωστε, όπως αναφέρουν οι κορυφαίοι φιλόσοφοι Rawls και Rousseau, στη θεωρία τους για την έννοια και τη σημασία του κοινωνικού συμβολαίου, η δημοκρατία αποτελεί ένα

ανθρωποκεντρικό πολίτευμα και η φύση του ανθρώπου είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πολιτικοποίηση, την κοινή συμβίωση, την ελευθερία αλλά ταυτόχρονα και τον προσωπικό περιορισμό.

Η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται ένα από τα πιο επίκαιρα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα της εποχής. Αναγνωρίζει τον θεσμό της συμμετοχικότητας ως τον πλέον κατάλληλο μηχανισμό αναγέννησης των δημοκρατικών ιδεωδών και του προσδιορισμού της ταυτότητας του σύγχρονου πολίτη. Ειδικότερα, σε ότι αφορά την εξέταση των συμμετοχικών πολιτικών από τη δημοτική αρχή των Αθηνών, παρέχεται μία εκ των έσω παράθεση των υπηρεσιακών λειτουργιών και παράλληλα επιχειρείται μία προσέγγιση πιθανών προτάσεων βελτίωσης. Ωστόσο, ο περιορισμένος χρόνος συγγραφής και έκτασης της εργασίας καθιστούν αδύνατη την εις βάθος μελέτη και ανάλυση των βιβλιογραφικών πηγών που απαιτούνται προκειμένου να αναχθούν ασφαλή και αντιπροσωπευτικά συμπεράσματα. Παρ' όλα αυτά, η προστιθέμενη αξία της έρευνας έγκειται στη δυνατότητα αξιοποίησης της από τη διοικητική αρχή του Δήμου. Επιπλέον, τα στατιστικά στοιχεία και τα ποσοτικά δεδομένα που παρατίθενται, δύναται να αποτελέσουν έναυσμα για τη δημιουργία νέων επιστημονικών ερευνών και συγγραφικών κειμένων, αναφορικά με τη συμμετοχικότητα των πολιτών στους δήμους της Ελλάδας. Τέλος, καλείται να απαντήσει στα ερωτήματα:

- ❖ Κατά πόσο η ενίσχυση της συμμετοχικότητας δύναται να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντι στους πολιτικούς θεσμούς;
- ❖ Πώς οι διαβουλευτικές πρακτικές και οι ψηφιακές καινοτομίες μπορούν να εκσυγχρονίσουν τις παραδοσιακές μορφές συμμετοχικότητας;
- ❖ Πώς ο ενεργός και παθητικός πολίτης επηρεάζουν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων;
- ❖ Ποιες είναι οι κυριότερες αιτίες του φαινομένου της παθητικότητας;
- ❖ Πώς και σε τι βαθμό εφαρμόζουν οι δήμοι τις συμμετοχικές πολιτικές στην Ελλάδα;
- ❖ Ποιο είναι το επίπεδο υλοποίησης των συμμετοχικών πολιτικών στον Δήμο Αθηναίων και πόσο ικανοποιημένοι είναι οι δημότες από το βαθμό εφαρμογής τους;
- ❖ Ποιές πρακτικές οφείλει να ακολουθήσει ο Δήμος Αθηναίων προκειμένου να ενθαρρύνει τη συμμετοχή των δημοτών του;

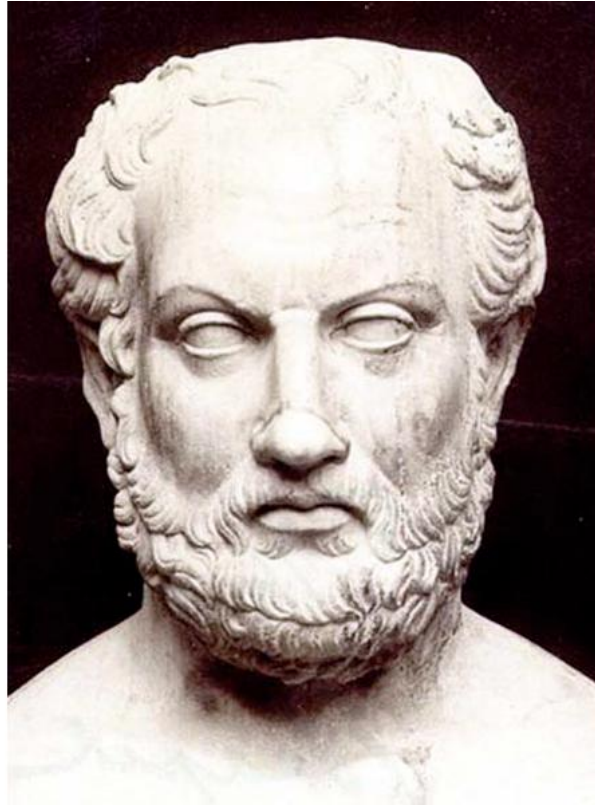
Το πρώτο μέρος της εργασίας, το οποίο βασίζεται στη βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα, περιλαμβάνει τη θεωρητική προσέγγιση της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών. Αναλυτικότερα, το πρώτο κεφάλαιο παραθέτει τις έννοιες της Δημοκρατίας και του Κοινωνικού Συμβολαίου μέσα από τις αντιθετικές, πολλές φορές, διατυπώσεις γνωστών φιλοσόφων της εποχής. Κατόπιν, γίνεται αναλυτική αναφορά στον όρο της Συμμετοχικής Δημοκρατίας και στις θετικές διαστάσεις της. Στα επόμενα δύο υποκεφάλαια εξετάζονται οι έννοιες της διαβουλευτικής και ηλεκτρονικής δημοκρατίας, η εξέλιξη τους στο χρόνο και οι θετικές συνέπειες που έχουν επιφέρει στη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι στάσεις και οι «αντιστάσεις» των πολιτών. Πιο συγκεκριμένα, παρατίθενται και αντιπαραβάλλονται οι έννοιες του ενεργού και παθητικού πολίτη και οι επιπτώσεις που επιφέρουν στη λειτουργία ενός δημοκρατικού πολιτεύματος καθώς αναζητούνται και οι κυριότερες αιτίες της πολιτικής αποξένωσης των πολιτών.

Στο τρίτο κεφάλαιο, ερευνάται η συμμετοχή των πολιτών και η μέθοδος της διαβούλευσης σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Πραγματοποιείται ειδική αναφορά στο θεσμό της συμμετοχικότητας εντός των γεωγραφικών ορίων της Ελλάδας, με την παράθεση πρόσφατων αποτελεσμάτων από διεθνείς και εθνικές έρευνες. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο αναλύεται ο θεσμός της συμμετοχικότητας σε επίπεδο ΟΤΑ στην Ελλάδα.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, το οποίο βασίζεται σε προσωπική έρευνα και εξέταση υπηρεσιακών πηγών, παρουσιάζεται η μελέτη περίπτωσης. Ειδικότερα, το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει μία μικρή εισαγωγή για τον Δήμο μελέτης, τον Δήμο Αθηναίων. Κατόπιν, αναλύονται οι συμμετοχικές πολιτικές που έχει εφαρμόσει η δημοτική αρχή τα τελευταία χρόνια, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται και αναλύονται τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου που συντάχθηκε στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας.

Τέλος, η έρευνα ολοκληρώνεται με τα κεντρικότερα συμπεράσματα και τις προτάσεις ενίσχυσης της συμμετοχικότητας των πολιτών στον Δήμο Αθηναίων και την παράθεση των βιβλιογραφικών αναφορών, με βάση των οποίων συντάχθηκε το παρόν έργο.

«Το εναντιούμενον τῷ δυναστεύοντι Δῆμος ὠνόμασται».

Αυτό που εναντιώνεται στο δυνάστη λέγεται λαός.

Θουκυδίδης Αθηναίος ιστορικός (460-394 π.Χ.)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

1.1. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (DEMOCRACY)

Η Δημοκρατία αποτελεί ένα πολιτικό και κοινωνικό ιδεώδες, παραμένοντας, έως και σήμερα, το κυρίαρχο επιθυμητό εξουσιαστικό μοντέλο οργάνωσης, διοίκησης και διακυβέρνησης των σύγχρονων κρατών. Σαν όρος εμφανίστηκε στην Ελλάδα περίπου τον 5^ο αιώνα π.Χ., από τον νομοθέτη Κλεισθένη και αναπτύχθηκε κυρίως από τον Περικλή. Ετυμολογικά συντίθεται από τις λέξεις «δήμος» και «κρατέω», υποδηλώνοντας ότι η εξουσία πηγάζει και ασκείται από τον λαό.¹ Στην αρχαία Αθήνα, η έννοια της δημοκρατίας είχε άμεση μορφή μέσω των συνελεύσεων που πραγματοποιούνταν προκειμένου να συζητηθούν τα επίκαιρα ζητήματα και στις οποίες συμμετείχαν όλοι οι πολίτες έχοντας πολιτικά δικαιώματα. Στην μεταπολιτευτική Ελλάδα, η δημοκρατία εκφράζεται μέσω της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και παρότι οι αποφάσεις λαμβάνονται πολλές φορές από την πλειοψηφία του συνόλου, βασικός στόχος είναι η διασφάλιση του συλλογικού συμφέροντος και όχι η εξυπηρέτηση μέρος αυτού.

Για την προσέγγιση της έννοιας έχουν διατυπωθεί πολλές θεωρίες. Ο Beetham υποστηρίζει ότι πρόκειται για ένα «μοντέλο απόφασης» που διέπεται από δεσμευτικούς κανόνες με σταδιακό χαρακτήρα, ενώ όσο αυξάνεται η άμεση συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τόσο πιο δημοκρατικό χαρακτηρίζεται το καθεστώς.²

---

¹ Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, Δημοκρατία, Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο:

<https://tinyurl.com/4xxd74vc>, Τελευταία ενημέρωση στις 6 Οκτωβρίου 2022.

²Beetham, David, ed. 1994. Defining and Measuring Democracy. London: Sage, αναφέρεται σε Elstub S.(2015), A Genealogy of Deliberative Democracy, Democratic Theory Volume 2, Issue 1, Summer 2015: 100–117, ISSN 2332-8908 (Online), Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/273zyysf>, {Πρόσβαση στις 03/03/2023}, σελ 101.

Σύμφωνα με τον Abraham Lincoln, η Δημοκρατία είναι ένα αυτοδιοικούμενο πολίτευμα, με θεμελιώδες στοιχείο την κυριαρχία του λαού, η οποία οριοθετείται από νόμους που ο ίδιος διαμορφώνει.³ Το ζήτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο η εξουσία νομοθέτησης των αντιπροσωπευτικών οργάνων έχει «εργαλειακή» ή «εγγενή» αξία.⁴ Διότι κάθε προσπάθεια εργαλειοποίησης των νόμων προς το συμφέρον των κυβερνώντων θα κατέλυε κάθε έννοια της Δημοκρατίας. Αντιθέτως, η νομοθέτηση οφείλει να πραγματοποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζει τις εγγενείς αξίες, τις αξίες δηλαδή που υπάρχουν a priori. Πρωτίστως, αναφερόμαστε σε αυτό που ο Αριστοτέλης ονομάζει «πολιτικόν ζώνον»,⁵ στην «αυτοπραγμάτωση», δηλαδή, του κάθε πολίτη, το δικαίωμα να συναθροίζεται, να εκλέγει και να εκλέγεται.⁶ Να μπορεί να δρα ελεύθερα και ισότιμα εντός των πλαισίων των νόμων, να συμμετέχει στη διαμόρφωση των δημοσίων πολιτικών, να διαβουλεύεται.

Για τον Montesquieu, η λύση βρίσκεται στη διάκριση των εξουσιών. Αυτό που θα διατηρήσει τους νόμους και κατ' επέκταση τη δημοκρατία είναι το πολίτευμα να ασκείται σύμφωνα με τις αρχές της ισότητας (απέναντι στους νόμους) και της λιτότητας (ως στάση ζωής). Όσο οι δύο αυτές αρετές διατηρούνται αμέριστε στο χρόνο, διασφαλίζεται το δημοκρατικό καθεστώς. Ο λαός εκλέγει αντιπροσώπους, οι οποίοι έχουν αποδείξει την αξία και τη φερεγγυότητά τους ως προς τη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων και την ενάρετη ζωή τους.⁷ Η διαφθορά των ηθικών αξιών μπορεί να επέλθει με μεγάλη ευκολία είτε μέσω της κατάχρησης της εξουσίας και την επιβολή της ανισότητας είτε μέσω της «ακραιφνούς» ισότητας, δηλαδή την επιθυμία των πολιτών να καταχραστούν την εξουσία αυτών που ήδη έχουν επιλέξει να τους κυβερνούν.⁸ Στην πρώτη περίπτωση, η δημοκρατία δημιουργεί μηχανισμούς όπου η «εξουσία περιορίζει την εξουσία»,⁹ δηλαδή τη δυνατότητα διάχυσης και διαχωρισμού της εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής

---

³Πανεπιστήμιο Κρήτης, εκπαιδευτικές διαφάνειες, Πολιτική Φιλοσοφία 7, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/mr272re4>, {Πρόσβαση στις 03/03/2023}.

⁴Οπ.παρ.

⁵Οπ.παρ.

⁶Οπ.παρ.

⁷Montesquieu(1748), Πνεύματος των Νόμων, μτφρ Π.Κονδύλης, Κ. Παπαγιώργης,(2006), Γνώση, Αθήνα,2006, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p89d98p>, {Πρόσβαση στις 26/03/2023}.σσ 130-139.

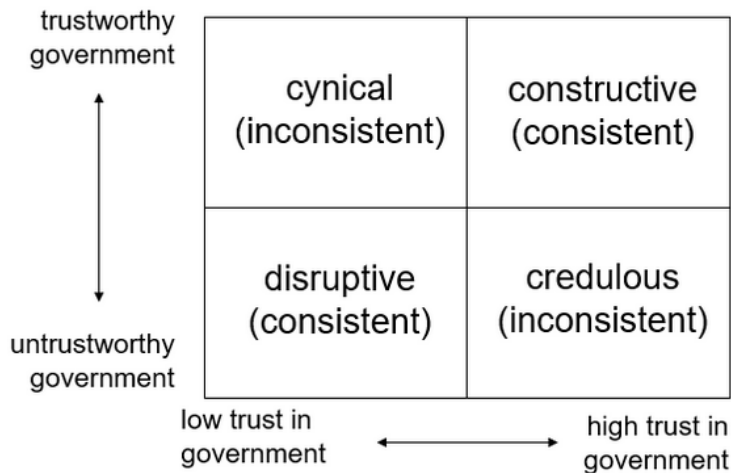
⁸Montesquieu(1748), Πνεύματος των Νόμων, μτφρΠ.Κονδύλης,(2006), οπω.παρ. σελ 245.

⁹Οπ. Παρ. σελ 297.

εξουσίας προκειμένου η καθεμία να ελέγχει τη νομιμότητα των ενεργειών της άλλης. Στη δεύτερη περίπτωση, οι νόμοι, με τον καθολικό και δεσμευτικό τους χαρακτήρα, επιβάλλουν κυρώσεις στους πολίτες, διασφαλίζοντας τις αρετές της ισότητας και της λιτότητας.

Ο Κομφούκιος θέτει προς σκέψη ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό για την υπόσταση της Δημοκρατίας, την εμπιστοσύνη στους θεσμούς.¹⁰ Θεωρεί πως ο έχων την εξουσία οφείλει να λαμβάνει τουλάχιστον τον ελάχιστο απαραίτητο βαθμό εμπιστοσύνης των πολιτών για να νομιμοποιείται η εξουσία του, ενώ σε κάθε αντίθετη περίπτωση και για λόγους πολιτικής και προσωπικής ευθιξίας να «παραδίδει τα όπλα». ¹¹ Ο Ρείχοτο υποστηρίζει ότι η εμπιστοσύνη διασφαλίζεται όταν η κυβέρνηση τηρεί με ειλικρίνεια, αξιοπιστία και συνέπεια τις δεσμεύσεις που έχει θέσει και παραχωρεί ένα μερίδιο της εξουσίας στους πολίτες, υπό την έννοια ότι διαχειρίζονται από κοινού τις δημόσιες πολιτικές.¹²

Πίνακας 1: Απεικόνιση σχέσης εμπιστοσύνης – αξιοπιστίας

Πηγή: democracyspot.net

¹⁰Peixoto T.(2021), Between too much and too little: a tentative framework for putting trust in government in to context, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/ywf4xjyz> , {Πρόσβαση στις 05/03/2023}.

¹¹Peixoto T.(2021), Between too much and too little: a tentative framework for putting trust in government in to context, όπ.παρ.

¹²όπ.παρ.

Στην μελέτη του συσχέτισε τις δύο κυρίαρχες γι' αυτόν αξίες, αναδεικνύοντας τον θεσμό της συμμετοχικότητας ως απόρροια της εύρυθμης λειτουργίας των δημοκρατικών καθεστώτων. Συγκεκριμένα, αποδεικνύει, ότι σε ένα πολιτικό περιβάλλον όπου η εμπιστοσύνη και η αξιοπιστία εντοπίζονται σε υψηλό βαθμό, οι πολίτες εμφανίζουν αυξανόμενη επιθυμία να ασχοληθούν με τη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων και να διαμορφώσουν μία λιγότερη ατομιστική στάση, προς όφελος της κοινωνίας. Από την άλλη πλευρά, ένα επίπεδο χαμηλής αξιοπιστίας και εμπιστοσύνης έχει ως απόρροια την κακοδιοίκηση, την κρίση των θεσμών και την απογοήτευση των πολιτών. Ωστόσο, όμως, οι αρνητικές αυτές συνέπειες μπορούν να οδηγήσουν τους πολίτες σε «επαναστατικές» αντιδράσεις, κινητοποιήσεις και έντονες αμφισβητήσεις, προκαλώντας την αφύπνιση των πολιτικών κομμάτων να δημιουργήσουν πολιτικές αντίστοιχες των μεταβαλλόμενων απαιτήσεων.¹³

1.2. ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ (SOCIAL CONTRACT)

Ο άνθρωπος εκ φύσεως είναι πολιτικό όν. Έχει την τάση, δηλαδή, να διαβιεί και να ενεργεί συνυπάρχοντας σε ομάδες. Για να επιτευχθεί, όμως, μία ομαλή συνύπαρξη είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός κοινωνικού συμβολαίου. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα είδος «συμφωνίας» μεταξύ των πολιτών προκειμένου να καθορίσουν τους τρόπους με τους οποίους η κοινωνία θα καταστεί λειτουργική και θα εξασφαλίζει την προσωπική και συλλογική ευημερία των πολιτών.

Ο καθορισμός της έννοιας αποδείχθηκε ιδιαίτερα περίπλοκος και αμφίσημος στην παγκόσμια βιβλιογραφία καθώς οι αναφορές διαφέρουν από μελετητή σε μελετητή. Για κάποιους θεωρητικούς το κοινωνικό συμβόλαιο αποτελεί ένα συμβόλαιο «συνεταιρισμού» μεταξύ των πολιτών και της ηγεσίας, μία συναίνεση δηλαδή για την εκχώρηση πολιτικής εξουσίας,¹⁴ ενώ για κάποιους άλλους αποτελεί συμβόλαιο «υποταγής» των υπηκόων προς την πολιτική εξουσία.¹⁵

¹³Οπ.παρ.

¹⁴Στυλιανού Α.(2006), ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ - ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΚΡΟΤΙΟΥΣ ΣΤΟΝ ΡΟΥΣΣΩ, ΠΟΛΙΣ , Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4b2dxbx2>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023}, σσ.108-109

¹⁵Στυλιανού Α.(2006), ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ - ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΚΡΟΤΙΟΥΣ ΣΤΟΝ ΡΟΥΣΣΩ, όπ.παρ, σσ26-27

Ο Hobbes προτάσσει ότι ο άνθρωπος δεν είναι πολιτικό αλλά εγωιστικό όν και συνυπάρχει σε μία κοινωνία προκειμένου να εξυπηρετήσει και να αυξήσει τα ατομικά του συμφέροντα. Παράλληλα όμως, στην κοινωνία αυτή βρίσκεται υποταγμένος στην κυριαρχία της πολιτικής εξουσίας, η οποία δρα κυρίως για την εξυπηρέτηση των ιδιοτελών της συμφερόντων και επομένως κατά τη θεώρησή του το κοινωνικό συμβόλαιο οδηγεί σε ένα απολυταρχικό καθεστώς.¹⁶

Αντιθέτως, για τον John Locke, το κοινωνικό συμβόλαιο αναπτύχθηκε με σκοπό να παρέχει μια νομική βάση για τη δημιουργία μιας κοινωνίας που θα λειτουργεί με δικαιοσύνη και ελευθερία. Σύμφωνα με τη θεώρησή του, αποτελεί μία διαδικασία πραγμάτωσης της μετάβασης από την φυσική στην πολιτική κοινωνία.¹⁷ Πρόκειται για μία αμφοτέρα αποδεκτή συνθήκη μεταξύ των ανθρώπων, οι οποίοι παραχωρούν στην πολιτική εξουσία την αρμοδιότητα της επιβολής κυρώσεων προκειμένου να διατηρήσουν τα τρία θεμελιώδη δικαιώματα που είχαν κατακτήσει στην προτεραία «φυσική τους κατάσταση», την ιδιοκτησία, τη ζωή και την ελευθερία τους.¹⁸ Τη συμφωνία αυτή την ονομάζει «καταπίστευμα», καθώς βασίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, στην ηθική ισότητα και στην πίστη ότι οι εξουσιαστικές αρχές θα δρουν για την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, σε διαφορετική περίπτωση προβλέπεται η καθαίρεσή τους.¹⁹

Για τον Rousseau, το κοινωνικό συμβόλαιο αποτελεί την «εγγύηση» της αρμονικής συνύπαρξης των διαφόρων υποκειμενικών συμφερόντων, τα οποία πολλές φορές είναι αντικρουόμενα, ούτως ώστε ο κάθε άνθρωπος να δρα αυτοτελώς με τρόπο που δεν περιορίζει τις ατομικές του ελευθερίες αλλά παράλληλα να διασφαλίζει την συλλογική ευημερία και τη γενική βούληση.²⁰ Όπως ο ίδιος αναφέρει πρόκειται για «ένα υπόρρητο, ανιστορικό και διαρκές συμβόλαιο, το οποίο δεσμεύει όλα τα άτομα που συναπαρτίζουν μια πολιτική κοινότητα».²¹ Η κάθε ανθρώπινη μονάδα αποκτά την ιδιότητα του πολίτη, το

---

¹⁶Οπ.παρ., σς 108-109

¹⁷Βαγενά Δ. Θ. (2022). Τα Κοινωνικά Συμβόλαια των John Locke και John Rawls: από τη φυσική κατάσταση στην πρωταρχική θέση. Ηθική. Περιοδικό φιλοσοφίας, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4b2dxbx2>, {Πρόσβαση στις 07/03/2023}, σελ 23.

¹⁸Βαγενά Δ. Θ. (2022). Τα Κοινωνικά Συμβόλαια των John Locke και John Rawls: από τη φυσική κατάσταση στην πρωταρχική θέση, όπ.παρ. σς 20-23.

¹⁹Οπ.παρ.,σς 22-23.

²⁰Στυλιανού Α., όπ.παρ., σελ 175

²¹Οπ.παρ.

δικαίωμα και την υποχρέωση να συνδιαλέγεται με τα υπόλοιπα μέλη, να έχει δικαίωμα ψήφου και άποψης.²² Με αυτόν τον τρόπο, το κοινωνικό συμβόλαιο συνδέεται με τις αξίες της Δημοκρατίας, της λαϊκής κυριαρχίας και της γενικής βούλησης.²³

Ο John Rawls επιχειρεί να αποδώσει στο κοινωνικό συμβόλαιο μία πιο αφαιρετική έννοια από τον Locke και τον Rousseau. Σύμφωνα με τον Rawls, το κοινωνικό συμβόλαιο αναφέρεται σε μια συμφωνία μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας σχετικά με τη διανομή των κοινωνικών και οικονομικών αξιών και των ευκαιριών στην κοινωνία αυτή. Αυτή η έννοια θεωρείται απαραίτητη για τη διατήρηση μιας αδιάσειστης κοινωνίας, καθώς δίνει στα μέλη της μια αίσθηση επιτακτικής δικαιοσύνης και ελευθερίας. Στον "Θεωρητικό της Δικαιοσύνης", διατυπώνεται μια θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου, που ονομάζεται η θεωρία της δικαιοσύνης ως ισοτιμία.²⁴ Σύμφωνα με αυτήν, η κοινωνία είναι δίκαιη όταν οι κανόνες της διατηρούνται σε συμφωνία με την αρχή της ισότητας, και όταν οι αδικίες που εμφανίζονται είναι στηριγμένες στην αρχή της αποζημίωσης. Η δικαιοσύνη απαιτεί τη διασφάλιση μιας βασικής ελάχιστης επίπεδης ισότητας, η οποία πρέπει να εξασφαλίζει σε όλα τα άτομα ίσες ευκαιρίες.²⁵

Ο Montesquieu αντιλαμβάνεται το κοινωνικό συμβόλαιο ως απόρροια μιας ολότητας – ενότητας δύο στοιχείων, της φύσης και της αρχής.²⁶ Υποστηρίζει ότι η οικοδόμηση της πολιτείας δεν επιτυγχάνεται μόνο μέσα από τον καθορισμό του πολιτεύματος(φύση) αλλά και από τον τρόπο που οι πολίτες δρουν(αρχή). Κατονομάζει ως «πάθη» τις αξίες που πρεσβεύουν τα καθεστώτα (δημοκρατική κοινωνία -η αρετή των πολιτών, μοναρχία- τιμή του εξουσιαστή και στο δεσποτισμό η διάχυση του φόβου)²⁷ και εξηγεί ότι σε ένα καθεστώς όπου οι παράγοντες φύση και αρχή δεν παρουσιάζουν συνέπεια και συνέχεια οδηγεί σε πολιτικό και πολιτειακό τέλμα. Στο δημοκρατικό πολίτευμα, η αξία της ενάρετης ζωής σχετίζεται με την επιλογή των πολιτών να υποτάσσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα και αδυναμίες προς όφελος του μέγιστου

---

²²Οπ.παρ., σελ 178

²³Οπ.παρ., σς 178-179

²⁴Βαγενά Δ. Θ. (2022).όπ.παρ.

²⁵Βαγενά Δ. Θ. (2022).όπ.παρ., σς 23-26.

²⁶Σιατίτσας Φ.(2005), MONTESQUIEU, LAPOLITIQUEETL' HISTOIRE,ΠΛΕΘΡΟΝΑθήνα, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4uacwvn7>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}, σελ 60.

²⁷Σιατίτσας Φ.(2005), MONTESQUIEU, LAPOLITIQUEETL' HISTOIRE.,όπ.παρ.,σελ55.

δημοσίου αγαθού, του συλλογικού συμφέροντος.²⁸ Αντιθέτως, στην περίπτωση που τα μέλη της κοινωνία δρουν αντιφατικά με τις αρχές της αρετής και επιδιώκουν την μεγιστοποίηση ιδιωτικών συμφερόντων, οδηγούν την ενότητα των στοιχείων(φύση – αρχή) σε αντιφατική σχέση, με αποτέλεσμα την κρίση και τον αφανισμό της Δημοκρατίας.²⁹

1.3. ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (PARTICIPATORY DEMOCRACY)

Τις τελευταίες δεκαετίες, τα σύγχρονα κράτη καλούνται να διαχειριστούν ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων. Από τη μία πλευρά η μεγάλης κλίμακας δημογραφικές μετακινήσεις, οι δημοσιονομικές, γεωπολιτικές, ενεργειακές κρίσεις και πρόσφατα η πανδημία του κορονοϊού και από την άλλη πλευρά, η τεχνολογική έκρηξη έχουν συνθέσει ένα ταχέως και συνεχές μεταβαλλόμενο περιβάλλον, επηρεάζοντας σημαντικά τις προτεραιότητες και τις πολιτικές κατευθύνσεις των κυβερνήσεων. Συνέπεια αυτών, οι κοινωνίες να απειλούνται από υβριδικές κρίσεις, πολιτικές και ηθικές. Οι πολίτες εκφράζουν έντονα τη δυσαρέσκειά τους ως προς τη λειτουργία και τον τρόπο διοίκησης των θεσμών, παρουσιάζοντας τάσεις απολιτικοποίησης και αμφισβήτησης των πολιτικών φορέων, το οποίο απεικονίζεται και στα μεγάλα ποσοστά αποχής των πολιτών από τις εκλογικές διαδικασίες. Στόχος των πολιτικών ηγεσιών είναι ο αναπροσδιορισμός των πολιτικών τους οραμάτων μέσω καινοτόμων μεταρρυθμίσεων,³⁰ οικοδομώντας ένα λειτουργικό πλαίσιο το οποίο θα θεμελιώνεται στην ενισχυμένη συμμετοχή των πολιτών στη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων.

Ως συμμετοχική δημοκρατία ορίζεται η δυνατότητα συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, εκφράζοντας τις απόψεις τους για θέματα που τους αφορούν άμεσα. Η θεωρία της συμμετοχικότητας είναι εξίσου παλιά με αυτή της

---

²⁸Οπ.παρ. σς 55-56.

²⁹Οπ.παρ., σς 59-60.

³⁰ European Parliament (2022), Towards a permanent citizens' participatory mechanism in the EU, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies PE 735.927, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/mr26dsx2>, {Πρόσβαση στις 24/03/2023}, σελ 15.

δημοκρατίας.³¹ Στη λατινική διάλεκτο η λέξη σημαίνει «συζήτηση, παρατήρηση, προβληματισμός», περιλαμβάνοντας δύο θεμελιώδη στοιχεία: τη συναίνεση μεταξύ πολιτικής ηγεσίας - πολιτών και την ύπαρξη μιας ενεργής κοινωνίας των πολιτών.³² Με αυτόν τον τρόπο προωθείται η δημιουργία επικοινωνιακών σχέσεων μεταξύ των πολιτών και της κυβέρνησης, με στόχο τη βελτίωση της επικοινωνίας και την ανταλλαγή απόψεων και ιδεών.

Ο Andrea Felicetti αναφέρει: «*Το θέατρο δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς κοινό*»,³³ επιδιώκοντας, μέσω της τεχνικής του παραλληλισμού, να αναδείξει το αναφαίρετο των θεατών για την ύπαρξη της παράστασης και ως εκ τούτου των πολιτών για τη δημοκρατία.³⁴

Οι συμμετοχικές διαδικασίες διέπονται από αξίες και χαρακτηριστικά. Πρόκειται για διαδικασίες που εφαρμόζονται από τους εξουσιαστικούς φορείς προς τους πολίτες με σκοπό την «συμπαράγωγή» αποφάσεων, προσδίδοντας δεσμευτικό (δημοψήφισμα) ή συμβουλευτικό (ανοιχτές ομάδες επικοινωνίας) χαρακτήρα.³⁵ Πέρα από την αντιπροσωπευτική διάσταση της δημοκρατίας, η συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας αποκτά εγγενή αξία και προσδίδει ένα επιπλέον στοιχείο «νομιμότητας» στο δημοκρατικό ιδεώδες.³⁶ Διέπεται από τις αρχές της διαφάνειας και της λογοδοσίας, καθώς, ο πολίτης όχι μόνο λαμβάνει μέρος στις διαδικασίες αλλά ασκεί και έλεγχο επί της νομιμότητας αυτών. Μέσω της συμμετοχικής δημοκρατίας διασφαλίζεται η ισότητα και η καθολική πρόσβαση των πολιτών στη διαχείριση των ζητημάτων, δίνοντας τη δυνατότητα ουσιαστικής εκπροσώπησης και

---

³¹Blacksher E et al, (2012), “What Is Public Deliberation?” Hastings Center Report 42, no. 2: 14-17, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3wtar4em>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}, σελ 14.

³² Landwehr Claudia, “Demokratische Legitimation durch rationale Kommunikation“, in Lembecke W. Oliver et al. (ed.), *Zeitgenössische Demokratie theorie*, Wiesbaden, Springer Verlag für Sozialwissenschaften, 2012, 355-385., αναφέρεται σε European Regional Development Fund, DEMOCRATIC INNOVATION AND PARTICIPATORY DEMOCRACY IN THE ALPINE AREA, Interreg Alpine Space, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3y4h72ks>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023}, σελ 34.

³³Felicetti A.(2022), Casting a new light on the democratic spectator, Italy, DEMOCRATIZATION, VOL. 29, NO. 7, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p9ss679>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 1302.

³⁴Felicetti A.(2022), Casting a new light on the democratic spectator, όπ.παρ., σελ1302.

³⁵European Parliament (2022), Towards a permanent citizens' participatory mechanism in the EU, όπ.παρ., σς 15-16.

³⁶Όπ.παρ.

παρουσίας των ευάλωτων ομάδων στα κοινά.³⁷ Επιπροσθέτως, συμβάλει στην αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα, κυρίως σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, αφενός ως προς τη συνεργασία των δημοτικών αρχών και των πολιτών και αφετέρου ως προς τον έλεγχο και την ορθή διαχείριση των πόρων (προϋπολογισμός).³⁸

Οι Fung και Wright στη θεωρία που ανέπτυξαν για τη συμμετοχική δημοκρατία καθόρισαν τις προϋποθέσεις βάσει των οποίων η συμμετοχή των πολιτών θα επηρεάσει ουσιαστικά τη λήψη αποφάσεων. Αρχικά υποστήριξαν ότι το κράτος οφείλει να προβεί σε καινοτόμες μεταρρυθμίσεις ως προς τη σύσταση και τη λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης προκειμένου οι διαδικασίες συμμετοχής των πολιτών να αποτελέσουν ζωτικής σημασίας διαδικασίες για τους οργανισμούς, μέσω «*διατομεακών μονάδων δράσης*». ³⁹ Σύμφωνα με αυτό, φορείς της τοπικής αρχής συνδιαλέγονται μέσω διαβουλευτικών πρακτικών με «καθημερινούς» πολίτες για τη διαχείριση καθημερινών, απτών ζητημάτων που επηρεάζουν την τοπική κοινωνία.⁴⁰ Παράλληλα, το κράτος οφείλει να συντονίζει και να ελέγχει τον βαθμό εφαρμογής και τη δράση των τοπικών μονάδων, με αποτέλεσμα να διασφαλίζεται η ιεράρχηση της πολιτικής ατζέντας από τους άμεσα επηρεαζόμενους, δηλαδή τους πολίτες, καθώς και να αποφεύγεται η εξυπηρέτηση ιδιοτελών συμφερόντων.⁴¹ Το οικοδόμημα αυτό, οι Fung και Wright, το ονομάζουν «ενδυναμωμένη συμμετοχική διακυβέρνηση».⁴²

Η συμμετοχική δημοκρατία ενισχύεται σε μεγάλο βαθμό από τον τρίτο τομέα και τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών. Μέσω αυτών επιτυγχάνεται μία ατέρμονη και αδιάκοπη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών, προδίδοντας κύρος και ισχυρό

---

³⁷International Observatory on Participatory Democracy(2022), Framework note on the principles for the application and preparation of the report on participatory democracy, Draft n°1, Bachir KANOUTE, IOPD Africa, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/uvwfpqba>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023}, σς 2-3.

³⁸International Observatory on Participatory Democracy(2022), Framework note on the principles for the application and preparation of the report on participatory democracy, όπ.παρ.

³⁹Fung A. et Wright E.(2001), Deepening Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance, αναφέρεται στο PATSIA C. et al.(2013), Participatory Democracy, Decentralization and Local Governance: the Montreal Participatory Budget in the light of ‘Empowered Participatory Governance’, International Journal of Urban and Regional Research, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p9ykvkk>, {Πρόσβαση στις 14/03/2023}, σς 2215.

⁴⁰Fung A. et Wright E.(2001), Deepening Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance, αναφέρεται στο PATSIA C. et al.(2013), Participatory Democracy, Decentralization and Local Governance: the Montreal Participatory Budget in the light of ‘Empowered Participatory Governance’, όπ.παρ.

⁴¹Όπ.παρ.

⁴²Όπ.παρ.

χαρακτήρα στον επηρεασμό και την πίεση των κρατικών φορέων, καθώς πρόκειται για αυτοτελή οργανωμένα νομικά πρόσωπα με δομημένο λόγο, επιχειρήματα και τεχνογνωσία και όχι δράσεις μεμονωμένων πολιτών.⁴³

Παρ' όλα αυτά, η συμμετοχικότητα των πολιτών στις διαδικασίες διακυβέρνησης δεν αποτελεί εχέγγυο για την απόλυτη εμπιστοσύνη της κοινωνίας προς τους θεσμούς. Ειδικότερα, σε αυτού του τύπου ενισχυμένης δημοκρατίας, οι πολίτες οφείλουν να κρατούν μία αδιάλειπτη κριτική στάση προς το πολιτικό καθεστώς αλλά παράλληλα να διατηρούν και ένα βαθμό εμπιστοσύνης προς αυτούς.⁴⁴

Οι συμμετοχικές πολιτικές έχουν διάφορες εκφάνσεις. Πέρα από τη θεσπισμένη εκλογική διαδικασία, οι πολίτες καλούνται να αποφασίσουν μέσω δημοψηφισμάτων για επίκαιρα θέματα εθνικής σημασίας. Δεύτερον, η υλοποίηση διαβουλεύσεων σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο όπου πολιτικοί εκπρόσωποι και πολίτες συνδιαλέγονται αναφορικά με συγκεκριμένα ζητήματα(πχ διαβουλευτικός προϋπολογισμός). Τρίτον, μέσω των φορέων της κοινωνίας των πολιτών και του εθελοντισμού προκειμένου να αυξήσουν την επίδρασή τους στη λήψη πολιτικών μέτρων, χρησιμοποιώντας τα μέσα της διαμαρτυρίας, των απεργιών, των κινημάτων κ.ά. Πιο συγκεκριμένα, στην Ευρωπαϊκή ένωση έχουν θεσπιστεί και εφαρμοστεί, τα τελευταία χρόνια, ορισμένες μορφές συμμετοχικότητας των πολιτών, οι οποίες αναλύονται ως εξής:

1. Αιτήματα για πρόσβαση σε έγγραφα των θεσμικών οργάνων της ΕΕ

Δύο από τις βασικότερες αξίες που διέπουν τα φιλελεύθερα δημοκρατικά και συμμετοχικά καθεστάτα είναι η διαφάνεια των εξουσιαστικών ενεργειών και η καθολική προσβασιμότητα των πολιτών στην πληροφόρηση. Τα αιτήματα για πρόσβαση σε έγγραφα αποτελούν έναν μηχανισμό διασφάλισης του ανθρώπινου δικαιώματος στην πληροφόρηση αναφορικά με δράσεις των θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Αυτό το δικαίωμα προκύπτει από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και τον Κανονισμό

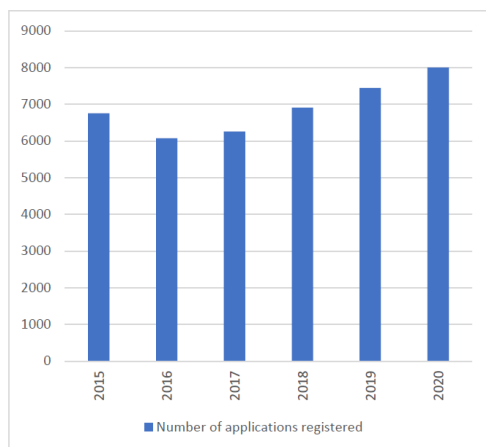
---

⁴³Fung A.et Wright E.(2001), Deepening Democracy: Institutional Innovations in Empowered Participatory Governance. Volume IV in The Real Utopia Project, αναφέρεται στο PATSIA C. et al,(2013), Participatory Democracy, Decentralization and Local Governance: the Montreal Participatory Budget in the light of 'Empowered Participatory Governance', σς 2218-2219.

⁴⁴KeutgenJ.(2021), Participatory Democracy: the Importance of Having a Say When Times are Hard, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/5n7xsbbb>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}.

αριθ.1049/2001 του ΕΚ, του Συμβουλίου και της Επιτροπής.⁴⁵ Μέσω αυτής της δυνατότητας, οι πολίτες μπορούν να ενημερώνονται για εξελίξεις και αποφάσεις που λαμβάνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο με τρόπο άμεσο, ανοιχτό και εγγύτερο του πολίτη.⁴⁶ Η θέσπιση αυτή παραχωρεί στους ενδιαφερόμενους τη δυνατότητα να παρακολουθούν, να εποπτεύουν και να λαμβάνουν μέρος σε δημόσιες συζητήσεις. Οποιοσδήποτε μπορεί να υποβάλει ένα αίτημα για πρόσβαση σε έγγραφα των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, όπως προτάσεις νόμων, εκθέσεις, μελέτες, ανακοινώσεις και πρακτικές πληροφορίες. Ως επί το πλείστον, πρόκειται για πολίτες οι οποίοι έχουν κάποια παρεμφερή επαγγελματική ιδιότητα, από πανεπιστημιακά ιδρύματα ή ΜΚΟ.⁴⁷ Τα αιτήματα υποβάλλονται στον θεσμικό φορέα που κατέχει το έγγραφο. Οι θεσμικοί φορείς έχουν υποχρέωση να απαντήσουν σε ένα αίτημα εντός 15 εργάσιμων ημερών, παρέχοντας είτε την πρόσβαση στο έγγραφο είτε μια εξήγηση γιατί δεν είναι δυνατή η πρόσβαση.⁴⁸ Αναφορικά με τον αριθμό των αιτήσεων που υποβλήθηκαν εντός της πενταετίας 2015-2020, σημειώθηκε μία ανεπαίσθητη αύξηση με το 2020 να υποβάλλονται 8.000 αιτήσεις, οι οποίες αφορούσαν με μεγάλη διαφορά το αρχικό στάδιο των συζητήσεων.⁴⁹

Διάγραμμα 1: Αριθμός αιτήσεων που έχουν καταβληθεί εντός της πενταετίας 2015-2020

Πηγή: European Commission

⁴⁵Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής,(2001), Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/yckt9c3s>, {Πρόσβαση στις 26/03/2023}.

⁴⁶European Parliament (2022),όπ.παρ, σς 19-20.

⁴⁷όπ.παρ.

⁴⁸όπ.παρ.

⁴⁹όπ.παρ.

2. Αναφορές προς το Κοινοβούλιο

Πρόκειται για ένα αναφαίρετο δικαίωμα των ευρωπαίων πολιτών, το οποίο έχει κατοχυρωθεί θεσμικά με το άρθρο 227 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ και αφορά τη δυνατότητα φυσικών ή νομικών προσώπων, ενηλίκων και ανηλίκων καθώς και «παράνομων μεταναστών», να απευθύνουν αναφορές προς το ΕΚ για οποιοδήποτε θέμα δημόσιας ή ιδιωτικής φύσης για τα οποία θεωρούν ότι επηρεάζονται, θίγονται ή παραβιάζονται τα δικαιώματά τους.⁵⁰ Οι Αναφορές προς το Κοινοβούλιο είναι ένας τρόπος για τους πολίτες της ΕΕ να υποβάλουν καταγγελίες για παραβιάσεις του δικαίου της ΕΕ από τις αρχές της ΕΕ ή από τα κράτη μέλη. Μπορεί να αφορά παραβιάσεις σχετικά με θέματα περιβάλλοντος, καταναλωτών, δικαιοσύνης, κοινωνικών δικαιωμάτων, εσωτερικής αγοράς και άλλα. Η υποβολή μιας αναφοράς προς το Κοινοβούλιο είναι δωρεάν και ανοιχτή σε όλους τους πολίτες και κατοίκους της ΕΕ. Μπορεί να υποβληθεί ηλεκτρονικά ή γραπτώς σε οποιαδήποτε από τις επίσημες γλώσσες. Η Αναφορά εξετάζεται από την Επιτροπή Αναφορών του Κοινοβουλίου, η οποία έχει το δικαίωμα να ζητήσει πληροφορίες από τις αρχές της ΕΕ ή τα κράτη μέλη και να υποβάλει συστάσεις για την επίλυση του προβλήματος.⁵¹ Παρότι κανείς θα ανέμενε η χρήση του δικαιώματος των αναφορών να σημειώνει μεγάλα ποσοστά, δεδομένων και των καταγιστικών εξελίξεων που παρατηρούνται σε όλα τα επίπεδα της παγκόσμιας ζωής, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει σταδιακή μείωση συγκριτικά με τα προγενέστερα έτη.⁵²

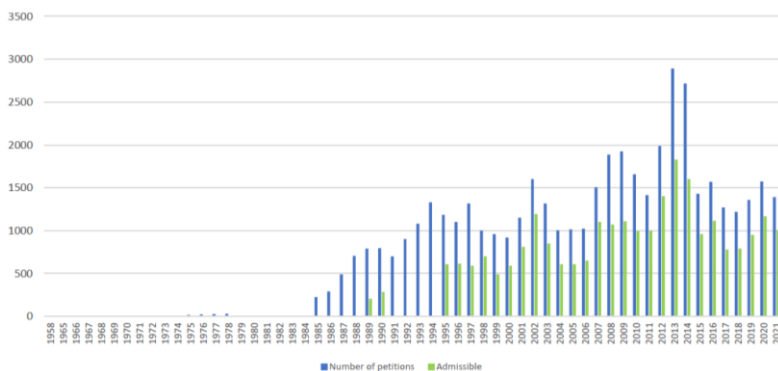
Διάγραμμα 2: Συνολικός αριθμός αναφορών και αποδεκτών αναφορών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο την χρονική περίοδο 1958-2021.

---

⁵⁰όπ.παρ., σς 24-25.

⁵¹Οπ.παρ.

⁵²Οπ.παρ.

Πηγή: European Commission

3. Δημόσιες διαβουλεύσεις από την Επιτροπή

Οι Δημόσιες Διαβουλεύσεις από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι μία διαδικασία στην οποία η Επιτροπή συλλέγει τις απόψεις και τις προτάσεις του κοινού σχετικά με ένα συγκεκριμένο θέμα που θίγεται στην ευρωπαϊκή νομοθεσία. Είναι ένας τρόπος να συμμετέχουν οι πολίτες και οι ενδιαφερόμενοι φορείς στη διαμόρφωση της πολιτικής της ΕΕ και να εκφράσουν τις απόψεις τους για θέματα που τους ενδιαφέρουν. Κατά τη διάρκεια μιας Δημόσιας Διαβούλευσης, η Επιτροπή δημοσιεύει ένα έγγραφο στο οποίο περιγράφεται η πολιτική που πρόκειται να υιοθετηθεί και προσκαλεί το κοινό να παράσχει τις απόψεις του. Πολίτες και επιχειρήσεις μπορούν να απαντήσουν στις ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στο έγγραφο και να προτείνουν ιδέες και λύσεις. Οι Δημόσιες Διαβουλεύσεις αποτελούν σημαντική πηγή πληροφόρησης για την Επιτροπή και λαμβάνονται υπόψη κατά τη διαμόρφωση της πολιτικής της. Οι απαντήσεις που λαμβάνονται από τις Δημόσιες Διαβουλεύσεις δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα της Επιτροπής, και η Επιτροπή εκδίδει ένα ανακοινωθέν για τα αποτελέσματα της Δημόσιας Διαβούλευσης. Παρότι όμως, το ευρωπαϊκό Σύνταγμα αναγνωρίζει τις διαβουλεύσεις, στο πρωτογενές δίκαιο δεν έχει καταχωρηθεί ως από δικαίωμα των πολιτών να λαμβάνουν μέρος στις διαδικασίες λήψεων αποφάσεων στην ΕΕ.⁵³ Με την πάροδο του χρόνου, παρατηρείται αύξηση στη διενέργεια δημοσίων διαβουλεύσεων (100 διαβουλεύσεις ετησίως) αλλά αντιστρόφως μικρότερη συμμετοχή, η οποί

⁵³Οπ.παρ.σς 27-28.

ποικίλει βάσει της πολιτικής ατζέντας («500 απαντήσεις το 2015–2016 και 2.000 απαντήσεις η καθεμία την περίοδο 2017–2018»)⁵⁴.

4. Καταγγελίες στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή

Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής είναι ένας ανεξάρτητος και αμερόληπτος θεσμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχει ως κύριο ρόλο να ερευνά καταγγελίες που υποβάλλονται από πολίτες και κατοίκους της ΕΕ για παραβιάσεις διοικητικού δικαίου από τα θεσμικά όργανα και τις υπηρεσίες της ΕΕ. Οι καταγγελίες που υποβάλλονται στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή μπορούν να αφορούν θέματα όπως η διαφάνεια, η κακή διοίκηση, οι διαδικασίες εκτέλεσης και οι κανονισμοί της ΕΕ, καθώς και τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των πολιτών και των επιχειρήσεων.⁵⁵ Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής δεν έχει αρμοδιότητα να λύσει διαφορές ή να λάβει αποφάσεις, αλλά μπορεί να υποβάλει συστάσεις στα θεσμικά όργανα και στις υπηρεσίες της ΕΕ για τη βελτίωση της διοίκησής τους.⁵⁶ Οι καταγγελίες δεν είναι υποχρεωτικό να υποβάλλονται μόνο από άτομα τα οποία θίγονται ενώ το χρονικό διάστημα στο οποίο μπορεί να υποβληθεί η καταγγελία ανέρχεται στα δύο έτη.⁵⁷

Διάγραμμα 3: Συνολικός αριθμός παραπόνων στον Ευρωπαϊκό Διαμεσολαβητή τη χρονική περίοδο 2017-2021.

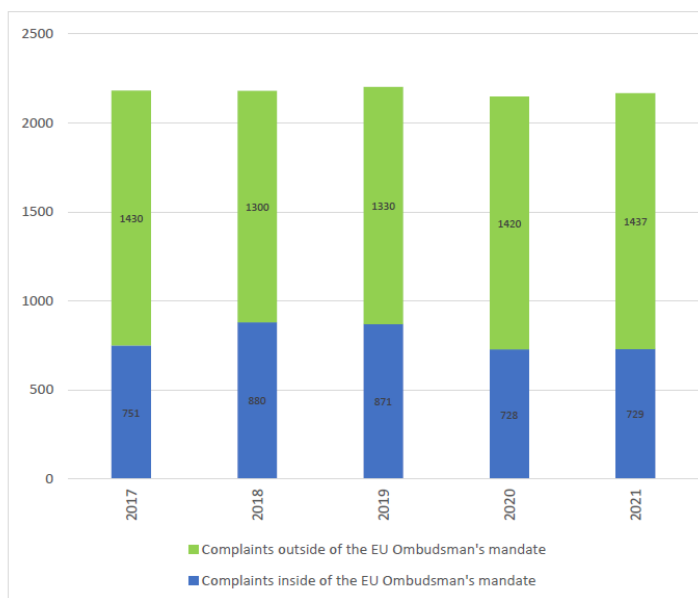
---

⁵⁴Οπ.παρ.

⁵⁵Οπ.παρ.σς 30-31.

⁵⁶Οπ.παρ.σς 33-34.

⁵⁷Οπ.παρ.σς 30-31.

Πηγή: European Commission

5. Καταγγελίες προς την Επιτροπή

Οι καταγγελίες προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι μία από τις διαδικασίες που έχουν στη διάθεσή τους οι πολίτες και οι οργανώσεις για να επισημάνουν υποθέσεις στις οποίες θεωρούν ότι η Επιτροπή δεν εκτελεί τις υποχρεώσεις της σύμφωνα με τους κανονισμούς και την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Οι καταγγελίες προς την Επιτροπή υποβάλλονται στην Γραμματεία της Επιτροπής και μπορούν να αφορούν την εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, τη διακυβέρνηση, την εκτέλεση του προϋπολογισμού της ΕΕ, καθώς και άλλες πτυχές της δράσης της Επιτροπής.⁵⁸ Η Επιτροπή εξετάζει τις καταγγελίες που λαμβάνει και, αναλόγως με την περίπτωση, μπορεί να προβεί σε περαιτέρω ενέργειες. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι καταγγελίες προς την Επιτροπή δεν είναι η ίδια διαδικασία με την υποβολή αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

6. Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών

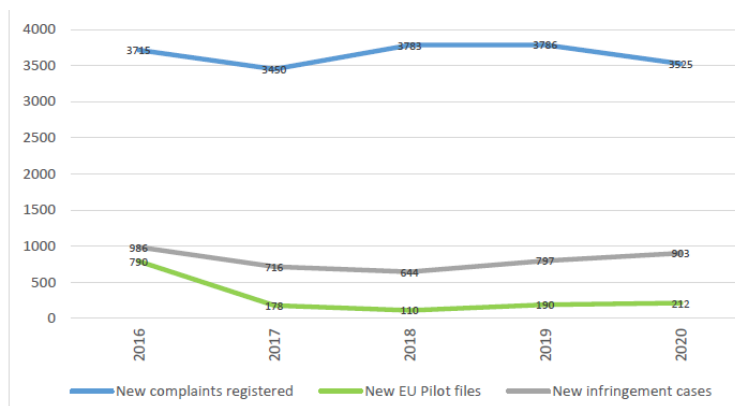
Η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών (ECI) είναι μία μορφή δημοκρατίας που επιτρέπει στους πολίτες της ΕΕ να συμμετέχουν στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας,

⁵⁸Οπ.παρ.σσ 33-34.

ειδικότερα σε θέματα περιβάλλοντος, κοινωνικών υποθέσεων, επιχειρηματικότητα.⁵⁹ Επιτρέπει στους πολίτες της ΕΕ να προτείνουν νέους νόμους ή να ζητήσουν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αναλάβει δράση σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Αν η πρωτοβουλία συγκεντρώσει τον απαιτούμενο αριθμό υπογραφών από πολίτες της ΕΕ, τότε αναγνωρίζεται από την Επιτροπή και η τελευταία αποφασίζει αν θα ακολουθήσει την πρωτοβουλία και ποια μέτρα θα λάβει.

Ειδικότερα μέσω του EUPilot,⁶⁰ μια πλατφόρμα δοκιμής που αναπτύχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκειμένου οι χρήστες να αναφέρουν προβλήματα που αντιμετωπίζουν κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ, να παρακολουθούν την ανταπόκριση των αρχών στα προβλήματα που αναφέρουν και να ανταλλάσσουν πληροφορίες και εμπειρίες με άλλους χρήστες της πλατφόρμας, βελτιώθηκε η επιβολή της νομοθεσίας της ΕΕ και ενισχύθηκε η συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Πιο συγκεκριμένα παρατηρήθηκε εντός της διετίας 2018- 2020 αύξηση από 40% έως 93%.⁶¹

Διάγραμμα 4: Το σύνολο των παραπόνων προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα εν δυνάμει ευρωπαϊκά κανάλια(περίοδος 2016-2020).

Πηγή: European Commission

⁵⁹Οπ.παρ.,σς 36-38.

⁶⁰όπ.παρ.

⁶¹Οπ.παρ.

1.4. ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (DELIBERATIVE DEMOCRACY)

Η διαβουλευτική δημοκρατία είναι μια μορφή σύγχρονης δημοκρατίας όπου οι πολίτες συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση των αποφάσεων της κυβέρνησης ή των δημόσιων φορέων, μέσω της διαδικασίας της διαβούλευσης. Το βασικό της χαρακτηριστικό, το οποίο τη διαφοροποιεί από την συμμετοχική δημοκρατία, είναι ο «ομιλοκεντρικός» της χαρακτήρας, δεδομένου ότι της τελικής ψηφοφορίας προηγούνται διαδικασίες έκθεσης και ανταλλαγής απόψεων και διαμόρφωσης ορθολογικών επιχειρημάτων.⁶²

Σε αυτήν τη μορφή δημοκρατίας, η συμμετοχή των πολιτών είναι ιδιαίτερα καθοριστική, ενισχύει τη νομιμότητα της αντιπροσώπευσης και αναγνωρίζεται ως αξία από τα θεσμικά όργανα. Αυτό σημαίνει ότι οι πολίτες από ένα καθεστώς παθητικότητας μετατρέπονται σε αυτόνομους ενεργούς παράγοντες που έχουν την ευκαιρία να εκφράσουν τις απόψεις τους και να συμβάλουν στη διαμόρφωση των αποφάσεων μέσω διαφόρων μηχανισμών συμμετοχής. Ως στόχο έχει την ενίσχυση της εκπροσώπησης των πολιτών και τη διασφάλιση ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται από την κυβέρνηση αντικατοπτρίζουν τις ανάγκες και τις απόψεις των πολιτών. Με τη συμμετοχή τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την πολιτική και να διασφαλίσουν ότι η κυβέρνηση αφουγκράζεται τις ανησυχίες τους. Δημιουργείται τελικώς, ένα σύστημα «καταμερισμού εργασίας» όπου πολίτες, εκλεγμένοι, εθνικοί ή ευρωπαϊκοί θεσμοί και τεχνολογία αλληλεπιδρούν και αλληλοεξαρτώνται μεταξύ τους προκειμένου να διαμορφώσουν ένα υγιές και λειτουργικό σύστημα διακυβέρνησης.⁶³

Για τον Thompson, ο θεσμός της διαβουλευτικής δημοκρατίας αποτελεί «το κλειδί» προκειμένου η συμμετοχή των πολιτών να εκλαμβάνεται ως ένα αναπόσπαστο μέρος ενός ευρύτερου δημοκρατικού συστήματος και όχι να αντιμετωπίζονται ως

---

⁶²Simone Chambers, “Deliberative Democratic Theory,” *Annual Review of Political Science* 6, no. 1 (2003), αναφέρεται σε Afsahi A.(2020), *Disabled Lives in Deliberative Systems*, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4pcx2sed>, {Πρόσβαση στις 14/03/2023}, σς 754-755.

⁶³Simone Chambers, “Deliberative Democratic Theory,” *Annual Review of Political Science* 6, no. 1 (2003), αναφέρεται σε Afsahi A.(2020), *Disabled Lives in Deliberative Systems*, όπ.παρ., σελ 756.

μεμονωμένες διαδικασίες που κινδυνεύουν να παραλείπονται ή να μην εφαρμόζονται.⁶⁴ Για τους Bächtiger et al αποτελεί τον ιδεατό πολιτικό μηχανισμό⁶⁵ όπου αντλεί τη νομιμότητα της από την συμμετοχή και την αλληλεπίδραση όλων,⁶⁶ λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς τη δημοκρατία, καλύπτει τις αδυναμίες και τις παραγκωνίσεις των διαδικασιών συλλογικής απόφασης και κυρίως εξαλείφει φαινόμενα περιθωριοποίησης, άνισης συμμετοχής και δικαιωμάτων.⁶⁷ Για τους Bohman et Rehg η διαβούλευση αναδύεται ως μία «διαλογική διαδικασία» στη λήψη αποφάσεων καθώς η αξιοποίησή της πραγματοποιείται όταν τα ζητήματα δεν επιλύονται στο βαθμό των συντονιστικών διαδικασιών.⁶⁸ Ο πλουραλισμός των απόψεων πριν την τελική ψηφοφορία παρέχει τη νομιμότητα στις τελικές αποφάσεις, εφόσον, αυτές έχουν παρθεί βασιζόμενες σε ορθολογικά επιχειρήματα.⁶⁹

Ο Elstub υποστηρίζει ότι παρά την καθολική και απόλυτη έννοια που αποδίδουν ορισμένοι μελετητές στη διαβούλευση και τη δημοκρατία, ο ίδιος τάσσεται υπέρ πιο ελεύθερων αποδόσεων. Υποστηρίζει ότι σε κοινωνίες και χρονικές περιόδους όπου τα πάντα μεταβάλλονται με καταγιστικούς ρυθμούς, τέτοιου τύπου έννοιες οφείλουν να έχουν μια ανοιχτότητα, μία ποικιλία και ελευθερία ως προς τον ορισμό τους.⁷⁰

Παρά τις όλο και πιο συχνές προσπάθειες των δημοκρατικών κρατών να υλοποιήσουν τις πολιτικές τους κατευθύνσεις σύμφωνα με τις αρχές της διαβουλευτικής δημοκρατίας, εντούτοις, παρατηρείται αδυναμία ως προς την εφαρμογή τους, καθώς το πολιτικό πλαίσιο στερείται των ουσιαστικών δημοκρατικών αρχών και κατακλύζεται από

---

⁶⁴Experimental Setting.” Political Psychology 22 (4): 809–826. Thompson, D. 2008. “Deliberative Democratic Theory and Empirical Political Science.” Annual Review of Political Science 11: 497–520, αναφέρεται σε Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, Critical Policy Studies, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/mrxea9fa>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}, σελ145.

⁶⁵Bächtiger, André, and Dominik Hangartner. 2010. ‘When Deliberative Theory Meets Empirical Political Science: Theoretical and Methodological Challenges in Political Deliberation’. Political Studies 58 (4): 609–629, αναφέρεται σε Selen A. Ercan et al. (2015), Research Methods in Deliberative Democracy, Policy Studies, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2pwhkp8d>, {Πρόσβαση στις 27/03/2023}, σελ 2.

⁶⁶Selen A. Ercan et al. (2015), Research Methods in Deliberative Democracy, Policy Studies, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2pwhkp8d>, {Πρόσβαση στις 27/03/2023}, σελ 82.

⁶⁷Selen A. Ercan et al. (2015), Research Methods in Deliberative Democracy, όπ.παρ.σελ 6

⁶⁸Bohman et al.(1997), Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics. Cambridge, MA: MIT Press, αναφέρεται σε ElstubS.(2015), A Genealogy of Deliberative Democracy, όπ.παρ.,σελ 102.

⁶⁹GrecuS.(2021), Challenges for deliberative democracy in the digital era, Technium Social Sciences Journal, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/bdzyrjk7>, {Πρόσβαση στις 13/03/2023}, σελ 923.

⁷⁰ElstubS.(2015), A Genealogy of Deliberative Democracy, όπ.παρ., σελ 102.

ιδιοτελή συμφέροντα. Ο Robert Goodin προτείνει τον μετασχηματισμό του πολιτικού συστήματος στηριζόμενο σε τρεις δεσμεύσεις: μεγαλύτερος βαθμός δημοκρατίας, ανοιχτότητα και προσβασιμότητα και αποφάσεις που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και δύναται να εφαρμοστούν.⁷¹ Με λίγα λόγια, αναδεικνύει τις αξίες της διαβούλευσης, της διαφάνειας, της καθολικής προσβασιμότητας, του σεβασμού, της ορθολογικότητας των επιχειρημάτων και της πλήρους ενημέρωσης των πολιτών.⁷²

Η έννοια της διαβουλευτικής δημοκρατίας γίνεται πιο κατανοητή μέσα από τις θεωρίες που ανέπτυξαν σχετικά με το θέμα οι φιλόσοφοι στη διάρκεια των χρόνων. Η πρώτη γενιά των μελετητών, που απαρτίζεται από τους Habermas, Rauls, Rousseau, κ.ά., βασιζόμενη στην κανονιστική θεωρία, προσέγγισαν την έννοια της διαβούλευσης αναδεικνύοντας τη σημαντικότητά της τόσο για τη διαμόρφωση ενός πλουραλιστικού δημοκρατικού πολιτικού συστήματος και τη συνεργασία των εκλεγμένων εκπροσώπων με τους φορείς της πολιτείας όσο και για την ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη. Το σημαντικότερο στοιχείο γι αυτούς είναι ότι για να λειτουργήσει αποτελεσματικά η δημοκρατία πρέπει να ενσωματώσει στους μηχανισμούς της διαδικασίες λόγου ή διαφορετικά όρους «λεκτικής δημοκρατίας» και οπωσδήποτε να αποβάλλει κάθε στοιχείο ανθρωποκεντρισμού και να εφαρμόζεται σε συλλογικό επίπεδο.⁷³ Ο Habermas ανέπτυξε τη σχετική θεωρία «του μοντέλου σύσκεψης διπλής τροχιάς», σύμφωνα με την οποία ο μηχανισμός της διαβούλευσης οφείλει να είναι ανοιχτός προς όλα τα μέρη που θέλουν να συμμετέχουν και να εκφράσουν άποψη επί των ζητημάτων.⁷⁴ Πρόκειται για μία θεωρία όπου *«δύο αντίθετες διαδικασίες συναντώνται και διασταυρώνονται μεταξύ τους: η επικοινωνιακή παραγωγή νόμιμης εξουσίας [...] και η πολιτικο-συστημική απόκτηση νομιμότητας, μια διαδικασία με την οποία η διοικητική εξουσία γίνεται αντανakλαστική»*.⁷⁵

Όπως προαναφέρθηκε, η ίδια η λέξη της δημοκρατίας δηλώνει τον ενεργό και παρόντα ρόλο του λαού στις πολιτικές διαδικασίες. Για τον Hobbes και τον Rousseau, μία

---

⁷¹Selen A. Et al.(2022), Research Methods in Deliberative Democracy, Oxford University Press, Διαθέσιμο σε <https://academic.oup.com/book/44646>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 4.

⁷²Όπ.παρ., σς 5-6.

⁷³Dryzek, J. S. 1990. Discursive Democracy: Politics, Policy, and Political Science. Oakleigh, NY:Cambridge University Pres, αναφέρεται σε Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, Critical Policy Studies, όπ.παρ. σελ 141.

⁷⁴Afsahi A.(2020), Disabled Lives in Deliberative Systems, όπ.παρ., σελ 753-754

⁷⁵όπ.παρ.,

από τις ύψιστες αξίες της ανθρώπινης φύσης είναι η οργάνωση μίας κοινωνίας ελεύθερων, αυτόβουλων και λογικών οντοτήτων, η οποία προκύπτει από την αδιάλειπτη, ενεργή και συναινετική συμμετοχή των πολιτών στα ζητήματα της κοινωνίας.⁷⁶ Η θεωρία αυτή ανατρέχει στην έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου όπου κάθε άνθρωπος είτε στη «φυσική» είτε στην «πολιτική» του κατάσταση οφείλει να διατηρεί την ελευθερία και την αυτονομία του,⁷⁷ παράλληλα, όμως, με την μέγιστη συναίνεση, να εντάσσεται σε ένα εξουσιαστικό σύστημα, το οποίο νομιμοποιείται μέσω της γενική βούληση, της ορθολογικής επικοινωνίας και συμμετοχής των παραγόντων μιας κοινωνίας.

Η μεγαλύτερη αδυναμία της πρώτης γενιάς ήταν ότι ανέπτυξαν τη θεωρία τους σε ένα ουτοπικό επίπεδο,⁷⁸ δεδομένου ότι δεν έλαβαν υπόψη τους τον βαθμό πολυπλοκότητας των σύγχρονων κοινωνιών που καλούνται να διαχειριστούν μεγάλο όγκο και ποικιλόμορφων δημοσίων υποθέσεων, κάτι που επιζητά την συμμετοχή πολλών διαφορετικών παραγόντων και απόψεων, δυσχεραίνοντας τη συναίνεση όλων σε αποφάσεις.⁷⁹

Την αδυναμία της πρώτης γενιάς επιχείρησαν να επιλύσουν οι μελετητές της δεύτερης γενιάς Dryzek, Deveaux, Gutmann κ.ά., συνδέοντας τη διαβουλευτική θεωρία με βασικά κινήματα της εποχής όπως η διάδοση του φεμινισμού, η διαμόρφωση πολυπολιτισμικών κοινωνιών και οι περιβαλλοντικές αλλοιώσεις.⁸⁰ Κεντρική γραμμή τους ήταν η άσκηση κριτικής στο ύφος του λόγου κατά τη διάρκεια των συμμετοχικών διαδικασιών. Παρόλο που και οι ίδιοι ασπάστηκαν την κανονιστική θεωρία, ανέδειξαν δύο κρίσιμους παράγοντες, την ανισότητα και την εργαλοποίηση των πολιτών. Υποστήριξαν ότι προκειμένου οι διαβουλεύσεις να είναι πιο προσιτές σε όλους τους πολίτες και να αυξηθεί η συμμετοχικότητα σε αυτές, ο δημόσιος λόγος δεν πρέπει να βασίζεται μόνο στην ορθολογικότητα, την μεστή δομή και την επιχειρηματολογία, αρετές τις οποίες δεν κατέχουν όλοι, αλλά να χρησιμοποιούνται πιο ρητορικές τεχνικές ώστε να

---

⁷⁶Οπ.παρ.

⁷⁷Οπ.παρ.

⁷⁸Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, όπ.παρ. σς 141-144

⁷⁹ElstubS.(2015), A Genealogy of Deliberative Democracy,όπ.παρ. σελ 103

⁸⁰Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, όπ.παρ. σς 141.

μην αποκλείονται από τις διαδικασίες μειονοτικές ομάδες και πολίτες που δεν δομούν τον λόγο τους επηρεαζόμενοι μόνο από τη λογική.⁸¹

Η τρίτη γενιά της διαβουλευτικής δημοκρατίας αναφέρεται στην περίοδο από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, όπου και παρατηρείται μία «συστημική στροφή» στην προσέγγιση της διαβουλευτικής δημοκρατίας, συγκεράζοντας τα στοιχεία των τριών γενεών: την κανονιστική θεωρία, την θεσμική ενίσχυση και τον εμπειρισμό.⁸² Η θεωρία αναπτύχθηκε κυρίως από τους ακαδημαϊκούς Joshua Cohen και Archon Fung και επικεντρώθηκε στο πρακτικό και εμπειρικό επίπεδο των διαβουλεύσεων⁸³ και των απτών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες δημοκρατίες. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, η τρίτη γενιά αναζητώντας θεσμικούς μηχανισμούς ενίσχυσης των διαβουλεύσεων συνδέθηκε με διάφορες πρακτικές τεχνολογίες και διαδικτύου (Συμμετοχικός Προϋπολογισμός, δημοσκοπήσεις),⁸⁴ για την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στην πολιτική διαδικασία και τον διάλογο. Προωθήθηκε ένας θεσμικός σχεδιασμός διαβουλευτικής δημοκρατίας που αποδέχεται τον πλουραλιστικό χαρακτήρα. Σημαίνει ότι η διαβουλευτική δημοκρατία έχει γίνει πιο πρακτική και παραπλήσια μίας σειράς πλαισίων, καταστάσεων και διαδικασιών.

Η έννοια της τέταρτης γενιάς της διαβουλευτικής δημοκρατίας δεν έχει καθιερωθεί επίσημα ως ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ή κίνημα στην πολιτική θεωρία. Ωστόσο, κάποιοι ακαδημαϊκοί και ειδικοί αναφέρονται σε αυτόν τον όρο για να περιγράψουν μια νέα εξέλιξη στη διαβουλευτική δημοκρατία. Στην τέταρτη γενιά, κεντρικό ρόλο κατέχει η θεωρία των διαβουλευτικών συστημάτων, η οποία συγκροτήθηκε το 1990 από τον Mansbridge και επιτελεί τρεις βασικές λειτουργίες: «τη γνωσιακή, την ηθική και τη δημοκρατική».⁸⁵ Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η προσέγγιση των σύγχρονων φαινομένων, όπου χαρακτηρίζονται από έντονη πολυπαραγοντικότητα,

---

⁸¹Οπ.παρ.,σελ 142.

⁸²Οπ.παρ., σελ 143.

⁸³Οπ.παρ.

⁸⁴Οπ.παρ.,σελ 142.

⁸⁵Mansbridge, J., J. Bohman, S. Chambers, T. Christiano, A. Fung, J. Parkinson, D. Thompson, and M. E. Warren. 2012. “A Systemic Approach to Deliberative Democracy.” In *Deliberative Systems – Deliberative Democracy at the Large Scale*, edited by J. Parkinson and J. Mansbridge, 1–26. Cambridge: Cambridge University Press, αναφέρεται Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, όπ.παρ. σς 143-144.

μπορεί να πραγματωθεί εφαρμόζοντας πιο ευέλικτα, περιεκτικά και ποιοτικά κανάλια δημοσίων διαβουλεύσεων, παρέχοντας σε κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το αμερόληπτο βήμα να καταθέσει τις απόψεις του, καταπολεμώντας το δημοκρατικό έλλειμμα των παραδοσιακών θεωριών της διαβουλευτικής δημοκρατίας.⁸⁶ Περιγράφει μια προσέγγιση στην πολιτική συμμετοχή που επικεντρώνεται στη χρήση τεχνολογικών εργαλείων για την ανάπτυξη συνεργατικών και αυτο-οργανωμένων κοινοτήτων. Σε αντίθεση με την τρίτη γενιά της διαβουλευτικής δημοκρατίας, δεν επικεντρώνεται αποκλειστικά στην ανάπτυξη πλατφορμών συζήτησης και απόφασης αλλά σε προηγμένες τεχνολογίες, όπως η TN. Μέσω των καναλιών της τεχνολογίας, η διαβούλευση θα εφαρμόζεται μέσα από ευρείας κλίμακας και καθολικής συμμετοχής μηχανισμούς, θα επιτευχθεί ένας ποιοτικός καταμερισμός εργασίας σε κάθε σύστημα και τελικώς θα θεσπιστούν κοινώς αποδεκτά και συνεχή κριτήρια στις συμμετοχικές συνελεύσεις.⁸⁷

Σύμφωνα με τον Chambers, η τέταρτη γενιά προσπαθεί να δημιουργήσει συνδέσεις μεταξύ των διάφορων θεσμών, ενδιαφερομένων και τομέων εξέτασης⁸⁸ ενώ ο Parkinson θεωρεί ότι μέσω αυτών των πρακτικών θα επιτευχθεί η γεφύρωση του δημοκρατικού ελλείμματος των αποσπασματικών διαβουλεύσεων της τρίτης γενιάς.⁸⁹ Η τέταρτη γενιά ολοκληρώνει τον κύκλο της διαβουλευτικής δημοκρατίας και επιστρέφει στο αρχικό στάδιο αυτής, τη δημιουργία ενός κανονιστικού ιδεώδους για την επίτευξη της μαζικής δημοκρατίας.⁹⁰ Αυτό που τη διαχωρίζει από τις προηγούμενες γενιές, αν και επηρεάζεται από αυτές, είναι η

---

⁸⁶Parkinson, J. 2012. “Democratizing Deliberative Systems.” In *Deliberative Systems – Deliberative Democracy at the Large Scale*, edited by J. Parkinson and J. Mansbridge, 151–172. Cambridge: Cambridge University Press, αναφέρεται σε όπ.παρ. σελ 144.

⁸⁷Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, όπ.παρ.σελ 144.

⁸⁸Chambers, S. 2012. “Deliberation and Mass Democracy.” In *Deliberative Systems – Deliberative Democracy at the Large Scale*, edited by J. Parkinson and J. Mansbridge, 52–71. Cambridge: Cambridge University Press, αναφέρεται σε Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, σελ 144.

⁸⁹Parkinson, J. 2012. “Democratizing Deliberative Systems.” In *Deliberative Systems – Deliberative Democracy at the Large Scale*, edited by J. Parkinson and J. Mansbridge, 151–172. Cambridge: Cambridge University Press, Parkinson, J. 2012. “Democratizing Deliberative Systems.” In *Deliberative Systems – Deliberative Democracy at the Large Scale*, edited by J. Parkinson and J. Mansbridge, 151–172.

Cambridge: Cambridge University Press, αναφέρεται σε Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, σελ 144.

⁹⁰Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, όπ.παρ., σελ 144.

ανανεωμένη προσέγγιση των διαβουλευτικών διαδικασιών και η αντιμετώπιση της συμμετοχής των πολιτών.⁹¹

1.5. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ /ΨΗΦΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ (E-PARTICIPATORY DEMOCRACY)

Η ηλεκτρονική δημοκρατία είναι μια έννοια που αναπτύχθηκε τις τελευταίες δεκαετίες και υιοθετείται όλο και περισσότερο από τα σύγχρονα κράτη, κυρίως λόγω της παγκόσμιας τεχνολογικής επανάστασης. Αναφέρεται στη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών για την προώθηση της δημοκρατίας και της συμμετοχής των πολιτών στην πολιτική διαδικασία.⁹² Λειτουργεί «συμπληρωματικά ή ως αντίβαρο»⁹³ προς τις παραδοσιακές μορφές συμμετοχής και επιδιώκει τη δημιουργία χώρου συναντήσεων και συζητήσεων μεταξύ των πολιτών και των αρχών, προωθώντας τη διαφάνεια και την ευκολότερη πρόσβαση στην πληροφόρηση. Οι διαδικασίες μπορούν να υλοποιηθούν με τη χρήση διαδικτυακών πλατφορμών (φόρουμ, ηλεκτρονικά πάνελ, ηλεκτρονικές συζητήσεις σφυγμομέτρηση) για τη συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις, τη χρήση ανοικτών δεδομένων για την παρακολούθηση της δραστηριότητας των διακυβερνητικών οργάνων και τη χρήση των κοινωνικών μέσων για την προώθηση του διαλόγου και της συνεργασίας μεταξύ των πολιτών.

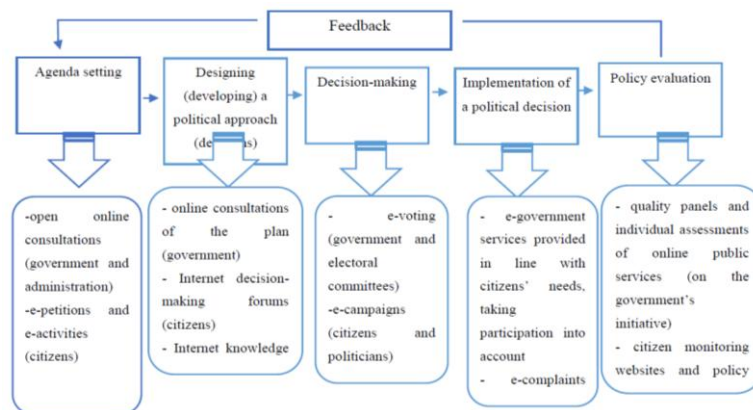
⁹¹Όπ.παρ.

⁹²Musiał-KargM.,(2019),E-DEMOCRACY AND E-TOOLS OF CITIZEN PARTICIPATION ON LOCAL LEVEL IN POLAND,CEE, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/yrd8tuus>, {Πρόσβασηστις 28/03/2023},σελ 214.

⁹³PÄIVÄRINTA, T., SÆBØ, Ø.,(2006) Models of E-Democracy, in: Communications of the Association for In-formation Systems, vol. 17, αναφέρεται σε Musiał-KargM.,(2019),E-DEMOCRACY AND E-TOOLS OF CITIZEN PARTICIPATION ON LOCAL LEVEL IN POLAND,όπ.παρ., σελ 214.

Πίνακας 2: Τα βασικά εργαλεία και η χρήση της ηλεκτρονικής συμμετοχικότητας.

Πηγή:CEE

Εν μέσω πανδημίας, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση εφαρμόστηκε διαλειτουργικά σε μεγάλη κλίμακα, όχι μόνο σε κεντρικό αλλά και σε περιφερειακό / τοπικό επίπεδο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη διευκόλυνση της συμμετοχής και ενεργοποίησης των πολιτών, ιδίως των νέων, στα τοπικά ζητήματα, τον περιορισμό των αποκλεισμών ευάλωτων ομάδων και κατ' επέκταση την ενδυνάμωση του δημοσίου διαλόγου.⁹⁴ Σύμφωνα με την Magdalena Karg, η εργαλειοποίηση της τεχνολογίας για την ενίσχυση της δημοκρατίας αποτελεί ένα κράμα «αλληλεπίδρασης μεταξύ της τεχνολογίας, της δημόσιας πολιτικής και της κοινής γνώμης».⁹⁵

Και ο ορισμός που αποδίδει στην ηλεκτρονική δημοκρατία ο Janvan Dijk ως «τη χρήση ψηφιακών μέσων για τη διαμεσολάβηση και τη μετατροπή της σχέσεις των πολιτών με τις κυβερνήσεις και τις δημόσιες διοικήσεις προς την κατεύθυνση περισσότερων συμμετοχή των πολιτών»⁹⁶ δηλώνει απερίφραστα ότι αυτή η μορφή δημοκρατίας μπορεί να οδηγήσει σε εναλλαγή πολιτεύματος, πιο άμεσης μορφής. Δύο

⁹⁴Musiał-KargM.,(2019),E-DEMOCRACY AND E-TOOLS OF CITIZEN PARTICIPATION ON LOCAL LEVEL IN POLAND, όπ.παρ., σελ 214.

⁹⁵Όπ.παρ.,σελ 213.

⁹⁶VAN DIJK, J., Participation in Policy Making, in: Study on the Social Impact of ICT. Report for European Commission, Information Society and Media Directorate- General, European Communities DOI, 2010, Luxemburg,e c.europa.eu/, 17.09.2012, αναφέρεται σε Musiał-KargM.,(2019),E-DEMOCRACY AND E-TOOLS OF CITIZEN PARTICIPATION ON LOCAL LEVEL IN POLAND, όπ.παρ., σελ 215.

κατηγορίες συμμετοχικής δημοκρατίας που διακρίνει είναι η «ηλεκτρονική ψηφοφορία» (εκλογές, δημοψηφίσματα, δημοσκοπήσεις) και η «ηλεκτρονική εκστρατεία».⁹⁷

Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι υπάρχουν τρία στάδια εφαρμογής για την υλοποίηση των ΤΠΕ στις διαδικασίες συμμετοχής λήψης αποφάσεων, από τα οποία το πρώτο σημειώνει την μεγαλύτερη χρήση. Στο πρώτο στάδιο οι κυβερνητικοί φορείς, μέσω των ηλεκτρονικών περιβαλλόντων τους, παρέχουν στους πολίτες όχι μόνο την απαραίτητη πληροφόρηση αλλά και τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις προσωπικές τους εντυπώσεις επί των θεμάτων.⁹⁸ Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει τη «σύνταξη απόφασης», δηλαδή τη δημιουργία εικονικών διαδικτυακών δωματίων διαβούλευσης ή χώρων συζήτησης ή χώρων επικοινωνίας μέσω των κοινωνικών δικτύων.⁹⁹ Το τρίτο στάδιο μπορεί να χαρακτηριστεί ως «αξιολόγηση πολιτικής», δεδομένου ότι οι πολίτες μπορούν να ενημερώσουν τους πολιτικούς φορείς και τους οργανισμούς για καταγγελίες ή παραβάσεις των δημοσίων λειτουργιών, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την νομιμοποίηση της πολιτικής εξουσίας.¹⁰⁰

Ωστόσο, παρά τα οφέλη που παρέχει στην ενίσχυση της δημοκρατίας και στην ενίσχυση της νομιμότητας των αρχών, υπάρχουν και κάποιες προκλήσεις που σχετίζονται με τη χρήση των τεχνολογιών στη δημοκρατία. Μερικές από αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν την ανάγκη εξασφάλισης της ασφάλειας και ιδιωτικότητας των δεδομένων, τη διασφάλιση της διαφάνειας των κυβερνητικών πράξεων, την μείωση του κινδύνου επιθέσεων κυβερνοασφάλειας και την χρηστή χρήση των κοινωνικών μέσων. Πέρα τούτων, η τεχνολογία δεν εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη με την ίδια ένταση και με τους ίδιους τρόπους, με αποτέλεσμα το ψηφιακό χάσμα να μεγεθύνεται. Συνεπώς, η τεχνολογία θα πρέπει να θεωρείται ένας μηχανισμός προσέγγισης των πολιτών και όχι το μοναδικό μέσο διασφάλισης της συμμετοχής τους.¹⁰¹

---

⁹⁷Musiał-KargM.,(2019),E-DEMOCRACY AND E-TOOLS OF CITIZEN PARTICIPATION ON LOCAL LEVEL IN POLAND, όπ.παρ., σελ 216.

⁹⁸Όπ.παρ.,σελ 215.

⁹⁹Όπ.παρ., σς 215-216

¹⁰⁰Όπ.παρ., σελ 216.

¹⁰¹KeutgenJ.(2021), Participatory Democracy: the Importance of Having a Say When Times are Hard,όπ.παρ.

Το γεγονός ότι το πιο ενεργό δυναμικά, εργατικά και κοινωνικά μέρος της κοινωνίας εκφράζει, τα τελευταία χρόνια, τάσεις πολιτικής αποξένωσης, μειώνει τον βαθμό νομιμότητας της δημοκρατίας και των θεσμών, με αποτέλεσμα οι πολιτικές δράσεις να μην έχουν την ίδια ένταση εκσυγχρονισμού ή την ποιότητα αλλαγής. Το γεγονός ότι αισθάνονται αποκομμένοι και αδύναμοι να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις μέσω των παραδοσιακών μορφών συμμετοχικότητας, τους κάνει να αναζητούν νέους τρόπους εμπλοκής τους.¹⁰²

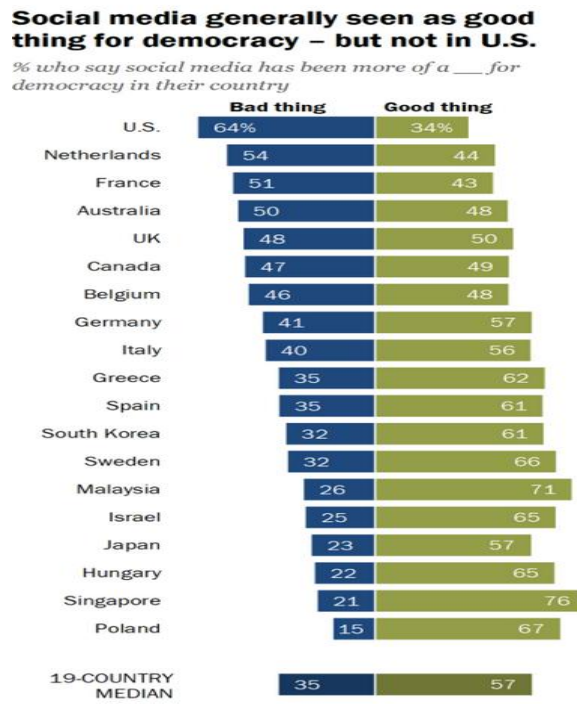
Η ταχέως αυξανόμενη εμφάνιση και χρήση των κοινωνικών μέσων δικτύωσης, φαίνεται να μετατρέπεται σε σημαντικό εργαλείο των πολιτικών παραγόντων, κυρίως σε τοπικό επίπεδο, προκειμένου να ενισχύσει τη συμμετοχικότητα, να επικοινωνεί, να ενημερώνει και να αλληλεπιδρά με τους πολίτες. Παρόλο που, ίσως το μεγαλύτερο μέρος των μελών της κοινωνίας, διατηρεί ενεργούς λογαριασμούς στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η απροθυμία τους να συμμετέχουν σε τέτοιου είδους αλληλεπιδράσεις είναι επίσης υψηλό. Σε πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Pew Research Center for the People & the Press, σε ένα σύνολο 19 χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, φαίνεται να υπάρχει διχογνωμία ως προς τον επηρεασμό των κοινωνικών μέσων στο θεσμός της δημοκρατίας. Βέβαια, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων θεωρούν θετικό τον αντίκτυπο των μέσων στη δημοκρατία στη χώρα τους.¹⁰³

---

¹⁰²KitanovaM.(2020), Youth political participation in the EU: evidence from across-national analysis, JOURNAL OF YOUTH STUDIES 2020, VOL. 23, NO. 7, 819–836, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2kpnwy8z>, {Πρόσβαση στις 24/03/2023}, σελ 822.

¹⁰³WikeR.(2022) ,Social Media Seen as Mostly Good for Democracy Across Many Nations, But U.S. is a Major Outlier, PEW RESEARCH CENTER, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p8dffmp>, {Πρόσβαση στις 26/03/2023}.

Πίνακας 3: Κατά πόσο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αξιολογούνται θετικά ή αρνητικά σε σχέση με τη συμμετοχική δημοκρατία.

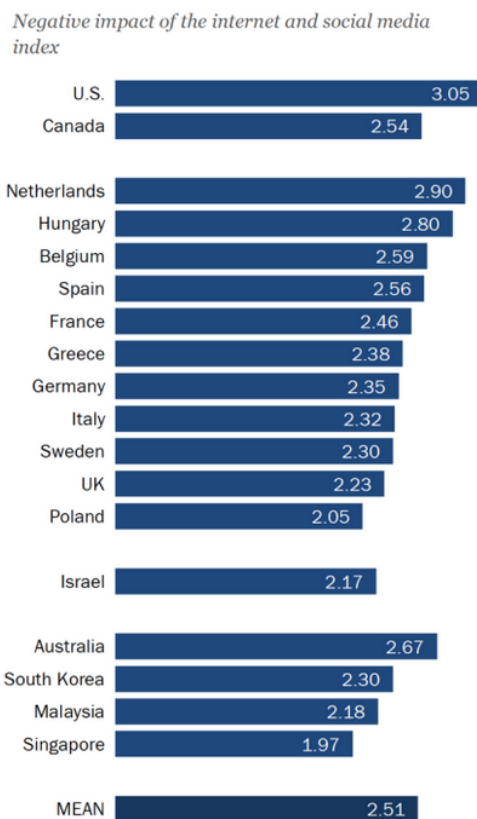

Πηγή: Pew Research Center

Το ίδιο θετικό κλίμα εντοπίζεται και στις απαντήσεις των ερωτώμενων αναφορικά με τον αρνητικό αντίκτυπο του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην κοινωνία. Οι μελετητές δημιούργησαν μία κλίμακα με τιμές από 0(χωρίς αντίκτυπο) έως 6(αρνητικός αντίκτυπος) πάνω σε ομαδοποιημένες ερωτήσεις που αφορούσαν την ενημέρωση των πολιτών για πολιτικά ζητήματα, την πολιτική και κομματικής τους στάση και την ποιότητα των παρεχόμενων πληροφοριών από τα μέσα.¹⁰⁴ Από το διάγραμμα γίνεται αντιληπτό ότι οι πολίτες εκφράζουν μία θετική στάση για «εμπλοκή» της πολιτικής στα κοινωνικά δίκτυα.

¹⁰⁴Οπ.παρ.

Διάγραμμα 5: Ο βαθμός αρνητικής επίδρασης της χρήσης του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην πολιτική ανά χώρα.

Πηγή: Pew Research Center

Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών δικτύων, το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων των χωρών αφορούσε την ευαισθητοποίηση των πολιτών στα πολιτικά και κοινωνικά θέματα και αισθητά λιγότερο τον επηρεασμό των πολιτικών αποφάσεων και των απόψεων σε αυτά.¹⁰⁵

¹⁰⁵Οπ.παρ.

Πίνακας 4: Η αποτελεσματικότητα της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις συμμετοχικές πολιτικές.

Social media seen as effective for raising awareness but less so for affecting policies

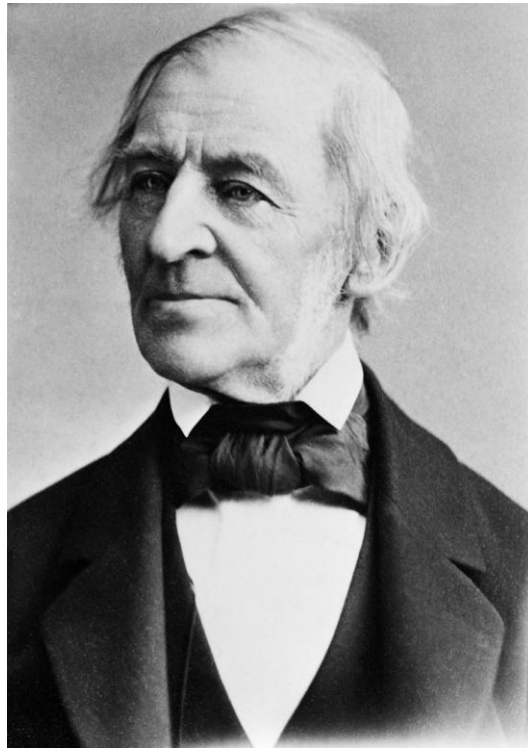
% who say social media is a *very/somewhat effective* way to ...

	Most common response		Least common response	
	Raise public awareness about political or social issues	Change people's minds about political or social issues	Get elected officials to pay attention to issues	Influence policy decisions
	%	%	%	%
Canada	83	65	65	58
U.S.	77	58	57	58
UK	87	73	70	65
Greece	84	69	69	67
Sweden	79	64	61	61
Hungary	75	62	47	53
Poland	74	63	69	49
Spain	72	68	59	65
Germany	70	52	54	50
Italy	69	70	59	64
Netherlands	67	57	65	49
Belgium	57	49	52	48
France	57	45	46	47
Israel	79	46	64	39
Singapore	86	79	83	74
Australia	83	72	67	64
Malaysia	83	78	79	76
South Korea	83	87	85	78
Japan	76	68	62	61
19-COUNTRY MEDIAN	77	65	64	61

Source: Spring 2022 Global Attitudes Survey, Q30a-d.
"Social Media Seen as Mostly Good for Democracy Across Many Nations, But U.S. is a Major Outlier"

Πηγή: Pew Research Center

Η εισαγωγή των ΤΠΕ στην πολιτική διακυβέρνηση ευνόησε τη διάχυση της γνώσης και την πολιτική αφύπνιση των πολιτών. Ωστόσο, είναι απαραίτητος ο αναπροσδιορισμός των πολιτικών κατευθύνσεων και των μέσων προσέλκυσης της συμμετοχικότητας, προκειμένου να διευθυνθεί η επιθυμία ενασχόληση των πολιτών με τα κοινά και να διασφαλιστεί ότι αυτή η συμμετοχή δεν θα είναι εικονική, αλλά ουσιαστική.

“ Στη δημοκρατία κάθε άνθρωπος είναι αναγκαίος”.

~ *Ralph Waldo Emerson* ~

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: “ΣΤΑΣΕΙΣ & ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ”

2.1. Η ΠΑΘΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ – ΕΝΕΡΓΟΣ /ΠΑΘΗΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ (PASSIVITY)

Είναι γεγονός ότι, τα τελευταία χρόνια, κυρίως στις αστικές κοινωνίες εντοπίζονται τάσεις αμφισβήτησης και κρίσης των πολιτικών ιδεωδών, των ηθικών κανόνων και σχέσεων και των δημοκρατικών καθεστώτων. Το κλειστό πολιτικό οικοδόμημα, η πολυπλοκότητα των δημοσίων υποθέσεων και η τάση εξυπηρέτησης μονομερώς ιδιοτελών συμφερόντων, έχουν ως αποτέλεσμα, οι πολίτες να εκδηλώνουν στάσεις απομάκρυνσης και αποδέσμευσης από τις πολιτικές διαδικασίες. Όπως αναφέρει ο Green, η καθολική εφαρμογή της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας μπορεί να καταστεί επιζήμια για ένα πολίτη, μετατρέποντάς τον σε απλό θεατή¹⁰⁶ ή συμμετέχοντας σε αυτή με τρόπο «αντικαθεστωτικό».¹⁰⁷ Μόνο μέσω της διεύρυνσης του πολιτικού συστήματος, με τη θέσπιση θεσμών συμμετοχικότητας και διαβούλευσης, θα μπορέσει να εκλείψει το φαινόμενο της παθητικότητας των πολιτών.

Η παθητικότητα των πολιτών στην κοινωνική και πολιτική ζωή αναφέρεται στην τάση των ανθρώπων να μη συμμετέχουν ενεργά ή να συμμετέχουν ελάχιστα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στη διακυβέρνηση της κοινωνίας τους.¹⁰⁸ Οι πολίτες σε αυτή την περίπτωση δεν δρουν ως ενεργοί πολίτες, αλλά αντιλαμβάνονται τη συμμετοχή τους στην πολιτική ζωή ως κάτι δευτερεύον ή ακόμη και απομακρυσμένο από τις καθημερινές τους ανησυχίες. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, όπως η έλλειψη πολιτικής παιδείας και πληροφόρησης, η εκτίμηση ότι η συμμετοχή τους είναι αμελητέα σε σχέση με την επιρροή τους στη λήψη αποφάσεων, η ανικανότητα να επηρεάσουν την πολιτική διαδικασία κ.ά.

¹⁰⁶Green, J. *The Eyes of the People: Democracy in an Age of Spectatorship*. New York City: OUP, 2010, αναφέρεται σε Felicetti A. (2022), *Casting a new light on the democratic spectator*, όπ.παρ., σελ 1295.

¹⁰⁷Όπ.παρ.

¹⁰⁸Vries M. et Sobis I., (2022), *On the Need to Include Passive Citizens in Public Participation Processes*, *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy* 15(2):220-242, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/na4rz3h7>, {Πρόσβαση στις 14/03/2023}, σς 230-231.

Η παθητικότητα των πολιτών μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για τη δημοκρατία και την κοινωνία. Αν οι πολίτες δεν συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση των πολιτικών αποφάσεων, τότε ελλοχεύει ο κίνδυνος να καταλήξουν απομακρυσμένοι από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και να μην αντιπροσωπεύονται στις πολιτικές αποφάσεις που τους επηρεάζουν.¹⁰⁹ Ένας παθητικός πολίτης αρκείται μόνο στην ενημέρωση, εμμένει σε μία διαρκή κατάσταση αδράνειας, αδιαφορίας και απομόνωσης τρέφοντας αισθήματα απογοήτευσης και θυμού όχι μόνο προς τους πολιτικούς θεσμούς αλλά και προς του ενεργούς πολίτες, δημιουργώντας κοινωνικές αναταραχές. Σύμφωνα με τον Fox, η πολιτική απάθεια δεν πρέπει να συγχέεται πάντα με την πολιτική συμμετοχή καθώς αποτελεί συμπεριφοριστικό παράγοντα και σχετίζεται με την προσωπική «έλλειψη επιθυμίας ή κινήτρου» για να απασχοληθεί με τα κοινά.¹¹⁰ Άλλωστε, ακόμη και στο πρόσφατο παρελθόν στην Ελλάδα, το δικαίωμα ψήφου και συμμετοχής στα κοινά αναγνωρίζονταν στους ενήλικους άνδρες και όχι στις γυναίκες και ακόμη πιο παλιά η διάκριση σχετιζόταν με το δικαίωμα ιδιοκτησίας.

Πολλές μελέτες στη διεθνή βιβλιογραφία, προκειμένου να προσεγγίσουν το φαινόμενο της παθητικότητας, παραλληλίζουν την ιδιότητα του πολίτη με αυτή του θεατή και του ηθοποιού. Πρόκειται για δύο αντίθετες έννοιες καθώς αυτή του θεατή εμπεριέχει μία παθητικότητα, μία άγνοια, δεδομένου ότι γίνεται μέρος μιας διαδικασίας που απλώς παρακολουθεί αλλά μπορεί να αναπτύξει κρίση και από την άλλη πλευρά του ηθοποιού ο οποίος γνωρίζει, δρα αλλά δεν έχει αντικειμενική κρίση, καθώς επιδιώκει την εκπλήρωση ιδιοτελών συμφερόντων του.¹¹¹

---

¹⁰⁹Οπ.παρ.,σελ 222.

¹¹⁰Fox, S. (2015). Apathy, alienation and young people: The political engagement of British Millennials. Retrieved February 10, 2017, αναφέρεται σε DahlaV et al.(2017), Apathy or alienation? Political passivity among youths across eight European Union countries, European Journal of Developmental Psychology, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/yck6f3bb>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 2.

¹¹¹Felicetti A.(2022), Casting a new light on the democratic spectator, όπ.παρ., σς 1296

Πίνακας 5: Οι δύο τύποι πολιτών.

Traditional spectatorship	Positive spectatorship
Private interest only	Interest in political problems
Passivity	Effort to understand
Individual	Relational

Πηγή : tandfonline

Από την άλλη πλευρά, αυτή η θεωρητική προσέγγιση φαίνεται να εκλείπει στην πάροδο του χρόνου. Πολλοί υποστηρίζουν ότι ένας πολίτης μπορεί να εναλλάσσεται και στους δύο ρόλους κατά τη διάρκεια της πολιτικής του ζωής, εξαρτάται από το ενδιαφέρον που εκδηλώνει. Για τον Green και οι δύο ρόλοι επηρεάζουν με τον τρόπο τους ένα πολιτικό σύστημα καθώς πέρα από τους ενεργούς πολίτες που επιθυμούν να συμμετέχουν στα κοινά, ακόμη και το γεγονός ότι οι δράσεις τους παρακολουθούνται από μερίδα ανθρώπων, οι οποίοι μπορεί να μην είναι το ίδιο δραστικοί με τους άλλους, τους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό. Το να είναι κανείς «θετικός θεατής» δεν σημαίνει απαραίτητα ότι υπονομεύει τις αρχές της δημοκρατίας, αντιθέτως, την ενισχύει κατά έναν τρόπο, δεδομένου ότι η αποχή από τους θεσμούς ή η σιωπηλή στάση πολλές φορές αποτελεί η ίδια εκδήλωση αποδέσμευσης και επικριτικής απάντησης για την εξέλιξη της δημοκρατίας.¹¹² Ένας «θετικός θεατής» αρχικά προβάλλει την επιθυμία να προσεγγίσει ένα πολιτικό ζήτημα που τον αφορά και όχι απλά να εκτίθεται σε αυτό και κατόπιν δρα με σκοπό την ενημέρωσή του για την καλύτερη δυνατή κατανόηση του θέματος και την συζήτησή του σε συλλογικό επίπεδο, ενέργεια που μπορεί να μεταβάλλει και τις απόψεις του ατόμου.¹¹³ Αυτή η διαδικασία, που κάποιοι μελετητές αναφέρουν ως «εσωτερικό προβληματισμό», επηρεάζει άμεσα τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται όχι μόνο οι πολιτικές αποφάσεις αλλά και η διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας.¹¹⁴ Υπό αυτή την έννοια, ο «θετικός θεατής» γίνεται μεν αποδέκτης των πολιτικών πληροφοριών, αλλά διατηρεί κατά μία έννοια την ενεργητικότητά του, δηλαδή τις

¹¹²Οπ.παρ.

¹¹³Οπ.παρ., σελ 1298.

¹¹⁴Goodin, R., and S. Niemeyer. "When Does Deliberation Begin? Internal Reflection Versus Public Discussion in Deliberative Democracy." *Political Studies* 51, no. 4 (2003): 627–49, αναφέρεται σε Felicetti A. (2022), *Casting a new light on the democratic spectator*, όπ.παρ., σς 1298-99.

επεξεργάζεται σε μεγάλο βαθμό, τις αναλύει σε συλλογικό επίπεδο και επομένως μπορεί να ασκήσει επιρροή, ενθαρρυντική ή αποθαρρυντική, σε άλλα μέλη της κοινωνίας.¹¹⁵

Το κύριο μέλημα, λοιπόν, της πολιτικής εξουσίας, δεν θα πρέπει να σχετίζεται με την εύρεση μεθόδων μετατροπής των θεατών σε δρώντες αλλά με την εύρεση μεθόδων ενίσχυσης της συμμετοχικότητας και επικοινωνιακού βήματος προς τους ανθρώπους με διαφορετική «θέαση».¹¹⁶ Άλλωστε, όπως αναφέρει ο Fung, οι απλοί πολίτες μπορούν να αποτελέσουν πηγή καινοτόμων, εναλλακτικών και διακριτών ιδεών. Οι Hambleton et al υποστηρίζουν ότι πολλές φορές δεν υφίσταται ισχυρός δεσμός ή έλεγχος μεταξύ των πολιτών και των εκπροσώπων των φορέων, οι οποίοι επιχειρούν να εκπληρώσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα έναντι των συλλογικών.¹¹⁷ Ως εκ τούτου, η άμεση μορφή της δημοκρατίας θα εξασφαλίσει τη συμμετοχή όλων των απλών πολιτών που εκπροσωπούνται ή όχι από συλλογικούς φορείς, διασφαλίζοντας την αποτελεσματικότητα και τη νομιμότητα των πολιτικών αποφάσεων, οικοδομώντας ένα πλαίσιο «ενεργού, ηθικού, δημοσίου πνεύματος» ασκώντας έλεγχο στους έχοντες την εξουσία.¹¹⁸ Επιπροσθέτως, η μαζική συμμετοχή θα επιφέρει νέες μεθόδους χάραξης των πολιτικών κατευθύνσεων ως απόρροια της σύζευξης των αντισταθμιστικών συμφερόντων των πολιτών, επιτυγχάνοντας την αντιπροσωπευτικότητα, τη διαφάνεια και τη δημοκρατικότητα των πολιτικών διαδικασιών.¹¹⁹

2.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑΘΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η κρίση των δημοκρατικών αξιών έχει ως απόρροια την απολιτικοποίηση των πολιτών. Σύμφωνα με την ελληνική μεταπολιτευτική ιστορία, τα φαινόμενα του δικομματισμού, της κομματικής πόλωσης και της συμμετοχής των ομάδων πίεσης και συνδικάτων στις διαδικασίες διαμόρφωσης της πολιτικής ατζέντας και λήψης

---

¹¹⁵Οπ.παρ., σελ 12300.

¹¹⁶Οπ.παρ., σελ 1296.

¹¹⁷Hambleton et al.(2000) community leadership in Area Regeneration. The Policy Press, Bristol, αναφέρεται σε Vries M.et SobisI.,(2022), On the Need to Include Passive Citizens in Public Participation Processes, όπ.παρ., σελ226.

¹¹⁸Vries M.et SobisI.,(2022), On the Need to Include Passive Citizens in Public Participation Processes, όπ.παρ., σελ 225.

¹¹⁹Οπ.παρ.σελ 228

αποφάσεων, είχαν δημιουργήσει έναν έντονο πολιτικό στίβο αντικρουόμενων συμφερόντων, τα οποία, κατά κύριο λόγο, εξυπηρετούσαν προσωπικές και όχι συλλογικές ανάγκες. Η σύνθεση ενός ιδιοτελούς πολιτικού κατεστημένου, με εναλλαγή και παρουσία συγκεκριμένων πολιτικών κομμάτων στο Κοινοβούλιο, η περιορισμένη ή στοχευόμενη πληροφόρηση των πεπραγμένων της πολιτικής ηγεσίας και η αδυναμία ανάπτυξης ισχυρών μηχανισμών λογοδοσίας – ελέγχου σε συνδυασμό με τη δημοσιονομική, αρχικά και μετέπειτα υγειονομική κρίση, οδήγησαν τη δημοκρατία σε τέλμα. Το γεγονός ότι, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, όλοι οι παραπάνω παράγοντες αμφισβητήθηκαν έμμεσα είτε με την καθαίρεση των κομμάτων, είτε με την άνοδο και επικράτηση ακραίων πολιτικών ιδεολογιών, είτε με την εκλογική απάθεια και τις αδιάλειπτες διαδηλώσεις και κινητοποιήσεις της κοινωνίας, φανερώνει έκδηλα την αγανάκτηση των ανθρώπων και την επιθυμία τους για ανασύσταση τόσο των δημοκρατικών ιδεωδών όσο και των ηθικών αρχών. Άλλωστε, μέχρι το πρόσφατο παρελθόν, οι ίδιοι οι αντιπροσωπευτικοί θεσμοί δεν παραχωρούσαν κάποιο επιπλέον δικαίωμα συμμετοχής, πέρα των εκλογών ή των δημοψηφισμάτων, στους πολίτες διότι, όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία, οι διαδικασίες συνδιαλλαγής με εκπροσώπους της πολιτικής ηγεσίας και των οργανωμένων συντεχνιών ήταν συγκρουσιακές, έντονες και απαιτούσαν τεχνογνωσία, καλή διαχείριση του λόγου, ισχυρά επιχειρήματα και διαπραγματευτικές δεξιότητες.¹²⁰ Από αυτή την άποψη, ο επιχειρηματικός και τεχνοκρατικός κόσμος θεωρούσε ότι η άμεση συμμετοχή σε διαβουλεύσεις απλών ανθρώπων θα καθιστούσε τις διαδικασίες πιο περίπλοκες, ατέρμονες και άσκοπες δεδομένου ότι η συναισθηματικής τους πόλωση θα ήταν πιο έντονη από τη διεκδίκηση των συμφερόντων τους.¹²¹ Επομένως, σύμφωνα με αυτή την ανάλυση, η πρώτη αιτία παθητικότητας των πολιτών οφείλεται στην επικρατούσα ελληνική πολιτική κουλτούρα και στη συντήρηση μιας μορφής κίβδηλης δημοκρατίας που χαρακτηρίζονταν από δημοκρατικά ελλείμματα, χρόνια κακοδιοίκηση, μεροληψία και έλλειψη μηχανισμών συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση της χώρας.

---

¹²⁰Οπ.παρ. σελ 224.

¹²¹Fiskin, J.S. (1991). Democracy and deliberation New directions for democratic reform (Vol.2017). Yale University Press, αναφέρεται Vries M. et Sobis I., (2022), On the Need to Include Passive Citizens in Public Participation Processes, όπ.παρ., σελ 224.

Δεύτερη αιτία παθητικότητας αποτελεί το φαινόμενο του πολιτικού αναλφαβητισμού. Είναι γεγονός ότι ένα σημαντικό μέρος των μελών της κοινωνίας παραμένει αδρανές και αδιάφορο ως προς τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις. Ιδιαίτερος, οι κάτοικοι των επαρχιακών και απομακρυσμένων περιοχών διατηρούν τη ταυτότητα του «πολίτη από καθήκον»,¹²² ασκούν δηλαδή, κατά βάση μόνο τα εκλογικά τους δικαιώματα και οι πολιτικές τους κατευθύνσεις δεν χαρακτηρίζονται από πολιτική ωρίμανση, αντίθετα, η ταυτότητά τους έχει παγιωθεί από τα ερεθίσματα που έχουν λάβει από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Άλλωστε, ακόμα και ο ψηφιακός αναλφαβητισμός που τους χαρακτηρίζει περιορίζει την πρόσβασή τους στην ελεύθερη και σφαιρική ενημέρωση με αποτέλεσμα, η όποια πληροφορία και αν λαμβάνουν, να προέρχεται κυρίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τον τύπο, τα οποία σε αρκετές περιπτώσεις είναι πολιτικά υποκινούμενα. Σε αυτό συμβάλει και το γεγονός ότι καιρικοί θεσμοί του κράτους, όπως είναι οι εκπαιδευτικοί, δεν περιλαμβάνουν μαθήματα πολιτικής αγωγής προκειμένου από νεαρή ηλικία τα παιδιά να αποκτήσουν στενότερη σχέση με τα πολιτικά ιδεώδη, να ενημερωθούν για τα ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις, να καλλιεργήσουν τις ικανότητές τους στον δημόσιο λόγο και να μπορούν να διαχειρίζονται τις πληροφορίες που λαμβάνουν. Μάλιστα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως δείχνει πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη από ευρωπαϊκούς θεσμούς, οι ερωτώμενοι δεν μπορούσαν να κατανοήσουν τα θέματα και τις πολιτικές διαδικασίες.¹²³

Επιπρόσθετα στα ανωτέρω, έντονο προβληματισμό προκαλεί ο κατακερματισμός που έχει διαμορφωθεί κυρίως σε ευρωπαϊκό επίπεδο στους μηχανισμούς συμμετοχικότητας. Πέρα του ότι η εφαρμογή και χρήση τους δεν έχει διαδοθεί σε μεγάλη κλίμακα, δεν είναι και εύκολα προσβάσιμοι ή αναζητήσιμοι στο διαδίκτυο με αποτέλεσμα, παρά τις όποιες ψηφιακές κατευθύνσεις και μετασχηματισμούς των κρατών, ο αριθμός εμπλοκής των πολιτών να παραμένει σε χαμηλά έως μέτρια επίπεδα.¹²⁴ Ούτε

---

¹²²Norris, “Young people & political activism: From the politics of loyalties to the politics of choice?”, Report for the Council of Europe Symposium, 2003, p. 4, αναφέρεται σε Ζηργάνου Α. (2011), Νεολαία και πολιτική στην Ελλάδα, Οι νέοι δεν αδιαφορούν, αλλά αλλάζουν τον τρόπο συμμετοχής τους, Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2km5uvv7>. {Πρόσβαση στις 11/03/2023}.

¹²³European Parliament Youth Survey, Key Findings, Flash Barometer, 2021., αναφέρεται σε European Parliament (2022), Towards a permanent citizens' participatory mechanism in the EU, όπ.παρ. σελ 46.

¹²⁴σε European Parliament (2022), Towards a permanent citizens' participatory mechanism in the EU, όπ.παρ. σς. 46-47.

υπάρχει επαρκή και κατανοητή πληροφόρηση για τους λόγους, τους χρόνους και τα αποτελέσματα επιλογής και χρησιμότητας του εκάστοτε καναλιού συμμετοχικότητας.¹²⁵ Ως εκ τούτου, η χρήση τους πραγματοποιείται από περιορισμένο αριθμό ατόμων και κυρίως υψηλά επιστημονικά καταρτισμένων ή οικονομικά ευκατάστατων πολιτών, με αποτέλεσμα στους συμμετοχικούς θεσμούς να εκπροσωπούνται συγκεκριμένα συμφέροντα και οι αποφάσεις να είναι μεροληπτικές, μη αντιπροσωπευτικές και με εσφαλμένα συμπεράσματα για τις ανάγκες της κοινωνίας.¹²⁶ Συνεπακόλουθο αυτών, οι συμμετοχικές διαδικασίες να μην σχετίζονται με δημόσιες υποθέσεις που αφορούν καθημερινά ζητήματα απλών ανθρώπων.

---

¹²⁵Οπ.παρ. σελ 48.

¹²⁶Οπ.παρ.,σελ 50.

“Δεν με ανησυχεί τόσο η κυριαρχία της υπερβολικής ελευθερίας... όσο οι ανεπαρκείς διασφαλίσεις που βρίσκει κανείς εκεί έναντι της τυραννίας”.

Alexis-Charles-Henri Clérel de Tocqueville

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ & ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

3.1. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (PARTICIPATORY DEMOCRACY IN GREECE)

Στην Ελλάδα, η συμμετοχική διακυβέρνηση έχει εισαχθεί σταδιακά στην πολιτική διαδικασία τα τελευταία χρόνια και αποτελεί σημαντικό θεσμό στην πολιτική σκηνή. Έχει ως στόχο την ενίσχυση της δημοκρατίας και της διαφάνειας στην διακυβέρνηση, καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας των αποφάσεων που λαμβάνονται από τις αρχές. Περιλαμβάνει τη δημιουργία πλατφορμών ανοιχτής διαβούλευσης, τις δημόσιες ακροάσεις, τις επιτροπές συμβούλων, τις διαδικασίες δημόσιας συζήτησης για συγκεκριμένα θέματα. Παρόλα αυτά, ο θεσμός της συμμετοχικής διακυβέρνησης δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί πλήρως στην πολιτική πρακτική και αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις στην εφαρμογή του, με κυριότερη την περιορισμένη συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες διαβούλευσης.

Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως μια «ελαττωμένη δημοκρατία», να μεν αναγνωρίζει τις πολιτικές ελευθερίες των πολιτών και τη σημασία των εκλογικών διαδικασιών αλλά ταυτόχρονα σημειώνει υψηλά ποσοστά χαμηλής πολιτικής συμμετοχής.¹²⁷ Συγκριτικά με το 2021, όπου καταλάμβανε την 34^η θέση στον ΠΔΔ, το 2022 παρουσία σε αισθητά βελτιωμένη απόδοση και λειτουργία της κυβέρνησης καταλαμβάνοντας την 25^η θέση μεταξύ των κρατών, πλησιάζοντας την αναβάθμισή της σε «πλήρη δημοκρατία».¹²⁸

---

¹²⁷Wike R.(2022) ,Social Media Seen as Mostly Good for Democracy Across Many Nations, But U.S. is a Major Outlier, Appendix A: Classifying democracies, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/b8ssdyh7>, {Πρόσβαση στις 26/03/2023}.

¹²⁸ Democracy Index 2022, Frontline democracy and the battle for Ukraine, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p949su3>, {Πρόσβαση στις 09/03/2023}, sel 39.

Πίνακας 6: Η βαθμολογία των χωρών ως προς τον τύπο δημοκρατίας.

	Overall score	Rank	Change in rank from previous year	I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties
Spain	8.07	22=	2	9.58	7.50	7.22	7.50	8.53
South Korea	8.03	24	-8	9.58	8.57	7.22	6.25	8.53
Flawed democracy								
Czech Republic	7.97	25=	4	9.58	6.43	7.22	7.50	9.12
Greece	7.97	25=	9	10.00	7.14	6.67	7.50	8.53
Estonia	7.96	27	0	9.58	7.86	6.67	6.88	8.82
Portugal	7.95	28	0	9.58	7.50	6.67	6.88	9.12
Israel	7.93	29	-6	9.58	7.86	9.44	6.88	5.88
United States of America	7.85	30	-4	9.17	6.43	8.89	6.25	8.53
Slovenia	7.75	31	4	9.58	7.14	7.22	6.25	8.53
Botswana	7.73	32	-2	9.17	6.79	6.67	7.50	8.53
Malta	7.70	33	0	9.17	7.14	5.56	8.13	8.53
Italy	7.69	34	-3	9.58	6.79	7.22	7.50	7.35
Cabo Verde	7.65	35	-3	9.17	7.00	6.67	6.88	8.53
Belgium	7.64	36	0	9.58	8.21	5.00	6.88	8.53
Cyprus	7.38	37	0	9.17	5.36	6.67	6.88	8.82
Latvia	7.37	38	0	9.58	6.07	6.11	6.25	8.82
Lithuania	7.31	39	1	9.58	6.43	6.11	5.63	8.82
Malaysia	7.30	40	-1	9.58	7.86	7.22	6.25	5.59

Πηγή: DemocracyIndex

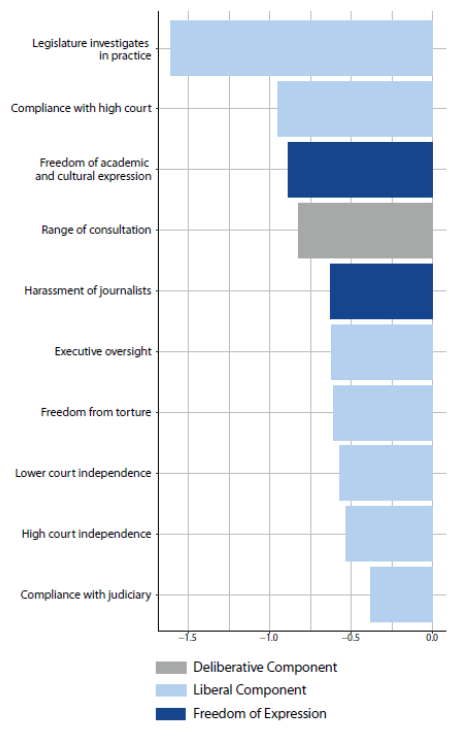
Σύμφωνα με το Δείκτη Φιλελεύθερης Δημοκρατίας, η Ελλάδα, εντός του 2022, σημείωσε μαζί με άλλα δύο κράτη, την μεγαλύτερη αυταρχικοποίηση, επιβάλλοντας ένα καθεστώς εκλογικής αντί φιλελεύθερης δημοκρατίας.¹²⁹ Μάλιστα, οι πολιτικές κατευθύνσεις τάραξαν την ανεξαρτησία και την ισορροπία των τριών εξουσιών, ενισχύοντας την εκτελεστική και αποδυναμώνοντας την νομοθετική και δικαστική εξουσία.¹³⁰ Ακόμα και η παρεχόμενη πληροφόρηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, όπου για πολλούς αναγνωρίζονται ως η τέταρτη εξουσία, φαίνεται να είναι υποκινούμενη, εμφανίζοντας τη χώρα στην τελευταία θέση του ΠΔΕΤ 2022.¹³¹

¹²⁹ Democracy Report 2023, Defiance in the Face of Autocratization, <https://tinyurl.com/2fk5jah2>, {Πρόσβαση στις 09/03/2023}, σελ 17.

¹³⁰ Οπ.παρ.

¹³¹ Οπ.παρ.

Διάγραμμα 6: Οι 10 πρωτικοί δείκτες της Φιλελεύθερης και Διαβουλευτικής Δημοκρατίας μεταξύ 2017 και 2022.

Πηγή: Democracy Report 2023

Η κύρια αιτία υποβάθμισης του πολιτικού καθεστώτος έχει τις ρίζες της στην κρίση των πολιτικών θεσμών. Πρόκειται για ένα πολυσύνθετο ζήτημα που επηρεάζει πολλούς τομείς της κοινωνίας. Η πολιτική κρίση, αποτέλεσε μέρος μιας πιο γενικευμένης κρίσης και προέκυψε κυρίως από την οικονομική δυσπραγία που ξέσπασε το 2008, καθώς και από τα σκάνδαλα διαφθοράς που έχουν αναδειχθεί στον δημόσιο βίο. Η αποτυχία των πολιτικών θεσμών να ανταποκριθούν στις ανάγκες των πολιτών, να διασφαλίσουν τη χρηστή διοίκηση και να αποτρέψουν τη διαφθορά των πολιτικών οδήγησε στη μείωση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο σύστημα και στους πολιτικούς αντιπροσώπους. Μάλιστα σε έρευνα που διεξήχθη στο τέλος της οικονομικής κρίσης, το 2018, μόνο το 4% των ερωτηθέντων υποστήριξε ότι εμπιστεύεται τα πολιτικά κόμματα ενώ το 85% τάσσονταν εναντίον του ελληνικού

Κοινοβουλίου.¹³² Έντονη ακόμα ήταν και η αμφισβήτηση των κυβερνητικών και τοπικών ηγεσιών με ποσοστό 77%.¹³³

Η κρίση αυτή αδιαμφισβήτητα οδήγησε σε κρίση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και κατ' επέκταση σε κρίση της λαϊκής κυριαρχίας, δεδομένου ότι μεγάλο ποσοστό των ψηφοφόρων δεν συμμετείχαν στις εκλογικές διαδικασίες, παρά το γεγονός ότι το δικαίωμα ψήφου είναι υποχρεωτικό από το νόμο και κατά παράβαση αυτού, επιβάλλονται κυρώσεις.¹³⁴

Όπως αναφέρουν ευρωπαϊκές πηγές, τα περισσότερα κράτη δείχνουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στους ευρωπαϊκούς θεσμούς παρά στις εθνικές τους κυβερνήσεις.¹³⁵ Σύμφωνα με τον OECD, η Ελλάδα καταλαμβάνει την προτελευταία θέση σε δείγμα 41 χωρών ως προς την εμπιστοσύνη που διαθέτουν στην εθνική τους κυβέρνηση, με ποσοστό 25%.¹³⁶ Πράγματι, σε μεγάλη κλίμακα, 7 στους 10 Έλληνες ψηφοφόρους δεν εκφράζουν μόνο τη δυσαρέσκειά τους ως προς την κακοδιοίκηση και τις άνιστες πολιτικές πρακτικές που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις αλλά και ως προς τις ευκαιρίες που τους παρέχει το πολιτικό σύστημα να επηρεάζουν τις αποφάσεις και να εμπλέκονται στις σχετικές διαδικασίες.¹³⁷ Για αυτόν τον λόγο άλλωστε, οι πολίτες της χώρας αισθάνονται δυσαρεστημένοι από την εφαρμογή των δημοκρατικών προτύπων.

---

¹³² Kappa Research,(2018), Survey on young Greeks in Greece and abroad, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p82c63v>, {Πρόσβαση στις 27/03/2023}.

¹³³Οπ.παρ.

¹³⁴KARAGEORGOUK. et al,(2018), Social representations of “apolitical people” among different citizenship styles of Greek youth, Papers on Social Representations Volume 27, Issue 1, pages 5.1-5.22 (2018) Peer Reviewed Online Journal ISSN 1021-5573, The Authors, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4w6fnfp7>, {Πρόσβαση στις 17/03/2023}. sel 5.2

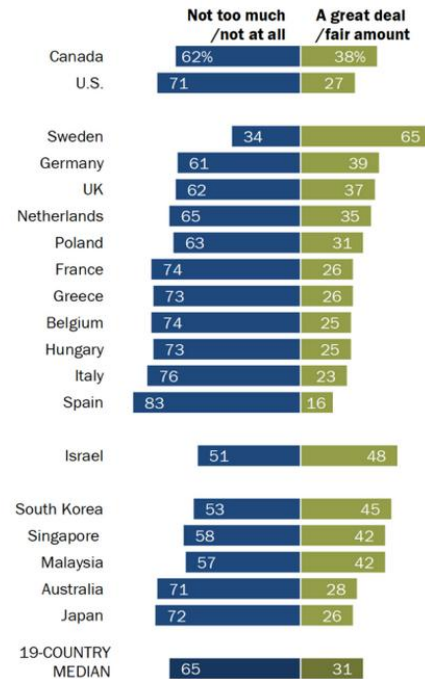
¹³⁵Nicolas E.(2021), More trust in EU than national governments amid pandemic, Euobserver, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/mshwurtu>,

¹³⁶ OECD Data, Trust in government Total, Percentage, 2022 or latest available, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/y487zufh>, {Πρόσβαση στις 21/03/2023}.

¹³⁷PEW RESEARCH CENTER(2022),SATISFACTION WITH DEMOCRACY AND POLITICAL EFFICACY,Few feel political systems allow citizens like them to have influence, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/43e9v3eb>, {Πρόσβαση στις 26/03/2023}.

Διάγραμμα 7: Σε τι βαθμό αισθάνονται οι πολίτες ότι μπορούν να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις.

% who say the political system in their country allows people like them to have ___ influence on politics

Πηγή: PEWRESEARCHCENTER

Η στάση των πολιτών προς τους πολιτικούς θεσμούς στην Ελλάδα είναι πολύπλοκη και ποικίλει. Σύμφωνα με τελευταίες έρευνες, παρά την επικρατούσα αντίληψη για απάθεια των πολιτών ως προς την πολιτική κοινότητα, οι πολίτες και ιδιαιτέρως οι νέοι φαίνεται να έχουν διαμορφώσει μία πιο φιλελεύθερη, υπεύθυνη και συλλογική ιδεολογία, συμμετέχοντας ενεργά σε δράσεις της κοινωνίας των πολιτών.¹³⁸ Παρά την γενικευμένη τάση των πολιτών να εκδηλώνουν αρνητική στάση απέναντι στην πολιτική, το ποσοστό των Ελλήνων πολιτών που ενδιαφέρονται αρκετά για τα κοινά αγγίζει το 78%.¹³⁹ Η έντονη πολιτικοποίησή τους οφείλεται κυρίως στο υψηλά καταρτισμένο μορφωτικό τους επίπεδο, στην επαφή και αλληλεπίδρασή τους με αλλοδαπούς πολιτισμούς και στην ανάπτυξη της τεχνολογίας, παράγοντες που διευρύνουν τόσο τις γνώσεις όσο και τις ικανότητες των νέων. Άλλωστε, η πολιτική ιδεολογία και η στάση της εκάστοτε γενιάς εξαρτάται από την εποχή που διαβιούν, τα

¹³⁸Ινστιτούτο Πουλάτζας Ν.(2022),3^η Έρευνα, Νεολαία Συνήθειες, Αντιλήψεις & Πολιτική Συμπεριφορά, Μέρος Γ', Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2w44m92m>, {Πρόσβαση 12/03/2023 }, σελ 89.

¹³⁹Οπ.παρ.,σελ 54.

πλαίσια που έχουν διαμορφώσει τις προσωπικότητές τους και από τις δυνατότητες που τους παρέχονται. Η τρίτη δεκαετία του 21^{ου} χαρακτηρίζεται από πολυπολιτισμικές ιδεολογίες, τεχνολογικές καινοτομίες και κοινωνικά βιώσιμες πολιτικές.

Οι τομείς που αφορούν τους νέους σχετίζονται, κυρίως, με τις οικονομικές ενισχύσεις, την αύξηση κατώτερου μισθού και την παροχή ευκαιριών εργασίας.¹⁴⁰ Ωστόσο, το γεγονός ότι το πολιτικό σύστημα περιορίζει τη συμμετοχή των πολιτών στις πολιτικές αποφάσεις, περιορίζει εξίσου και την επιθυμία τους να ασχοληθούν με τα κοινά, αναζητώντας κανάλια συμμετοχικότητας. Οι περισσότεροι αποκρίνονται ότι ακόμα και η εμπλοκή τους σε κάποιο κόμμα δε θα τους εξασφάλιζε περαιτέρω συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες ούτε θα μπορούσαν να επηρεάσουν σε ελάχιστο βαθμό τις αποφάσεις.¹⁴¹ Αντιθέτως, για το μεγαλύτερο μέρος των μελών της κοινωνίας, η ένταξη σε κάποιο κόμμα θα τους «στιγματίζε κοινωνικά» και δεν θα του ωφελούσε προσωπικά.¹⁴² Μόνο στην περίπτωση που κάποιος χαρισματικός πολιτικός ηγέτης θα αναλάμβανε την εξουσία ή οι πολιτικές κατευθύνσεις του κόμματος θα περιλάμβαναν μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών, θα σκέφτονταν να ενταχθούν.

Συνεπώς, αναλογιζόμενοι τα ποσοστά και την ποιότητα της παρεχόμενης δημοκρατίας στην πολιτική ζωή της Ελλάδας, είναι επιτακτική η ανάγκη αναδιάρθρωσης του πολιτικού οικοδομήματος μέσω της ενισχυμένης συμμετοχικότητας των πολιτών, η δράση των οποίων δύναται να επιφέρει καινοτόμες εξελικτικές ιδέες, αρχής γενομένης στο πλαίσιο των έξυπνων πόλεων και των Δήμων.

---

¹⁴⁰Ινστιτούτο Πουλάτζας Ν.(2022),3^η Έρευνα, Νεολαία Συνήθειες, Αντιλήψεις & Πολιτική Συμπεριφορά, Μέρος Α΄, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/etmbkmjw>, {Πρόσβαση 12/03/2023 }, σελ41.

¹⁴¹Ινστιτούτο Πουλάτζας Ν.(2022),3^η Έρευνα, Νεολαία Συνήθειες, Αντιλήψεις & Πολιτική Συμπεριφορά, - Μέρος Γ΄,όπ.παρ. σς. 80-84.

¹⁴²Οπ.παρ.

3.2. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΟΤΑ (ΔΗΜΟΙ) (PARTICIPATORY DEMOCRACY IN MUNICIPALITIES)

Θεμελιώδης αξία για τη δημοκρατία και τη διακυβέρνηση είναι η αρχή της αποκέντρωσης. Πρόκειται για μία διαδικασία κατά την οποία η εξουσία και οι αρμοδιότητες εκχωρούνται από το κεντρικό κράτος σε τοπικές κυβερνητικές αρχές, όπως οι δήμοι ή οι περιφέρειες. Στόχος της αποκέντρωσης είναι η βελτίωση της διακυβέρνησης σε τοπικό επίπεδο, με μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών και πιο αποτελεσματική παροχή υπηρεσιών. Με αυτόν τον τρόπο, οι τοπικές αρχές μπορούν να προσαρμόζουν τη διαχείριση των υπηρεσιών στις ανάγκες και προτεραιότητες των κατοίκων. Η αποκέντρωση ενθαρρύνει την ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών και την αυτονομία της κοινότητας, διότι επιτρέπει στους φορείς να αναλαμβάνουν την ευθύνη για την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας.

Ο θεσμός της αποκέντρωσης εμπίπτει στον κανόνα που έχει θεσπίσει η ΕΕ και ονομάζεται αρχή της επικουρικότητας. Σύμφωνα με αυτόν, οι πολιτικές αποφάσεις, προκειμένου να εξασφαλίζουν την αποτελεσματικότητα και τη διαφάνεια, οφείλουν να λαμβάνονται σε επίπεδο που είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στους πολίτες. Οι δήμοι ως τοπικές αυτοδιοικητικές αρχές καλούνται να διοικήσουν μία κοινότητα ή μια περιφέρεια. Η περιορισμένη γεωγραφική και πληθυσμιακή κατάστασή τους, τους επιτρέπει να διαχειρίζονται με μεγαλύτερη ευκολία τις τοπικές υποθέσεις. Είναι αρμόδιοι για την παροχή των βασικών υπηρεσιών στους κατοίκους, για την προώθηση του τουρισμού, του πολιτισμού και την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας.

Στην Ελλάδα, οι δήμοι καλούνται να διαχειριστούν ένα μεγάλο όγκο προκλήσεων, ιδιαιτέρως μετά τις επιπτώσεις που επέφεραν η δημοσιονομική, υγειονομική και μεταναστευτική κρίση. Αρχικά, η μεγαλύτερη «πληγή» για τους ΟΤΑ είναι οι περιορισμένοι πόροι που έχουν στη διάθεσή τους προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές ανάγκες των πολιτών. Η δυσκολία έγκειται στο γεγονός ότι οι δήμοι οφείλουν να διαχειρίζονται με αποτελεσματικό τρόπο τον ετήσιο προϋπολογισμό τους ούτως ώστε αυτοί οι ελάχιστοι πόροι να διοχετεύονται με τον σωστό τρόπο και στους κατάλληλους τομείς. Δεύτερον, σε κοινωνικό επίπεδο, οφείλουν να διαχειριστούν δημογραφικά φαινόμενα όπως η αστικοποίηση, η μεταναστευτική ροή ή κοινωνικά προβλήματα όπως η φτώχεια, η ανισότητα, η ανεργία, η πολυπολιτισμικότητα. Υπό αυτές τις συνθήκες, σε συνδυασμό με τις

πολιτικές κατευθύνσεις της ΕΕ για βιωσιμότητα, καινοτομία και εξευρωπαϊσμό των εθνικών θεσμών, οι δήμοι οφείλουν να επαναπροσδιορίσουν το όραμα και τις λειτουργίες τους και να εφαρμόσουν πολιτοκεντρικές πολυεπίπεδες πρακτικές.¹⁴³ Η συμμετοχικότητα των μελών της κοινωνίας στις πολιτικές διαδικασίες, αναγεννά την ιδέα της άμεσης δημοκρατίας υπό τη μορφή διαβουλευτικών μοντέλων συμμετοχής και προβάλλει πρότυπα «ανθρώπινης κοινωνικοπολιτικής συνεργασίας».¹⁴⁴ Ωστόσο και οι ίδιοι οι πολίτες οφείλουν να κατανοήσουν τη σημασία εκχώρησης εξουσιών προς αυτούς και να δεσμευτούν ως προς τον νέο τους ρόλο, δεδομένου ότι δεν θα αποτελούν πλέον μόνο αποδέκτες των υπηρεσιών αλλά θα θεωρούνται συνδρομητές.¹⁴⁵

Πίνακας 7: Στάδια υλοποίησης αποφάσεων από Δήμους.

Πηγή: ΙΔΡΥΜΑ ΧΑΪΝΡΙΧ ΜΠΕΛ ΕΛΛΑΔΑΣ

Όπως αναφέρει και ο Healey, η καλύτερη διακυβέρνηση απαιτεί «κατακερματισμένες» διοικητικά κοινωνίες όπου μέσω του συνασπισμού των πολιτών, οι οποίοι, ανεξάρτητα από πολιτισμικού, οικονομικού, κοινωνικού υπόβαθρου, συμφωνούν

¹⁴³ European Regional Development Fund, DEMOCRATIC INNOVATION AND PARTICIPATORY DEMOCRACY IN THE ALPINE AREA, Interreg Alpine Space, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3y4h72ks>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023}, σσ 34-35.

¹⁴⁴ Οπ.παρ., σελ 34.

¹⁴⁵ Οπ.παρ.

για την προάσπιση ορισμένων κοινών απόψεων και συμφερόντων απέναντι στην εκάστοτε διοίκηση.¹⁴⁶ Ο συνεργατικός σχεδιασμός προβλέπει την a priori πολιτική σχεδίαση μίας συνεργασιακής σχέσης όπου πολιτική ηγεσία και ένα σύνολο εκπροσώπων κοινωνικών φορέων εργάζονται για την ανάπτυξη και βιωσιμότητα της τοπικής κοινωνίας.¹⁴⁷

Η υγειονομική, περιβαλλοντική και ενεργειακή κρίση έχουν μεταβάλλει εκ νέου τις συνθήκες ζωής με αποτέλεσμα η αναζήτηση και εφαρμογή καινοτόμων εργαλείων δημοκρατικής διακυβέρνησης να είναι περισσότερο από ποτέ επιτακτική.¹⁴⁸ Άλλωστε, η οικοδόμηση μίας ισχυρής τοπικής δημοκρατικής κοινωνίας αποτελεί θεμέλιο για την επικράτηση των δημοκρατικών ιδεωδών σε εθνικό επίπεδο.¹⁴⁹

Οι πιο συνηθισμένες μορφές συμμετοχικότητας σε επίπεδο Δήμων στην ελληνική επικράτεια είναι:

- ✚ **Τα Συμβούλια Πολιτών:** Οι πολίτες συγκεντρώνονται για να συζητήσουν και να διαμορφώσουν πολιτικές αποφάσεις σχετικά με τα ζητήματα που τους απασχολούν στην τοπική κοινότητα. Ως επί το πλείστον, τα συμβούλια των πολιτών συγκροτούνται από μια ομάδα ανθρώπων που εκπροσωπούν τον πληθυσμό της κοινότητας και συνδιαλέγονται σε τακτική βάση για να συζητήσουν ζητήματα όπως η περιβαλλοντική πολιτική, οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, η αστυνομία, η κοινωνική ανισότητα κ.ά. Η συμμετοχή σε ένα συμβούλιο πολιτών είναι εθελοντική και ανοικτή σε όλους τους. Τα συμβούλια μπορούν να συμβάλλουν στη λήψη αποφάσεων που αφορούν την

---

¹⁴⁶Healey, P. (1997) Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies. , αναφέρεται σε Kgobe I.F. et Mamokhere J.,(2021), αναφέρεται σε The Value of Public Participation in Land-Use Planning for Redeeming Congestion in South African Municipalities, Technium Social Sciences Journal Vol. 26, 17-31, ISSN: 2668-7798, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3nnd52c4>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 19.

¹⁴⁷Westerink, J., Kempenaar, A., Van Lierop, M., Groot, S., Van der Valk, A. and Van den Brink, A., 2017. The participating government: Shifting boundaries in collaborative spatial planning of urban regions. Environment and Planning C: Politics and Space, 35(1), 147-168., αναφέρεται σε The Value of Public Participation in Land-Use Planning for Redeeming Congestion in South African Municipalities, όπ.παρ., σελ 19.

¹⁴⁸Sisk T. (2001), DEMOCRACY AT THE LOCAL LEVEL - THE INTERNATIONAL IDEA HANDBOOK ON PARTICIPATION, REPRESENTATION, CONFLICT MANAGEMENT, AND GOVERNANCE, International IDEA Handbook Series 4, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3vm33t2e>, {Πρόσβαση στις 21/03/2023}, σελ 1.

¹⁴⁹Όπ.παρ., σελ 5

κοινότητα, καθώς και να ενισχύσουν τη συνοχή και τη συνεργασία μεταξύ των διαφορετικών τομέων της κοινότητας.

- ✚ **Δημοσίων Διαβουλεύσεων:** Οι δήμοι, στο πλαίσιο της χρηστής διακυβέρνησης για την αναζήτηση νέων καινοτόμων και πρακτικών λύσεων σε βασικά τοπικά ζητήματα, μπορούν να οργανώνουν δημόσιες συζητήσεις με τους κατοίκους της περιοχής. Η χρήση της λέξης «δημόσια» χρησιμοποιείται προκειμένου να δηλωθεί ότι πρόκειται για μία διαδικασία καθολικής συμμετοχής των πολιτών, με σεβασμό στις εκάστοτε απόψεις και έμφαση στον κοινωνικό διάλογο και την ισότητα.¹⁵⁰ Κατά τη διάρκεια της συνελεύσεως, οι πολίτες συμμετέχουν ενεργά και ψηφίζουν για τις προτεινόμενες λύσεις. Για να επιτευχθεί όμως αυτό, η δημοτική αρχή οφείλει να παρέχει στους συμμετέχοντες όλες τις απαραίτητες πραγματικές πληροφορίες ώστε να έχουν μία αντικειμενική σφαιρική οπτική θέαση των προβλημάτων για την τελική απόφαση.
- ✚ **Δημοσίων Συνεδριών Δημοτικών Συμβουλίων ή συμβουλευτικών επιτροπών:** Οι δημόσιες συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου είναι ανοιχτές για το κοινό, επιτρέποντας στους πολίτες να παρακολουθήσουν τις συζητήσεις και να διατυπώσουν τις απόψεις τους. Από την άλλη πλευρά, οι συμβουλευτικές επιτροπές αποτελούνται από πολίτες της τοπικής κοινότητας, οι οποίοι εκλέγονται ή καλούνται να συμμετάσχουν στην επιτροπή από τους τοπικούς αυτοδιοικητικούς φορείς. Η επιτροπή αυτή συγκεντρώνεται σε τακτικές συναντήσεις για να συζητήσει διάφορα θέματα που αφορούν την τοπική κοινότητα και να παράσχει συμβουλές στους αυτοδιοικητικούς φορείς για τη λήψη συνήθως. Η λειτουργία των συμβουλευτικών επιτροπών στηρίζεται στη συλλογική συμμετοχή και τη συνεργασία των μελών της επιτροπής και στην προώθηση της συμμετοχής της κοινότητας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι συμβουλευτικές επιτροπές μπορούν να είναι αποτελεσματικές για τη βελτίωση της επικοινωνίας και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης μεταξύ της τοπικής κοινωνίας και δημοτικής αρχής.
- ✚ **Τοπικά Δημοψηφίσματα:** Τα δημοψηφίσματα σε δήμους μπορούν να διεξαχθούν με διάφορους τρόπους, ανάλογα με το νομικό πλαίσιο και τις διαδικασίες που εφαρμόζονται στην εκάστοτε χώρα. Ως επί το πλείστον, τα δημοψηφίσματα σε δήμους

---

¹⁵⁰<https://tinyurl.com/3wtar4em>

διεξάγονται μετά από απόφαση του δημοτικού συμβουλίου και αφορούν συγκεκριμένα θέματα, όπως η αλλαγή στο σχέδιο πόλεως, η ανέγερση μεγάλων κτιρίων ή άλλα θέματα που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην κοινότητα. Η διαδικασία του δημοψηφίσματος περιλαμβάνει συνήθως τα εξής βήματα:

1. Η πρόταση για το δημοψήφισμα κατατίθεται στο δημοτικό συμβούλιο ή από τους πολίτες αντίστοιχα. Εάν η πρόταση για το δημοψήφισμα εγκριθεί από το δημοτικό συμβούλιο, καθορίζεται ο τίτλος, το ερώτημα και η ημερομηνία του δημοψηφίσματος. Στη συνέχεια, η απόφαση του δημοτικού συμβουλίου για τη διενέργεια δημοψηφίσματος δημοσιεύεται στον τοπικό Τύπο και στην ιστοσελίδα του δήμου, ενημερώνοντας έτσι τους πολίτες για τη διαδικασία.
2. Κατά την ημερομηνία του δημοψηφίσματος, οι εγγεγραμμένοι ψηφοφόροι καλούνται να ψηφίσουν είτε απευθείας στα εκλογικά κέντρα που έχουν οριστεί, είτε μέσω ταχυδρομείου, είτε ηλεκτρονικά.
3. Οι ψήφοι καταμετρώνται και η πλειοψηφία καθορίζει το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος.

✚ **Συνεργασιών με εθελοντικούς οργανισμούς:** Ο Δήμος μπορεί να συνεργαστεί με εθελοντικούς οργανισμούς της κοινότητας, προσκαλώντας τους να συμμετάσχουν και να συμβάλουν στη διαμόρφωση της πολιτικής του. Άλλωστε, ο τρίτος τομέας και οι φορείς της κοινωνίας πολιτών διαθέτουν μεγαλύτερη τεχνογνωσία, έμπειρο προσωπικό, μπορούν και επηρεάζουν ή ευαισθητοποιούν τα μέλη τους και λειτουργούν με μεγάλη δυναμική, αποφασιστικότητα, διαφάνεια και δημοκρατικότητα.

✚ **Συμμετοχικών προϋπολογισμών:** Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός είναι μια διαδικασία στην οποία οι πολίτες, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και άλλες ενδιαφερόμενες ομάδες συμμετέχουν στον σχεδιασμό και την εκτέλεση του δημοσιονομικού προϋπολογισμού ενός δήμου.¹⁵¹ Οι πολίτες καλούνται να συμβάλουν στην κατάρτιση του προϋπολογισμού, να προτείνουν ιδέες και να ψηφίζουν για τις

---

¹⁵¹Βελεγράκης Γ. et al,(2021), Συμμετοχικός Δημοτικός Προϋπολογισμός: Ένα δημοκρατικό πείραμα, ΙΔΡΥΜΑ ΧΑΪΝΡΙΧ ΜΠΕΛ ΕΛΛΑΔΑΣ, Θεσσαλονίκη, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/muudvny>, {Πρόσβαση στις 24/03/2023}, σελ 13.

προτάσεις που πιστεύουν ότι είναι σημαντικές για την κοινότητά τους.¹⁵² Οι προτάσεις που λαμβάνουν τη μεγαλύτερη υποστήριξη από τους πολίτες συμπεριλαμβάνονται στον τελικό προϋπολογισμό. Κατά τη διαδικασία αυτή, ο ανταγωνισμός για την ικανοποίηση των αναγκών των πολιτών θα αναγκάζει τις δημοτικές παρατάξεις να αναδιανείμουν τους πόρους βάσει των αναγκών της κοινωνίας και όχι για να εξυπηρετήσουν άλλα συμφέροντα.¹⁵³ Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός έχει ως στόχο να ενισχύσει τη δημοκρατία και τη συμμετοχή των πολιτών στις δημόσιες αποφάσεις.

Ωστόσο, πέρα από ελάχιστες πιλοτικές προσπάθειες διαφόρων, ανά την επικράτεια, δήμων (Δήμος Αθηναίων, Κηφισιάς, Χαλανδρίου κ.ά.), η εισαγωγή του θεσμού του συμμετοχικού προϋπολογισμού στο οργανόγραμμα των δήμων παραμένει σε ιδιαιτέρως χαμηλό βαθμό.¹⁵⁴ Η αιτία είναι πολυπαραγοντική. Αρχικά, οι άκαμπτες, απαρχαιωμένες διαδικασίες που χαρακτηρίζουν το δημόσιο τομέα περιορίζουν τη δυνατότητα συμμετοχής των πολιτών με αποτέλεσμα, από την μία πλευρά, οι ευκαιριακές και αποσπασματικές προσπάθειες να έχουν κυρίως γνωμοδοτικό και όχι δεσμευτικό χαρακτήρα, να πραγματοποιούνται για την εξυπηρέτηση ιδιοτελών και όχι συλλογικών συμφερόντων και από την άλλη οι πολιτικοί θεσμοί να παραμένουν σε μία κατάσταση ανειδίκευσης καθώς δεν αλληλεπιδρούν με τους πολίτες.¹⁵⁵ Επιπλέον, η υγειονομική και δημοσιονομική κρίση περιόρισαν την οικονομική ισχύ και αυτονομία των δήμων και το κεντρικό κράτος είναι αυτό που ασκεί έλεγχο επί της οικονομικής διαχείρισης των ΟΤΑ.¹⁵⁶

✚ **Ηλεκτρονικών πλατφόρμων:** Ο ψηφιακός μετασχηματισμός των δήμων συντελέστηκε σε μεγάλο βαθμό κατά τη διάρκεια της πανδημίας προκειμένου να αντιμετωπίσει τις πρωτόγνωρες συνθήκες που επέβαλε η υγειονομική κρίση. Η χρήση της τεχνολογίας

---

¹⁵²Cabannes Y(2015), The impact of participatory budgeting on basic services: municipal practices and evidence from the field, 5 International Institute for Environment and Development (IIED), Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4hwaxrbk>, {Πρόσβαση στις 19/03/2023}, σελ 257.

¹⁵³Wampler, Brian – McNulty, Stephanie – Touchton, Michael. “The Global Spread and Transformation of Participatory Budgeting”, στο Nelson Dias (2018) Hope for Democracy: 30 years of Participatory Budgeting Worldwide. Φάρο (Πορτογαλία): Oficina, σελ. 55, αναφέρεται Βελεγράκης Γ. et al,(2021), Συμμετοχικός Δημοτικός Προϋπολογισμός: Ένα δημοκρατικό πείραμα, όπ.παρ., σελ 19.

¹⁵⁴Βελεγράκης Γ. et al,(2021), Συμμετοχικός Δημοτικός Προϋπολογισμός: Ένα δημοκρατικό πείραμα, όπ.παρ., σελ 48.

¹⁵⁵όπ.παρ.,σελ 48.

¹⁵⁶Οπ.παρ.,σελ 51.

επιτρέπει στους πολίτες όχι μόνο να ενημερώνονται ανά πάσα ώρα και στιγμή για οποιοδήποτε θέμα, να διατυπώνουν απόψεις ή να θέτουν ερωτήματα αλλά και να συμμετέχουν σε εικονικές συνελεύσεις χωρίς απαραίτητα να παρευρίσκονται στον ίδιο χώρο. Η ηλεκτρονική δημοκρατία, άλλωστε, είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη συμμετοχική δημοκρατία. Πλέον, όλοι οι δήμοι έχουν υιοθετήσει εργαλεία και μηχανισμούς ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είτε παρέχοντας υπηρεσίες απλής ενημέρωσης είτε διαδραστικές.

Παρ' όλα αυτά, όπως απεικονίζεται και στον κάτωθι πίνακα, η Ελλάδα καταλαμβάνει την προτελευταία θέση στην ευρωπαϊκή κλίμακα μέτρησης του Δείκτη DESI 2022, για το έτος 2021.¹⁵⁷ Παρά την οποιαδήποτε αύξηση των ποσοστών παροχής ψηφιακών υπηρεσιών, ο βαθμός εφαρμογής είναι αισθητά χαμηλός συγκριτικά με άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Τα επίπεδα χρήσης και συμμετοχής των πολιτών είναι εξίσου χαμηλά δεδομένου ότι οι κυβερνητικές αρχές δεν περιλαμβάνουν στα στάδια διαμόρφωσης και συζήτησης την παρουσία των πολιτών. Το γεγονός αυτό είναι εντελώς αντιθετικό με τους σκοπούς των ηλεκτρονικών υπηρεσιών, οι οποίες τοποθετούν στο επίκεντρό τους τον πολίτη. Μπορεί να περιγράψει ως μία άνιση σχέση μεταξύ ζήτησης και προσφοράς όπου η τιμή της ζήτησης, δηλαδή η επιθυμία και η προσμονή των πολιτών για επαρκή και καθολική συμμετοχή, είναι μεγάλη και η τιμή της προσφοράς, η παροχή ίσων ευκαιριών στις διαδικασίες διαμορφώσεων των πολιτικών αποφάσεων, είναι εξαιρετικά περιορισμένη.¹⁵⁸ Αυτό απαιτεί δεσμεύσεις και από τις δύο πλευρές. Πρώτον, από την πολιτική ηγεσία ότι θα τηρήσει τη δέσμευσή της για αποτελεσματική και ειλικρινή εκτέλεση πρωτοβουλιών ηλεκτρονικής συμμετοχής και από την άλλη πλευρά, τη δέσμευση των μελών της κοινωνίας ότι διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα και τις γνώσεις για να εκπροσωπήσουν επαρκώς τα συμφέροντά τους και να ενημερώσουν αμερόληπτα τις δημοτικές αρχές για τα

---

¹⁵⁷ European Commission,(2023), Greece in the Digital Economy and Society Index, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3xjt6hcs>, σελ 18.

¹⁵⁸ Soares D et al, (2020), Municipalities e-Participation initiatives through Facebook: citizens perspective, ICEGOV, Αθήνα, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3kuba4k6>, {Πρόσβαση στις 29/03/2023}, σελ 552.

τοπικά ζητήματα.¹⁵⁹ Άλλωστε η μεγαλύτερη συμμετοχή επιφέρει και αύξηση της εμπιστοσύνης μεταξύ των θεσμών και των μελών.

Πίνακας 8: Η βαθμολογία της Ελλάδας στις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες.

4 Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες ⁹	Ελλάδα		ΕΕ
	κατάταξη	βαθμολογία	βαθμολογία
ΔΕΙΚΤΗΣ DESI 2022	26	39,4	67,3

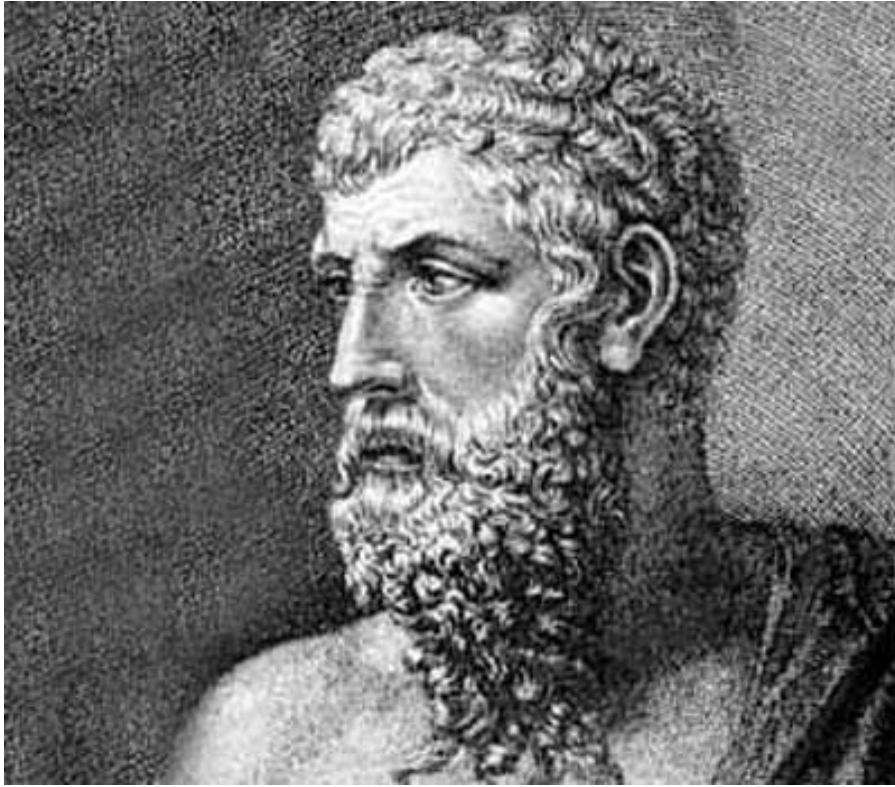
	Ελλάδα	ΕΕ
	ΔΕΙΚΤΗΣ DESI 2020	ΔΕΙΚΤΗΣ DESI 2022
4α1 Χρήστες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης	68 %	69 %
% των χρηστών του διαδικτύου	2019	2021
4α2 Προσυμπληρωμένα έντυπα	ά.α.	45
Βαθμολογία (0 έως 100)		2021
4α3 Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για πολίτες	ά.α.	52
Βαθμολογία (0 έως 100)		2021
4α4 Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για επιχειρήσεις	ά.α.	48
Βαθμολογία (0 έως 100)		2021
4α5 Ανοικτά δεδομένα	ά.α.	82 %
% της μέγιστης βαθμολογίας		2021

Πηγή: European Commission

Συνεπώς, οι τοπικές αρχές, δεδομένου όλων των προαναφερθέντων κωλυμάτων που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες, οφείλουν να εξασφαλίσουν και να διασφαλίσουν την καθολική συμμετοχή των πολιτών μέσω καινοτόμων δημοκρατικών μηχανισμών, προκειμένου να δομηθεί μία βιώσιμη τοπική κοινωνία που θα διοικείται συνεργατικά και συνδυαστικά από νομιμοποιημένες εντεταλμένες δημοτικές αρχές και ενεργά μέλη της κοινωνίας που θα θέτουν τους προβληματισμούς και θα προτείνουν λύσεις για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσή τους.

¹⁵⁹Sreejith Alathur, P Vigneswara Ilavarasan, and MP Gupta. 2016. Determinants of e-participation in the citizens and the government initiatives: Insights from India. Socio-Economic Planning Sciences 55, (2016), 25–35 and Peter Cruickshank and Colin F Smith. 2009. Self-efficacy as a factor in the evaluation of e-participations. Proceedings of EDEM

(2009), 223–232, αναφέρονται σε Soares D et al, (2020), Municipalities e-Participation initiatives through Facebook: citizens perspective, όπ.παρ., σελ 552.

“Ω δημοκρατία, ποι προβιάς ημάς ποτε;”

Αχ Δημοκρατία, πού θα μας οδηγήσεις;

Αριστοφάνης

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

2.2.1. ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Τα τελευταία έτη, οι ΟΤΑ και κυρίως οι Δήμοι, μέσα σε ένα περιοριστικό πλαίσιο ελλειπών ιδίων πόρων, καλούνται να αναπροσδιορίσουν τα οράματα και τους στρατηγικούς τους στόχους και να διαμορφώσουν εκ θεμελίων τις πολιτικές τους κατευθύνσεις. Υιοθετούν και εισάγουν στην εσωτερική τους δομή και λειτουργία μεθόδους ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, διαμορφώνοντας σύγχρονες, αποδοτικές, ανοιχτές υπηρεσίες προκειμένου να ανταποκριθούν στις πολύπλευρες απαιτητικές ανάγκες των δημοτών και παράλληλα, να εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητα και την οικονομική ευμάρεια της τοπικής κοινωνίας και να καταστούν ανταγωνιστικοί έτεροι των ευρωπαϊκών δήμων.

Η λειτουργία των σύγχρονων δήμων περιλαμβάνει πληθώρα υπηρεσιών στους δημότες τους, σε τομείς όπως η καθαριότητα, η διαχείριση της κυκλοφορίας, η υγεία, η κοινωνική πρόνοια, ο τουρισμός, ο πολιτισμός ενώ πλέον, εργάζονται εντατικά για την ενδυνάμωση της ενεργής συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στη διαχείριση των τοπικών υποθέσεων, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις ανοιχτής διακυβέρνησης και δημοκρατίας. Ως εκ τούτου, οι δήμοι, σε όλο και αυξανόμενη κλίμακα, προσφέρουν ευκαιρίες συμμετοχής σε διάφορες δημοτικές επιτροπές, ομάδες εργασίας, δημόσιες συζητήσεις, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση της τοπικής πολιτικής και στην εξέλιξη της κοινότητάς τους.

Ο Δήμος Αθηναίων αποτελεί τον μεγαλύτερο δήμο στην Ελλάδα, με πληθυσμό 664.000 κατοίκους και έκταση περίπου 39 τετραγωνικών χιλιομέτρων, καθιστώντας τον ένα από τους πιο πυκνοκατοικημένους δήμους στη χώρα. Για την καλύτερη διοίκησή του χωρίζεται σε 7 δημοτικές ενότητες και 128 δημοτικά διαμερίσματα. Ο Δήμος διαθέτει μια πλούσια ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά, καθώς η Αθήνα είναι ένα από τα σημαντικότερα

κέντρα πολιτισμού και τέχνης στον κόσμο. Δραστηριοποιείται σε πολλούς τομείς, όπως η υγεία, η παιδεία, η κοινωνική προστασία, η αστυνόμευση, ο πολιτισμός, η καθαριότητα και ο τουρισμός ενώ παράλληλα συμμετέχει σε διεθνή και ευρωπαϊκά πρόγραμμα με σκοπό την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών.

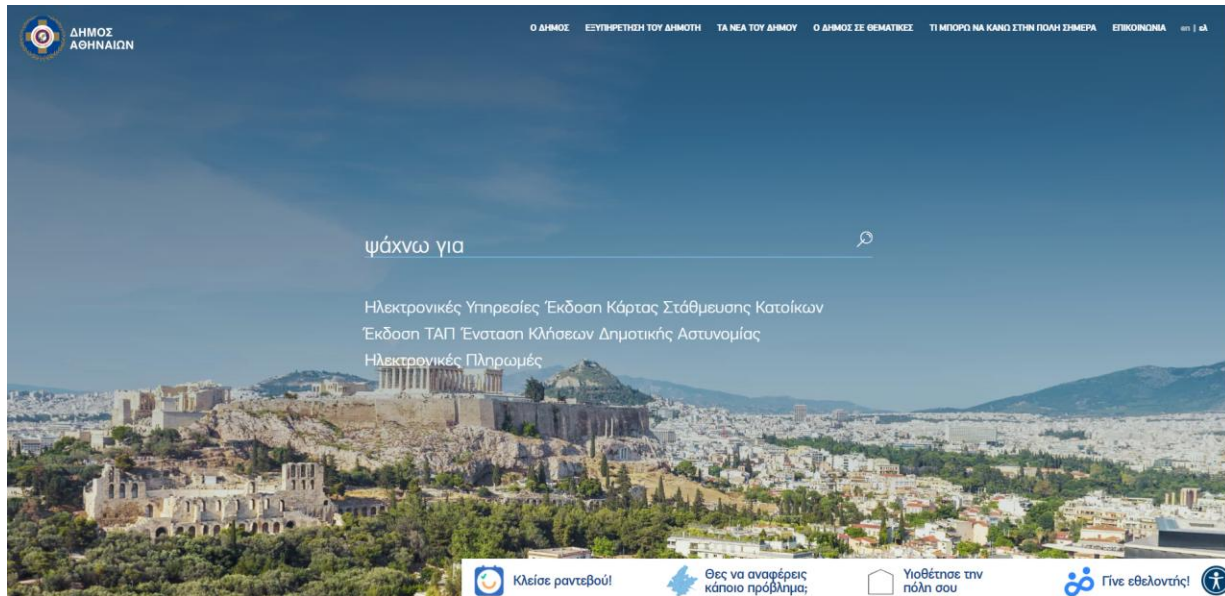
Στο πέρασμα των χρόνων, οι δημοτικές αρχές ήρθαν αντιμέτωπες με ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών προκλήσεων όπως η αστική κατακερματισμένη ανάπτυξη, η ανάγκη βελτίωσης των υποδομών, η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η προστασία του περιβάλλοντος, οι δημογραφικές αλλαγές κ.ά. Για την αντιμετώπιση αυτών, ο Δήμος Αθηναίων εκπόνησε επιχειρησιακά σχέδια και δράσεις που στόχευσαν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και στην ανάπτυξη μιας βιώσιμης πόλης. Στο πλαίσιο των διοικητικών μεταρρυθμίσεων, έχουν αναληφθεί αρκετές πρωτοβουλίες για την ενθάρρυνση της συμμετοχικότητας των πολιτών στις δημόσιες υποθέσεις, με δράσεις που σχετίζονται τόσο με τη διοργάνωση συνεδρίων και συναντήσεων για την ενημέρωση των δημοτών, την έκθεση απόψεων και την παρότρυνση του εθελοντισμού όσο και με τη δημιουργία ηλεκτρονικών πλατφόρμων αλληλεπίδρασης και συμμετοχικότητας. Παρ' όλα αυτά, η συμμετοχή των πολιτών εξακολουθεί να είναι χαμηλή είτε λόγω έλλειψης χρόνου των πολιτών, είτε ενημέρωσης και επικοινωνίας από την πλευρά του Δήμου, είτε αδιαφορίας από πλευράς των κατοίκων εξαιτίας του γενικότερου κλίματος απογοήτευσης των πολιτών από τη διακυβέρνηση της χώρας.

2.2.2. ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΕΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Κεντρική Διαδικτυακή Πύλη / Πλατφόρμα Ηλεκτρονικών Υπηρεσιών

Πηγή:cityofathens.gr

Ο βασικός κόμβος πληροφόρησης του Δήμου Αθηναίων είναι η κεντρική διαδικτυακή του πύλη. Πρόκειται για έναν διαδικτυακό χώρο, ιδιαίτερα προσιτό και φιλικό στην πλοήγηση, το οποίο περιέχει επικαιροποιημένες πληροφορίες και είναι δομημένο σύμφωνα με τα πρότυπα του Ελληνικού Πλαισίου Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Πρότυπα Διαλειτουργικότητας. Το cityofathens.gr περιλαμβάνει πεδία ενημέρωσης αναφορικά με τη δημοτική αρχή και τις δημόσιες πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν. Στο πλαίσιο της αρχής της διαφάνειας δημοσιοποιούν τους επιχειρησιακούς και ετήσιους προγραμματισμούς καθώς και κάθε οικονομικό στοιχείο (π.χ. προϋπολογισμός) που είναι δυνατόν να δημοσιευτεί και να επαναχρησιμοποιηθεί. Το οργανόγραμμα του Δήμου περιλαμβάνει αναλυτικά την οργάνωση των υπηρεσιών καθώς και τις ακριβείς αρμοδιότητες τους. Όσον αφορά τις διεκπεραιωτικές υπηρεσίες, έχουν δημιουργηθεί ειδικά πεδία που περιλαμβάνουν πληροφορίες, οδηγίες και έντυπα για τις συναλλαγές των πολιτών και των επιχειρήσεων με το Δήμο καθώς και τα αντίστοιχα τηλέφωνα και τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις, ούτως ώστε να καταστεί αμεσότερη η επικοινωνία. Επιπλέον, μέσα από τη διαδικτυακή πύλη, οι μόνιμοι κάτοικοι έχουν την ευκαιρία να ενημερώνονται άμεσα για τυχόν ειδικές ρυθμίσεις και πρωτοβουλίες μέριμνας ως προς αυτούς (π.χ. κάρτες στάθμευσης μόνιμων κατοίκων). Ειδικό πεδίο πληροφόρησης υφίστανται και για τους επισκέπτες της πόλης, οι οποίοι μπορούν να πληροφορηθούν για όλες τις

διοργανώσεις και εκδηλώσεις που είναι προγραμματισμένες, για τα αξιοθέατα και την ιστορία της πόλης.

Κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, η δημοτική αρχή, αντιλαμβανόμενη την επιτακτική ανάγκη μετασχηματισμού των υπηρεσιών σε ψηφιακές μονάδες λειτουργίας, δημιούργησε, σε συνεργασία με την ΔΑΕΜ, την ηλεκτρονική πλατφόρμα e-services, παρέχοντας στους πολίτες τη δυνατότητα να αιτούνται και να λαμβάνουν πληροφορίες/έγγραφα από τις υπηρεσίες του Δήμου. Σκοπός της πλατφόρμας ήταν η άμεση πρόσβαση των πολιτών σε υπηρεσίες του Δήμου. Οι διατιθέμενες επιλογές παρέχουν τη δυνατότητα υποβολής αιτήσεων για την έκδοση διαφόρων αδειών λειτουργίας ή την λήψη ληξιαρχικών πιστοποιητικών, την ανανέωση καρτών μόνιμων κατοίκων, την ενημέρωση εξέλιξης των ηλεκτρονικών πληρωμών κ.ά. Η πλατφόρμα είναι διαθέσιμη σε όλους τους πολίτες 24 ώρες το 24ωρο, η χρήση της είναι δωρεάν και απαιτείται μόνο η καταχώρηση των κωδικών TAXISNET για τη διασφάλιση των προσωπικών δεδομένων.

Σε διάστημα μικρότερο των έξι μηνών, οι αιτήσεις αριθμούνταν περίπου στις 60.000 ενώ έως και τον Ιανουάριο του 2023 οι αιτήσεις ξεπερνούσαν τις 260.000.¹⁶⁰ Μέχρι και τις αρχές του χρόνου επήλθε πλήρως η ψηφιοποίηση και των 207 υπηρεσιών του Δήμου και πάνω από 194.000 χρήστες χρησιμοποίησαν την πλατφόρμα για τις ενέργειές τους.¹⁶¹

ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Επιλέξτε το τμήμα που σας ενδιαφέρει για τη δημιουργία νέας αίτησης και ακολουθήστε τα βήματα για την υποβολή.

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΑ - ΑΙΤΗΣΕΙΣ

Ε-ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Πηγή: eservices.cityofathens.gr

¹⁶⁰ Υπηρεσιακό αρχείο.

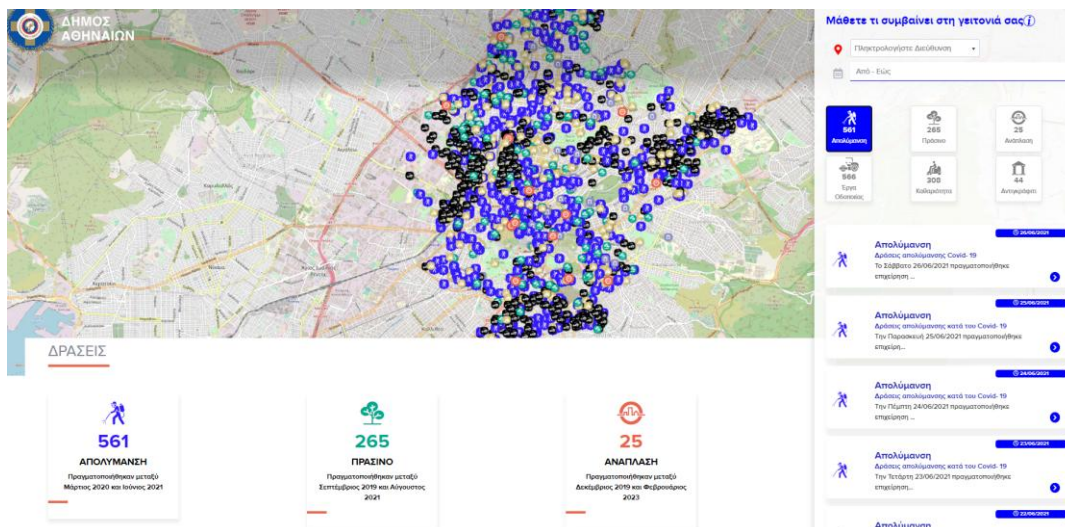
¹⁶¹ Όπ.παρ.

Μάθε τι Συμβαίνει στη Γειτονιά σου

Το "Μάθε τι συμβαίνει στη γειτονιά σου" είναι μια πρωτοβουλία του Δήμου Αθηναίων που έχει ως στόχο τη βελτίωση της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ των κατοίκων μιας γειτονιάς και του δήμου. Συγκεκριμένα, οι κάτοικοι μπορούν να ενημερώνονται για τις δράσεις που πραγματοποιούνται στη γειτονιά τους, όπως εργασίες καθαρισμού, συντήρησης και αναβάθμισης των υποδομών, εκδηλώσεις και προγράμματα. Ταυτόχρονα, μπορούν να αναφέρουν προβλήματα και ανάγκες της γειτονιάς τους, όπως προβλήματα στον δημόσιο χώρο ή την ασφάλεια των κατοίκων. Συνολικά, η πρωτοβουλία στοχεύει στη δημιουργία μιας πιο ενωμένης και συνεργατικής κοινότητας στο επίπεδο της γειτονιάς.

Μέχρι τα τέλη Απριλίου 2023, κατόπιν των σχετικών αιτημάτων των δημοτών, έχουν πραγματοποιηθεί 561 απολυμάνσεις, 265 δράσεις πρασίνου και 25 ανάπλασης, 566 έργα οδοποιίας, 308 ενέργειες καθαριότητας και 44 επιχειρήσεις επαγγελματικού γκράφιτι σε κτίρια της πόλης.¹⁶²

Πηγή: eservices.cityofathens.gr

¹⁶²Υπηρεσιακό αρχείο.

Υιοθεσία Δέντρου (Adopt-A-Tree)

Το πρόγραμμα “Adopt-A-Tree / Υιοθέτησε νεοφυτεμένα δέντρα” ξεκίνησε το 2015, για την προώθηση της φροντίδας και προστασίας των δέντρων στην πόλη. Μέσω αυτής της πρωτοβουλίας, οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να αναλάβουν τη φροντίδα ενός δέντρου στη γειτονιά τους και να συμβάλουν στη βελτίωση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής στην πόλη. Οι συμμετέχοντες εκπαιδεύονται μέσω σεμιναρίων για τη φροντίδα των δέντρων και λαμβάνουν την απαραίτητη υποστήριξη από τον Δήμο. Μερικές από τις δραστηριότητες περιλαμβάνουν την παροχή νερού και λιπάσματος στα δέντρα, την αφαίρεση της χλωρίδας και των χόρτων από τη βάση του δέντρου, την επισκευή και αντικατάσταση προστατευτικών διατάξεων, την παρακολούθηση της υγείας των δέντρων και την αναφορά οποιασδήποτε ζημίας ή προβλήματος στις αρμόδιες αρχές.

Η διαδικασία υιοθέτησης δέντρου, μέχρι πρότινος, παρέχονταν μέσω της πλατφόρμας του eservices ενώ πλέον μέσω της σελίδα «Υιοθέτησε την Πόλη σου». Αναζητώντας στο χάρτη την πιο κοντινή διεύθυνση από τη διεύθυνση κατοικίας ή εργασίας, εμφανίζοντας όλα τα διαθέσιμα δέντρα. Με την επιλογή ‘Υιοθέτησέ με!’ ολοκληρώνεται η διαδικασία ενώ η εφαρμογή αποστέλλει ειδοποιήσεις για την υπενθύμιση της αναγκαίας φροντίδας του δέντρου. Τέλος, ο κάθε πολίτης έχει τη δυνατότητα υιοθέτησης έως τριών δέντρων.

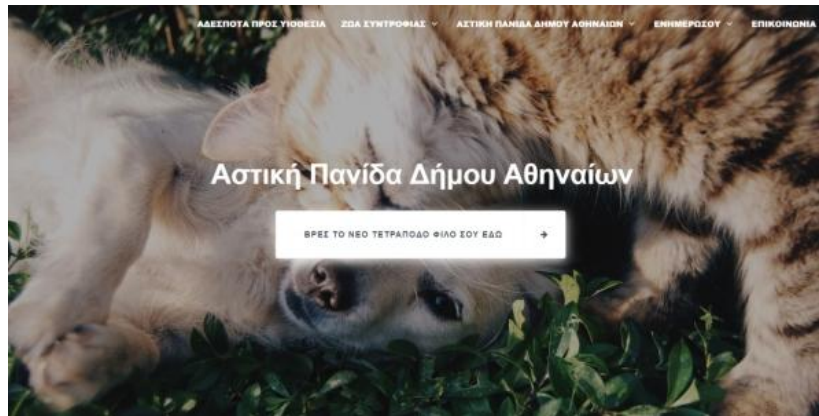

Πηγή: eservices.cityofathens.gr

Υιοθεσία Αδέσποτων Ζώων (ADOPT AN ANIMAL)

Ο Δήμος Αθηναίων με αγάπη και σεβασμό για τα αδέσποτα ζώα προβαίνει σε μια διαδικασία φροντίδας, εμβολιασμού και στέγασης των ζώων. Το "Υιοθέτησε ένα ζώο" είναι

μια πρωτοβουλία που στοχεύει στην υιοθέτηση αδέσποτων ζώων από το κέντρο φιλοζωίας του δήμου. Οι πολίτες μπορούν να επισκεφτούν το κέντρο, να γνωρίσουν τα ζώα και να υιοθετήσουν ένα από αυτά. Η υιοθεσία περιλαμβάνει δωρεάν στείρωση ή και απευθείας έκδοση ενός ήδη στερωμένου ζώου, ενώ η φροντίδα του γίνεται σε συνεργασία με το Κέντρο Κτηνιατρικής Περίθαλψης του Δήμου. Με αυτή την πρωτοβουλία, επιχειρείται η βελτίωση της ζωής των αδέσποτων ζώων και η δημιουργία υπεύθυνων κηδεμόνων ζώων, που θα τα φροντίζουν και θα τα αγαπούν.

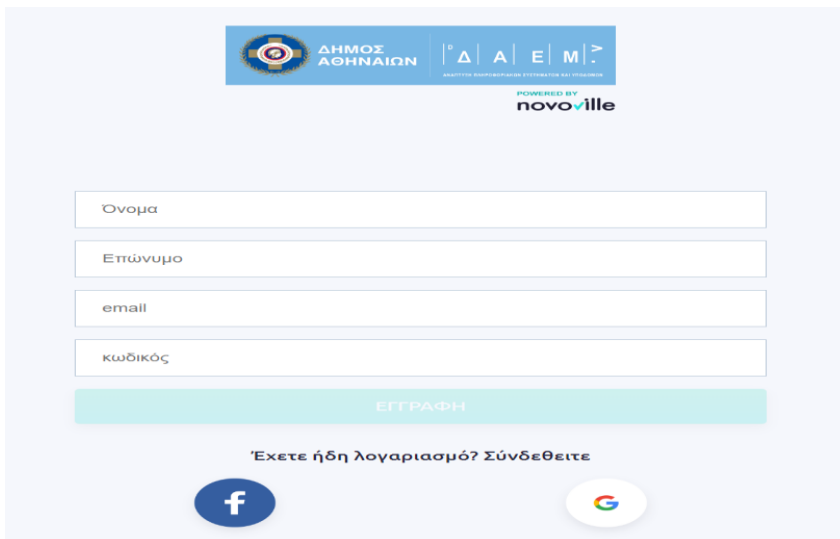
Πηγή: eservices.cityofathens.gr

NOVOVILLE

Το Novoville είναι μια πλατφόρμα διαχείρισης και επικοινωνίας δήμων και πολιτών, η οποία ιδρύθηκε το 2016. Η εταιρεία προσφέρει λογισμικό και υπηρεσίες στους δήμους για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας με τους πολίτες, τη διαχείριση των καταγγελιών και των αιτημάτων τους, και την επίλυση των προβλημάτων στην κοινότητα. Παρέχει λύσεις για τη διαχείριση και την ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώνονται μέσω της πλατφόρμας, προκειμένου οι δήμοι και οι αρχές να μπορούν να λαμβάνουν αποτελεσματικές αποφάσεις για τα κοινά θέματα.

Οι δημότες έχουν τη δυνατότητα σε πραγματικό χρόνο να αποστέλλουν αιτήματα στις υπηρεσίες του Δήμου για ζητήματα που αφορούν διάφορες πτυχές της πόλης(περιβάλλον, φωτισμός, οδοποιία κ.ά.) και να λαμβάνουν άμεση γραπτή ενημέρωση για την εξέλιξη του αιτήματός τους. Η διαδικασία που ακολουθείται είναι η εξής: Αφού ο πολίτης εγκαθιστά την εφαρμογή στο κινητό του πραγματοποιεί είσοδο με τους κωδικούς του.

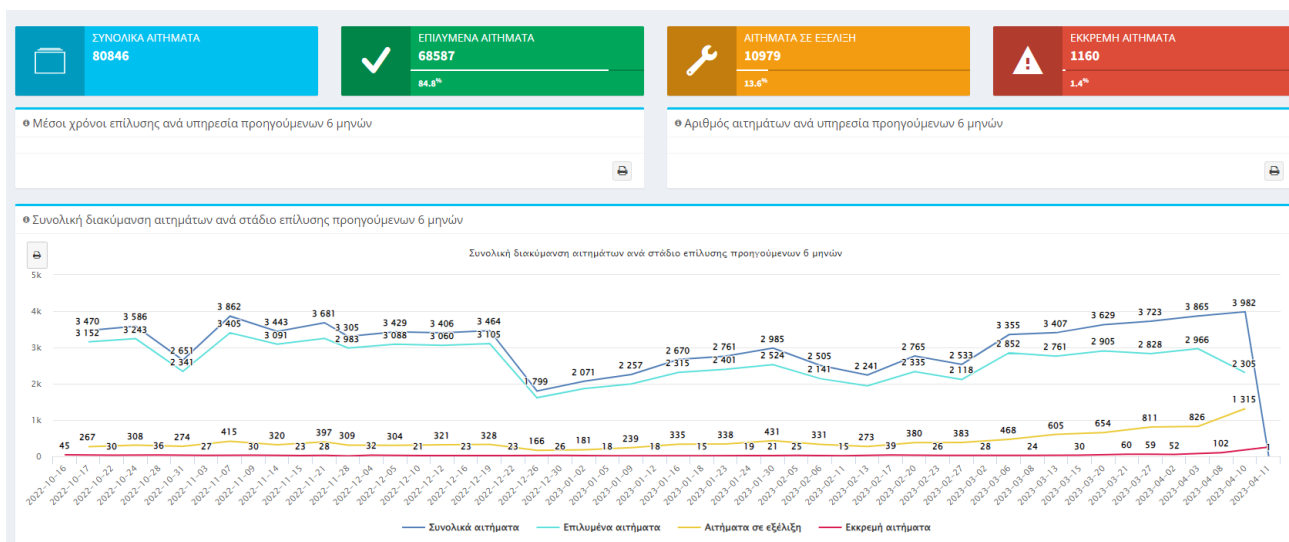
Πηγή:novoville.com/el/

Κατόπιν, συμπληρώνει προσωπικά του στοιχεία (ονοματεπώνυμο, τηλέφωνο, διεύθυνση κατοικίας, διεύθυνση που υφίσταται η δυσλειτουργία) και επιλέγει από τον ήδη συμπληρωμένο πίνακα την κατηγορία στην οποία εντάσσεται το ζήτημα. Παρέχεται, επίσης, η δυνατότητα επισύναψης φωτογραφιών, εγγράφων ή κάθε αρχείο που θα βοηθήσει για την επίλυσή του. Εν συνεχεία, το αίτημα υποβάλλεται και αποστέλλεται σε όλες τις Διευθύνσεις που δύναται να εμπλέκονται στη διεκπεραίωση του αιτήματος.

Μόλις οι υπηρεσίες παραλάβουν το εκάστοτε αίτημα, αυτομάτως, μέσω του συστήματος εντόπισης σημείων στο χάρτη (gps) γνωρίζουν με ακρίβεια το σημείο της πόλης όπου πρέπει να διενεργήσουν. Πιστοποιημένοι υπάλληλοι στους οποίους έχουν παρασχεθεί κωδικοί πρόσβασης, εξετάζουν το αίτημα και ενημερώνουν τον πολίτη εντός πόσων ημερών ή ωρών θα έχει διευθετηθεί το θέμα. Ειδικότερα οι τεχνικές υπηρεσίες οργανώνουν το καθημερινό τους πρόγραμμα με βάση τα αιτήματα που λαμβάνουν από την πλατφόρμα για την άμεση και αποδοτική εξυπηρέτηση των πολιτών.

Επιπλέον, εντός της εφαρμογής διατίθεται και πλατφόρμα επικοινωνίας μεταξύ των υπαλλήλων του Δήμου, οι οποίοι ανταλλάσσουν μεταξύ τους πληροφορίες αναφορικά με το εάν εντάσσεται στην αρμοδιότητάς τους ή όχι το εν λόγω ζήτημα. Για την ολοκλήρωση του αιτήματος, οι αρμόδιες Διευθύνσεις έχουν τη δυνατότητα να απαντήσουν στον δημότη είτε μέσω sms είτε μέσω email στο «πεδίο επικοινωνίας» παρέχοντας όλη τη σχετική ενημέρωση για την πορεία και διεκπεραίωση του αιτήματος του αιτήματος.

Με βάση τα τελευταία στατιστικά στοιχεία της κάτωθι εικόνας τα συνολικά αιτήματα από το 2018 έως σήμερα ανέρχονται στα 80.846 εκ των οποίων τα 68.587 επιλύθηκαν, τα 10.979 είναι αιτήματα προς επίλυση και τα 1.160 είναι εκκρεμή αιτήματα.¹⁶³

Πηγή: Υπηρεσιακό Αρχείο

¹⁶³ Υπηρεσιακό αρχείο.

ΣυνΑθηνά

Πηγή: synathina.gr

Οι Δράσεις συνΑθηνά είναι μια πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 2019 με στόχο τη συμμετοχή των κατοίκων στην ανάπτυξη της πόλης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις γειτονιές της Αθήνας. Βασίζεται στην ανοικτή και συνεργατική συνεργασία των κατοίκων, των φορέων και του Δήμου, με στόχο την ανάπτυξη και υλοποίηση συγκεκριμένων προτάσεων για τη βελτίωση της πόλης. Περιλαμβάνει συναντήσεις και διαδραστικά εργαστήρια, καθώς και τη χρήση της τεχνολογίας για τη συλλογή και την ανάλυση δεδομένων που προέρχονται από τη συμμετοχή των κατοίκων. Επιπροσθέτως, μέσα από την ηλεκτρονική ιστοσελίδα του συνΑθηνά, οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να ενημερώνονται σφαιρικά για όλες τις επικείμενες εκδηλώσεις, τον τόπο και την ώρα διεξαγωγή τους.

Μέσω των δράσεων συνΑθηνά, ο Δήμος καλεί τους πολίτες να υποβάλλουν προτάσεις για δράσεις που μπορούν να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής στην πόλη. Οι προτάσεις υποβάλλονται στην ιστοσελίδα του συνΑθηνά, και σχετίζονται με τομείς, όπως η βελτίωση των δημόσιων χώρων, η προστασία του περιβάλλοντος, η ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και ενέργειες για την ευαισθητοποίηση και προστασία ευάλωτων ομάδων, όπως οι ΑμεΑ ή η κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+. Οι προτάσεις αξιολογούνται από τον Δήμο και οι πιο αξιόλογες υλοποιούνται με τη συμμετοχή των πολιτών.

Προσωπικά στοιχεία

Όνομα*

Επίθετο*

Τηλέφωνο*

Email*

Περιοχή διαμονής*

Τύπος Ομάδας*

Πολίτης Ομάδα Πολιτών ΜΚΟ-Οργάνωση

Περιγραφή της δράσης

Πότε επιθυμείτε να γίνει, χώρος που θα χρειαστείτε, ανθρώπινο δυναμικό, χρόνος προετοιμασίας της δράσης, κατηγορία δράσης, σκοπός της δράσης. Συμπληρώστε άλλες πιθανές λεπτομέρειες για την δράση που χρειάζεται να γνωρίζουμε.

Πηγή:synathina.gr

Η πιο πρόσφατη και επιτυχημένη διοργάνωση των τελευταίων ετών, που υλοποιήθηκε από τον Δήμο Αθηναίων μέσω του συνΑθηνά, αφορά το "ATHENS CIVIL SOCIETY FESTIVAL 2023". Πρόκειται για το πρώτο φεστιβάλ κοινωνίας των πολιτών, με πολιτιστικό και συνεργατικό χαρακτήρα, με σκοπό να αναδείξει και να τιμήσει το έργο των ΜΚΟ και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στην Αθήνα. Το φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε από τις 21-23 Απριλίου και περιελάμβανε πάνω από 190 πολιτιστικές εκδηλώσεις, συναυλίες, αθλητικές δραστηριότητες, χώροι bazaar και ενημέρωσης, workshops, θεατρικά δρώμενα, χορούς και παραστάσεις σε 19 σημεία της πόλης ενώ δεν έλειπαν από το πρόγραμμα ανοιχτές συζητήσεις και συναντήσεις διαλόγου. Σκοπός του φεστιβάλ ήταν να ενισχύσει τη συνεργασία μεταξύ του Δήμου και των ΜΚΟ, και να προωθήσει τη συμμετοχή των πολιτών στην πολιτιστική ζωή της πόλης. Το κεντρικό μήνυμα ήταν «μαζί είμαστε πιο δυνατοί», σε ένα κλίμα ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και αλληλεγγύης.

Πηγή: serafio.gr

Υιοθέτησε την πόλη σου

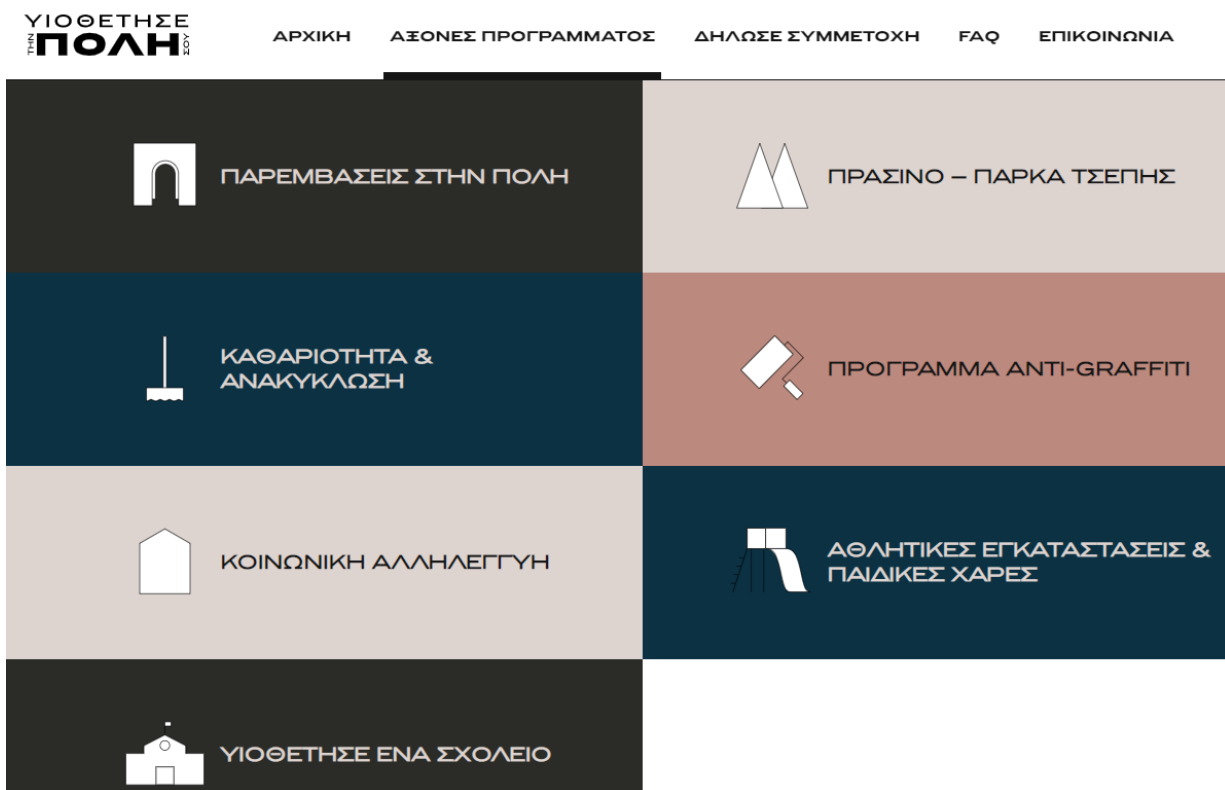
ΥΙΟΘΕΤΗΣΕ
THE ΠΟΛΗ ΣΟΥ

Πηγή: adoptathens.gr

Το πρόγραμμα "Υιοθέτησε την Πόλη σου" αποτελεί μέρος του μεγαλύτερου σχεδίου του συμμετοχικού σχεδιασμού που εφαρμόζει ο Δήμος Αθηναίων για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη. Η πρωτοβουλία αυτή, καλεί τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τους

οργανισμούς να αναλάβουν έναν πιο ενεργό ρόλο στη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής στην Αθήνα. Η υλοποίηση της ιδέας ξεκίνησε πιλοτικά το 2019 και έχει ως στόχο τη συμμετοχή των πολιτών στη βελτίωση και την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος της πόλης. Το έργο απευθύνεται σε κάθε πολίτη που επιθυμεί να αναλάβει την ευθύνη για τη διατήρηση και τη βελτίωση του δημόσιου χώρου στη γειτονιά του. Σκοπός του προγράμματος είναι η συνεργασία των πολιτών με το Δήμο Αθηναίων για τη δημιουργία ενός καλύτερου, πιο βιώσιμου και πιο πράσινου περιβάλλοντος. Οι συμμετέχοντες μπορούν να επιλέξουν να υιοθετήσουν ένα δέντρο, ένα πάρκο, ένα κοινόχρηστο χώρο ή μια πλατεία, προσφέροντας την υποστήριξή τους στη συντήρηση και τη βελτίωση αυτών των χώρων. Επιπλέον, μπορούν να προτείνουν ιδέες και σχέδια για τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος στην πόλη. Η πρωτοβουλία έχει ήδη συγκεντρώσει τη συμμετοχή πολλών πολιτών και οδήγησε σε σημαντικές βελτιώσεις στον δημόσιο χώρο της πόλης.

Πηγή: adoptathens.gr

Οι επιλογές περιλαμβάνουν:

- Το φύτεμα και τη συντήρηση δέντρων, λουλουδιών και φυτών στον δημόσιο χώρο.
- Τον καθαρισμός και τη συντήρηση πεζοδρομίων και πάρκων.
- Τη συμμετοχή στη διαχείριση των δημόσιων χώρων και στη λήψη αποφάσεων για την ανάπτυξη της πόλης.
- Προτάσεις για βελτίωση του κοινωνικού κλίματος και της ασφάλειας στην περιοχή τους.

Πως μπορώ να συμμετέχω

Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να υποβάλουν το αίτημά τους εδώ αναφέροντας την περιοχή που θέλουν να «υιοθετήσουν» και την συνεισφορά που θα ήθελαν να έχουν.

Το πρόγραμμα υλοποιείται από το Athens Partnership σε συνεργασία με το Δήμο Αθηναίων

ΦΟΡΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

ΟΝΟΜΑ *
Το Όνομά σας

ΕΠΩΝΥΜΟ *
Το Επώνυμό σας

EMAIL *
Το e-mail σας

ΤΗΛΕΦΩΝΟ
2100000000000

ΠΕΡΙΟΧΗ
Η Περιοχή σας

ΦΟΡΕΑΣ
Ο Φορέας σας

ΔΡΑΣΗ
Η Δράση που σας ενδιαφέρει

Δήλωση Απορρήτου

ΥΠΟΒΟΛΗ

Πηγή: adoptathens.gr

Συμμετέχουμε

Πηγή: symmetexoyme.cityofathens.gr

Το πρόγραμμα "Συμμετέχουμε - Εθελοντική Δράση του Δήμου Αθηναίων" είναι ένα πρόγραμμα που διοργανώνει ο Δήμος Αθηναίων και απευθύνεται σε όσους επιθυμούν να συμμετάσχουν ως εθελοντές σε δράσεις που αφορούν τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη. Οι εθελοντές μπορούν να συμβάλλουν στη διοργάνωση και στήριξη δράσεων που διοργανώνονται από τον Δήμο, όπως πολιτιστικές εκδηλώσεις, καθαρισμοί δημόσιων χώρων, ενέργειες για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και πολλές άλλες.

Οι στόχοι του προγράμματος "Συμμετέχουμε" περιλαμβάνουν :

1. **Τη βελτίωση του περιβάλλοντος:** Καθαρισμός δρόμων και πλατειών, φύτευση δέντρων και φυτών, ανακύκλωση απορριμμάτων κ.λπ.
2. **Την κοινωνική στήριξη:** Στήριξη αδύναμων ομάδων, όπως ηλικιωμένοι και άνθρωποι με αναπηρίες, με διάφορους τρόπους όπως επίσκεψη σε κοινωνικά ιατρεία και καταφύγια.
3. **Τις πολιτιστικές εκδηλώσεις:** Συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις και εκθέσεις.
4. **Τις αθλητικές δραστηριότητες:** Διοργάνωση αθλητικών εκδηλώσεων, όπως ποδοσφαιρικά τουρνουά.

Πρόγραμμα Εθελοντισμού Δήμου Αθηναίων
"Συμμετέχουμε"

Ο Δήμος Αθηναίων επαναπροσδιορίζει την έννοια του ενεργού πολίτη στην Αθήνα, αυτώντας ένα νέο πρόγραμμα εθελοντισμού, το οποίο δίνει την ευκαιρία στους αθλητές της Αθήνας, να προσφέρουν εμπράκτα σε ζητήματα που αφορούν μια ευρεία κατηγορία θεματικών. Η αλληλεγγύη και η προσφορά, εφόρων του «εγώ», αναλύουν το «εμείς», προτάσσουν το συλλογικό έναντι του προσωπικού και μας προσκαλούν όλες και όλους να «Συμμετέχουμε».

Προσωπικά στοιχεία

Όνομα *

Επώνυμο *

Όνομα πατέρα *

Αριθμός Ταυτότητας / Διαβατηρίου / Άδεια Παραμονής *

Ημερομηνία Γέννησης *

ΗΜ	ΜΗ	ΕΤΟΣ
----	----	------

A Άνδρας

B Γυναίκα

Γ Άλλο

Διεύθυνση *

Πηγή: symmetexoume.cityofathens.gr

Συμμετοχή στις συνεδριάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου

Το δημοτικό συμβούλιο αποτελεί όργανο λήψης αποφάσεων σε δημοτικό επίπεδο. Αποτελείται από εκλεγμένους δημοτικούς συμβούλους που εκπροσωπούν τους πολίτες σε τοπικό επίπεδο και ως κύρια αρμοδιότητα του είναι η λήψη αποφάσεων για τα δημοτικά θέματα, όπως η διοίκηση του δήμου, ο προϋπολογισμός, η κατασκευή και συντήρηση κτιρίων και δρόμων, οι υπηρεσίες κοινής ωφελείας (νερό, αποχέτευση, φωτισμός κ.λπ.) άλλα και θέματα που αφορούν τον τοπικό κοινωνικοοικονομικό βίο.

Η παρουσία των πολιτών στο δημοτικό συμβούλιο του Δήμου Αθηναίων γίνεται μέσω της συμμετοχής τους σε δημόσιες συνεδριάσεις του συμβουλίου και της υποβολής αιτημάτων για συζήτηση συγκεκριμένων θεμάτων. Συγκεκριμένα, η συμμετοχή μπορεί να πραγματοποιηθεί με τρεις τρόπους:

1. Γραπτή κατάθεση των απόψεών τους σε θέματα που συζητούνται στη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου. Αυτό μπορεί να γίνει είτε με την υποβολή γραπτής αίτησης στη Γραμματεία του Δημοτικού Συμβουλίου είτε με την αποστολή της απόψεών τους μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

2. Συμμετοχή στη συζήτηση της συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου με τη χρήση τηλεδιάσκεψης ή άλλων τεχνολογικών μέσων.
3. Ζωντανή παρακολούθηση των συνεδριάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου μέσω του διαδικτύου και έκθεση των απόψεων των συμβούλων και των πολιτών που συμμετέχουν στη συνεδρίαση.

Τα αιτήματα αυτά πρέπει να περιλαμβάνουν την περιγραφή του θέματος που θέλουν να συζητηθεί, καθώς και την υπογραφή του υποψηφίου.

Κοινοτικός Προϋπολογισμός

Ο Δήμος Αθηναίων παρέχει τη δυνατότητα στους πολίτες να συμμετέχουν στη διαμόρφωση του προϋπολογισμού, προτείνοντας έργα και δράσεις που εξυπηρετούν τα τοπικά τους ενδιαφέροντα. Πριν τη διαμόρφωση του ετήσιου προϋπολογισμού, συγκαλείται η επιτροπή διαβούλευσης η οποία αποτελείται από εκπροσώπους της κοινότητας, των συλλόγων και των ενδιαφερόμενων φορέων του Δήμου. Ο σκοπός τους είναι να παρέχουν στους πολίτες τη δυνατότητα να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τον προϋπολογισμό του Δήμου. Οι συστάσεις των επιτροπών διαβούλευσης λαμβάνονται υπόψη κατά τη διαδικασία κατάρτισης του προϋπολογισμού και μπορεί να επηρεάσουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται από το Δημοτικό Συμβούλιο.

Η Αθήνα αλλάζει κλίμα

**—η Αθήνα αλλάζει
το κλίμα!**

Ο Δήμος Αθηναίων, μέσω της ΔΑΕΜ, αναζητά βιώσιμες και αποδοτικές λύσεις για την αποδοτική λειτουργία της πόλης στις νέες κλιματικές συνθήκες. Μέσα από την ηλεκτρονική ιστοσελίδα του Δήμου <https://form.typeform.com>, επιχειρεί να αφουγκραστεί τις απόψεις των πολιτών για τις επικρατούσες συνθήκες και τις πράσινες πολιτικές που εφαρμόζει η δημοτική αρχή καθώς και να συγκεντρώσει τις απόψεις των κατοίκων αναφορικά με το

ζήτημα, συμπληρώνοντας τα πεδία ενός ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 19 ερωτήσεις και 5 ενότητες:

1. Δημογραφικά στοιχεία.
2. Αντίληψη για την Κλιματική Κρίση και οι προτεραιότητες του Δήμου της Αθήνας.
  - 5 → Ποια θεωρείτε ως την πιο σημαντική απειλή για την πόλη μας σε σχέση με την Κλιματική Κρίση; (επιλέξτε μέχρι 3 απαντήσεις) *

Διαλέξτε μεταξύ 1 και 3

☐ A	Την αύξηση των ημερών με υψηλές θερμοκρασίες και καύσωνες.
☐ B	Τις ξαφνικές νεροποντές και τα πλημμυρικά επεισόδια.
☐ C	Την ξηρασία και την ανυδρία.
☐ D	Τις αστικές και περιαστικές φωτιές.
☐ E	Την διατροφική ασφάλεια.
☐ F	Την υγεία των πολιτών (πανδημίες, ατμοσφαιρική ρύπανση, ακραία καιρικά φαινόμενα- πχ από τον καύσωνα ή τις πλημμύρες, μετάδοση μολυσματικών ασθενειών κα).

Πηγή: form.typeform.com

3. Δράσεις του Δήμου της Αθήνας για την Κλιματική Κρίση.

11 → Γνωρίζετε κάποια από τις παρακάτω δράσεις που υλοποιεί ο Δήμος Αθηναίων για την Κλιματική Κρίση; (επιλέξτε όποια γνωρίζετε)

Επιλέξτε όσα θέλετε

☐ A	50 Φωτοβολταϊκά συστήματα σε σχολικά συγκροτήματα της πόλης (Μείωση Εκπομπών Θερμοκηπίου - Παραγωγή και Χρήση ΑΠΕ)
☐ B	Μετατροπή λαμπτήρων σε LED για όλο τον δημόσιο φωτισμό της πόλης (Μείωση Εκπομπών Θερμοκηπίου - Εξοικονόμηση Ενέργειας)
☐ C	Χρηματοδοτική ενίσχυση για ενεργειακές αναβαθμίσεις των επιχειρήσεων στο Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας (Μείωση Εκπομπών Θερμοκηπίου - Εξοικονόμηση Ενέργειας)
☐ D	Ενεργειακές Αναβαθμίσεις σε Δημοτικά Κτίρια και Σχολεία (Μείωση Εκπομπών Θερμοκηπίου - Εξοικονόμηση Ενέργειας)
☐ E	Πρόγραμμα Κομποστοποίησης - Καφέ Κάδοι συλλογής βιοαποβλήτων (λαϊκές αγορές, supermarket, νοσοκομεία) και Κόκκινοι Κάδοι - ανακύκλωση ρουχισμού (Μείωση Εκπομπών Θερμοκηπίου - Κυκλική Οικονομία)

Πηγή: form.typeform.com

4. Ενεργοποίηση και Συμμετοχή σε ζητήματα κλιματικής κρίσης.

Έχετε λάβει ποτέ μέρος σε κάποια δράση σχετικά με την Κλιματική Κρίση;

Επιλέξτε όσα θέλετε

A Σε δράση του Δήμου.

B Σε κινητοποίηση.

C Σε συνέδριο.

Πηγή: form.typeform.com

5. Χαρτογράφηση μέσων επικοινωνίας, φορέων ή ατόμων με κοινωνικό και επικοινωνιακό εκτόπισμα.

16 → Από που ενημερώνεστε σχετικά με την Κλιματική Κρίση και το περιβάλλον;

Επιλέξτε όσα θέλετε

A Τηλεόραση

B Ραδιόφωνο

C Εφημερίδες

D Podcasts

E Κοινωνικά δίκτυα

F Οικογένεια & φίλοι

Πηγή: form.typeform.com

Ο Δήμος Αθηναίων στο Viber

Ο Δήμος Αθηναίων επιδιώκει την άμεση επικοινωνία με τους δημότες και τους επιχειρηματίες της πόλης και την σφαιρική ενημέρωση αυτών. Γι' αυτό τον σκοπό, ήδη από τα τέλη του έτους 2022, εφαρμόζει την καινοτόμο ιδέα δημιουργίας Viber κοινότητας, αποστέλλοντας σε καθημερινή βάση ενημερωτικά μηνύματα σε μεγάλους όγκους χρηστών ταχύτατα και αποτελεσματικά. Πρόκειται για μία δράση υλοποιείται πρώτη φορά στην Ελλάδα και αριθμεί ήδη 2.037 μέλη. Οι ενημερώσεις περιλαμβάνουν πληροφορίες για πολιτιστικά δρώμενα, για τον τουρισμό, την κοινωνική πρόνοια, τα αδέσποτα ζώα, τις ψηφιακές υπηρεσίες και τις δυνατότητες συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση της πόλης.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Συμμετοχικός Σχεδιασμός: Πόλη, περιβάλλον και κλιματική αλλαγή"

Πηγή: participatorylab.org

Το πρόγραμμα "Συμμετοχικός Σχεδιασμός: Πόλη, περιβάλλον και κλιματική αλλαγή" είναι μία δράση που προάγει τη συμμετοχική διακυβέρνηση στον τομέα του σχεδιασμού της πόλης και της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Σκοπός του προγράμματος είναι να δημιουργηθούν μηχανισμοί συμμετοχικού σχεδιασμού και συνεργασίας μεταξύ των δημόσιων φορέων, των πολιτών και των ενδιαφερομένων φορέων, προκειμένου να δημιουργηθούν βιώσιμες και ανθρώπινες πόλεις, που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες των κατοίκων τους. Το πρόγραμμα αυτό εφαρμόζεται σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, όπως και στην Αθήνα και περιλαμβάνει:

- Την αναβάθμιση και ανακατασκευή πλατειών και δρόμων σε συνεργασία με τους κατοίκους: Στα πλαίσια αυτά, οι κάτοικοι καλούνται να συμμετάσχουν σε σχεδιαστικά εργαστήρια για τη βελτίωση και αναδιάρθρωση δημόσιων χώρων στις γειτονιές τους. Δύο από τα σημαντικότερα έργα που υλοποιήθηκαν είναι η αναδιαμόρφωση του πάρκου Ευελπίδων στον Κολωνό και η ανάπλαση της πλατείας Καραϊσκάκη. Στην πρώτη περίπτωση, ο Δήμος συνεργάστηκε με μια ομάδα αρχιτεκτόνων και τεχνικών, καθώς και με τους κατοίκους της περιοχής, για να σχεδιαστεί ένα νέο σχέδιο αναδιαμόρφωσης του πάρκου. Οι πολίτες συμμετείχαν σε συναντήσεις και εργαστήρια, προσέφεραν τις απόψεις τους και συμμετείχαν στον σχεδιασμό του νέου πάρκου. Αναφορικά με τον σχεδιασμό για την αναβάθμιση της πλατείας Καραϊσκάκη, πραγματοποιήθηκαν μία σειρά διαβουλεύσεων με τους πολίτες, με στόχο τη σχεδίαση ενός χώρου που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινότητας.
- Τη δημιουργία κοινοτήτων κήπων στις αυλές κτιρίων και σε κενά τεμάχια γης της πόλης: Οι κάτοικοι μπορούν να οργανώσουν και να δημιουργήσουν κήπους σε δημόσια κενά τεμάχια γης και αυλές κτιρίων, με τη βοήθεια του Δήμου.
- Την προώθηση ποδηλατικής και πεζοπορίας: Με στόχο τη μείωση της ρύπανσης και της κίνησης των οχημάτων στους δρόμους, ο Δήμος Αθηναίων προωθεί τη χρήση του ποδηλάτου και της πεζοπορίας, δημιουργώντας ποδηλατόδρομους και πεζοδρόμους στην πόλη.
- Τη βελτίωση της απορριμματοποίησης: Ο Δήμος Αθηναίων έχει αναλάβει δράσεις για τη βελτίωση της διαχείρισης των απορριμμάτων, μειώνοντας έτσι τον αντίκτυπο της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον.

- Την προστασία του κλίματος: Ο Δήμος προωθεί δράσεις για την προστασία του κλίματος, όπως τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- «Δημιούργησε τη Γειτονιά σου»: Πρόκειται για μία διαδικτυακή πλατφόρμα, στην οποία οι πολίτες μπορούν να αναφέρουν τα προβλήματα της περιοχής τους, να καταθέσουν ιδέες για βελτίωση του περιβάλλοντος τους και να συμμετέχουν στη διαμόρφωση του μελλοντικού σχεδίου της πόλης. Η πλατφόρμα αυτή λειτουργεί σε συνδυασμό με δημόσιες συναντήσεις και διαβουλεύσεις, όπου οι πολίτες συζητούν και ανταλλάσσουν απόψεις κυρίως για τους τομείς:
  - Στέγαση: Προσφέρονται κοινωνικές κατοικίες και βοήθεια σε ανθρώπους που έχουν ανάγκη στέγασης.
  - Περιβάλλον: Προωθούνται προγράμματα για τη βελτίωση της ποιότητας του αέρα και του περιβάλλοντος, με στόχο τη δημιουργία περισσότερων χώρων πρασίνου και τη βελτίωση της αποχέτευσης και της διαχείρισης των απορριμμάτων.
  - Πολιτισμός: Διοργανώνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις και προωθείται η πολιτιστική διαφορετικότητα στην πόλη.
  - Κοινωνικές υπηρεσίες: Προσφέρονται υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής προστασίας για τους πολίτες που έχουν ανάγκη.
  - Αθλητισμός: Διοργανώνονται αθλητικές εκδηλώσεις και προωθούνται οι αθλητικές δραστηριότητες στην πόλη.

AI4PublicPolicy

Πηγή:egi.eu/project/ai4publicpolicy

Το AI4PublicPolicy είναι μια πρωτοβουλία που στοχεύει στην ενίσχυση της χρήσης της τεχνητής νοημοσύνης στη δημόσια πολιτική και την κοινωνία γενικότερα. Ο στόχος του

AI4PublicPolicy είναι να δημιουργήσει μια γέφυρα μεταξύ της ακαδημαϊκής έρευνας και των κυβερνητικών φορέων, ώστε να αξιοποιηθεί η ΤΝ για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων της δημόσιας πολιτικής, όπως η αειφορία, η κοινωνική δικαιοσύνη, η υγεία και η ασφάλεια. Η πρωτοβουλία έχει δημιουργήσει πολλά εργαλεία και πλατφόρμες που χρησιμοποιούν ΤΝ, όπως αλγόριθμους μάθησης μηχανής και νευρωνικά δίκτυα, για τη διαχείριση δεδομένων και την ανάλυση πολιτικών θεμάτων.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Δήμος Αθηναίων έχει υλοποιήσει ενέργειες σε τομείς:

1. Εκπαίδευση: Ο Δήμος Αθηναίων έχει διοργανώσει σεμινάρια εκπαίδευσης στην τεχνητή νοημοσύνη και τη χρήση της για τη διαμόρφωση δημοσίων πολιτικών. Η εκπαίδευση αυτή απευθύνεται σε υπαλλήλους του Δήμου Αθηναίων και σε άλλους ενδιαφερόμενους.
2. Εφαρμογές: Ο Δήμος έχει εφαρμόσει την ΤΝ για τη βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχει στους πολίτες. Παραδείγματα περιλαμβάνουν την ανάπτυξη εφαρμογών για την παρακολούθηση της ποιότητας του αέρα και της κυκλοφορίας στην πόλη.
3. Σύστημα καταγγελιών: Ο Δήμος έχει αναπτύξει ένα σύστημα που χρησιμοποιεί ΤΝ για την αναγνώριση και την ταξινόμηση των καταγγελιών που καταχωρούν οι πολίτες στο σύστημα του Δήμου. Το σύστημα χρησιμοποιεί αλγόριθμους μηχανικής μάθησης για να αναγνωρίζει το περιεχόμενο των καταγγελιών και να τις ταξινομεί αυτόματα σε κατηγορίες, ώστε οι αρμόδιοι υπάλληλοι να μπορούν να τις επεξεργαστούν πιο αποτελεσματικά.
4. Ανάλυση των δεδομένων για την κατανομή των κοινοτήτων της πόλης σε όρους φύλου, ηλικίας και καταγωγής. Οι αναλύσεις αυτές βοηθούν τον δήμο να κατανοήσει καλύτερα τις ανάγκες και τις προτεραιότητες των διαφόρων κοινοτήτων στην πόλη.
5. Παρακολούθηση των συνεπειών της πανδημίας COVID-19 στην πόλη. Με τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης, ο Δήμος αναλύει δεδομένα σχετικά με την εξάπλωση του ιού, τις επιπτώσεις στην υγεία των πολιτών και τις οικονομικές επιπτώσεις της τοπικής οικονομίας.

Πόλη²(εις το τετράγωνο)

Πηγή: athensvoice.gr

Το "Πόλη εις το τετράγωνο" είναι μια πρωτοβουλία που δημιουργήθηκε το 2017 στην Αθήνα με στόχο την αναβάθμιση και αναζωογόνηση του κέντρου της πόλης. Η πρωτοβουλία προωθεί την ανακαίνιση και την αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων κτιρίων και δημόσιων χώρων στην περιοχή του κέντρου της Αθήνας. Παράλληλα, αντιμετωπίζει την πόλη ως έναν χώρο που πρέπει να εξυπηρετεί τις ανάγκες των ανθρώπων, και προωθεί τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων για τη βελτίωση του περιβάλλοντός τους. Μέσω διαδραστικών εργαστηρίων και συναντήσεων με τους κατοίκους της πόλης, η πρωτοβουλία συγκεντρώνει απόψεις και προτάσεις για τη βελτίωση των δημόσιων χώρων και της ποιότητας ζωής στην πόλη.

Μέχρι στιγμής έχουν ολοκληρωθεί τα εξής έργα:

1. Ανακαίνιση και αναβάθμιση της πλατείας Κοτζιά, στην περιοχή του Ψυρρή.
2. Ανακαίνιση και αναβάθμιση της πλατείας Αγίας Ειρήνης, στην περιοχή του Μοναστηρακίου.
3. Ανακαίνιση και αναβάθμιση της πλατείας Κλαυθμώνος, στην περιοχή του Κεραμεικού.
4. Ανακαίνιση και αναβάθμιση της πλατείας Αβησσυνίας, στην περιοχή του Θησειού.
5. Ανακαίνιση της Πλατείας Συντάγματος με σκοπό την αναβάθμιση του περιβάλλοντος χώρου και την ενίσχυση της ασφάλειας και της προσβασιμότητας.
6. Ανακαίνιση των πεζοδρομίων των γύρω δρόμων, με στόχο τη βελτίωση της αισθητικής τους και της προσβασιμότητας.

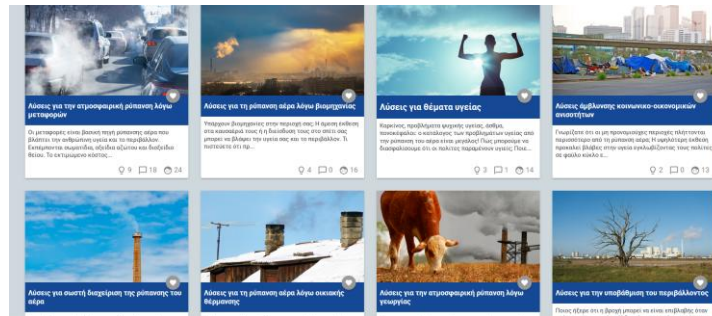
7. Δημιουργία ενός δικτύου ανοικτών χώρων και πάρκων στην περιοχή του Συντάγματος, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών της πόλης.
8. Προώθηση της βιώσιμης μετακίνησης και της χρήσης ποδηλάτων στην περιοχή του Συντάγματος, μέσω της δημιουργίας και διαμόρφωσης κατάλληλων πράσινων υποδομών.
9. Αποκατάσταση του περιβάλλοντος της περιοχής, συμπεριλαμβανομένης της φύτευσης δέντρων και φυτών και της αναβάθμισης του φωτισμού.

CODE (Co-Deciding Europe)

Το CODE (Co-Deciding Europe) αποτελεί ένα από τα πιο διαδεδομένα ευρωπαϊκά προγράμματα ενίσχυσης της συμμετοχικής δημοκρατίας, το οποίο εφαρμόζεται σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, ήδη από το 2018. Σκοπός του προγράμματος είναι να ενισχυθεί η συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε θέματα που αφορούν την Ευρώπη, μέσω διαδικτυακών πλατφορμών. Εντός των πλαισίων αυτών, ο Δήμος Αθηναίων, σε συνεργασία με άλλους δήμους και φορείς της κοινωνίας των πολιτών άλλων αστικών ευρωπαϊκών περιοχών, διοργανώνει εκδηλώσεις και ενημερωτικές εκστρατείες στην πόλη των Αθηνών για την προώθηση του προγράμματος CODE και τη συμμετοχή των πολιτών στη συλλογή απόψεων και προτάσεων, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη μιας πιο δημοκρατικής κοινωνίας των πολιτών. Η σχεδίαση και η υλοποίηση των έργων πραγματοποιούνται από τη ΔΑΕΜ και σχετίζονται κυρίως με τομείς όπως η κλιματική αλλαγή, η οικονομική ανάπτυξη, η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και η πολιτική συμμετοχή των πολιτών.

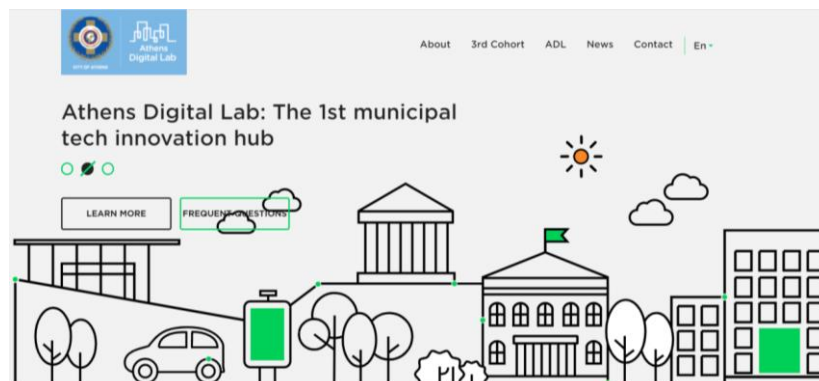
Είναι ευρέως γνωστό ότι μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που καλείται να διαχειριστεί ο Δήμος Αθηναίων, λόγω της αστικοποίησης και της υπερσυγκέντρωσης των υπηρεσιών στο κέντρο της πόλης, είναι η περιβαλλοντική και ατμοσφαιρική ρύπανση. Προς επίλυση τούτου, η δημοτική αρχή μέσω της αναπτυξιακής της εταιρείας, ΔΑΕΜ, έδωσε την ευκαιρία στους κατοίκους της πόλης, μέσω της διαδικτυακής ιστοσελίδας <https://athens-code-europe.ygrpi.org>, όχι μόνο να ενημερώνονται για τις επικείμενες ενέργειες του Δήμου αλλά να τις αξιολογούν και παράλληλα να διατυπώνουν τις δικές τους απόψεις και προτάσεις.

Παράλληλα, η σελίδα ενημερώνεται συνεχώς και με άρθρα, τα οποία αναφέρονται σε ένα γενικότερο επίπεδο ατμοσφαιρικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει το σύνολο των πόλεων της ΕΕ.

Πηγή: athens-code-europe.ygri.org

ATHENS DIGITAL LAB

<https://www.athensdigitallab.gr/>

Το Athens Digital Lab είναι μια πρωτοβουλία του Δήμου Αθηναίων και λειτουργεί ως κέντρο καινοτομίας όπου οι επιχειρήσεις, οι ερευνητές και οι πολίτες συνεργάζονται για τη δημιουργία καινοτόμων ψηφιακών λύσεων για τα προβλήματα της πόλης. Οι πρωτοβουλίες που υλοποιούνται αφορούν την ανάπτυξη λύσεων σε θέματα όπως η μείωση της κυκλοφορίας και της ρύπανσης, η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων, η ανάπτυξη καινοτόμων υπηρεσιών διαχείρισης των απορριμμάτων καθώς και η ενίσχυση συνεργασιών μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα εντός της πόλης. Ενισχύοντας και προωθώντας το θεσμό της νεανικής επιχειρηματικότητας, ο Δήμος Αθηναίων παρέχει τις σύγχρονες δομές του Σεραφείου, όλον τον απαραίτητο εξοπλισμό/λογισμικό αλλά και την βοήθεια των στελεχών

του Δήμου προκειμένου οι νέες επιχειρηματικές ιδέες να τύχουν καλύτερων και αποδοτικότερων αποτελεσμάτων. Εντός του χρονικού περιθωρίου των 6 μηνών, οι καινοτόμες ιδέες υλοποιούνται μέσω πιλοτικών εφαρμογών σε διάφορες πτυχές της δημόσιας πολιτικής, παρέχοντας την ευκαιρία σε νέους ανθρώπους να επιχειρήσουν, να δράσουν και να πειραματιστούν εντός των πραγματικών συνθηκών .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, επιχειρώντας την καλύτερη δυνατή προσέγγιση του φαινομένου της συμμετοχικής δημοκρατίας και να ανάγουμε ως ένα βαθμό, ασφαλή συμπεράσματα, διενεργήθηκε έρευνα μέσω της σύνταξης και διανομής ερωτηματολογίου σε δείγμα πολιτών που κατοικούν ή εργάζονται στα γεωγραφικά όρια του Δήμου Αθηναίων. Το ερωτηματολόγιο διαβιβάστηκε στους ερωτηθέντες είτε μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, είτε με τη μορφή έντυπου εγγράφου (κυρίως σε πολίτες που προσέρχονταν στην Γενική Γραμματεία του Δήμου) είτε μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Το ερωτηματολόγιο καλύπτει όλες τις ηλικιακές ομάδες, το επίπεδο μόρφωσης και τα δύο φύλλα.

Ειδικότερα, στην έρευνα έλαβαν μέρος 87 πολίτες, εκ των οποίων οι 45 ήταν γυναίκες και 42 άνδρες. Το 60,9% (53 απαντήσεις) προέρχονταν από την ηλικιακή ομάδα 30-49, το 24,1%(21 απαντήσεις) από 18-29 και το 14,9%(13 απαντήσεις) από 50-69. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (47,1% - 41 απαντήσεις) είναι κάτοχοι Πτυχίου ΑΕΙ/ΤΕΙ, το 24,1%(21 απαντήσεις) κάτοχοι Μεταπτυχιακού Τίτλου, το 10,3% (9 απαντήσεις) φοιτητές, το 9,2%(8 απαντήσεις) απόφοιτοι Γενικού Λυκείου, το 5,7%(5 απαντήσεις) Απόφοιτοι Τεχνικού Λυκείου και το 3,4%(3 απαντήσεις) απόφοιτοι ΙΕΚ/Ιδιωτικής Σχολής.

Ως προς την εργασιακή απασχόληση, το 41,4% (36 απαντήσεις) εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα, το 35,6%(31 απαντήσεις) είναι δημόσιοι υπάλληλοι, το 11,5%(10 απαντήσεις) είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, το 9,2%(8 απαντήσεις) είναι φοιτητές και το 1,1% (1 απάντηση) οικιακά. Τέλος, σχετικά με τον τόπο διαμονής το 48,3%(42 απαντήσεις) διαμένει στο Κέντρο της Αθήνας, το 29,8% (26 απαντήσεις) διαβιεί στα δυτικά και ανατολικά προάστια της Αττικής, το 11,5%(10 απαντήσεις) στον Νότιο τομέα Αττικής και το 10,3%(9 απαντήσεις) στα Βόρεια Προάστια.

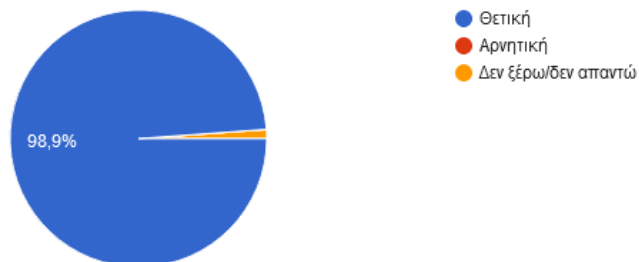
Μέσω των ερωτήσεων επιχειρήθηκε η σφυγμομέτρηση των απόψεων των πολιτών αναφορικά με τον θεσμό της συμμετοχικής δημοκρατίας, το βαθμό συμμετοχής τους σε αντίστοιχες διαδικασίες, τους κυριότερους λόγους πολιτικής παθητικότητας

καθώς και την αποτελεσματικότητα των συμμετοχικών πολιτικών που εφαρμόζει ο Δήμος Αθηναίων.

1. Ποια είναι η γνώμη σας για τον θεσμό της Συμμετοχικής Δημοκρατίας; (Η δυνατότητα συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων).

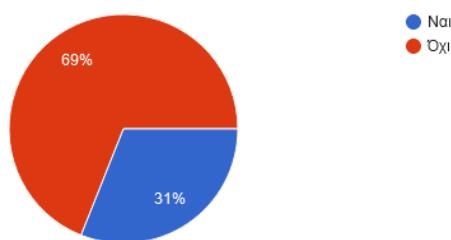
87 απαντήσεις

Στην ερώτηση “Ποια είναι η γνώμη σας για τον θεσμό της Συμμετοχικής Δημοκρατίας; (Η δυνατότητα συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων)”, η συντριπτική πλειοψηφία (98,9% - 86 απαντήσεις) διατυπώνουν θετική άποψη για την συμμετοχικότητα και μόλις το 1,1% (1 απάντηση) διατηρεί ουδέτερη στάση απέναντι στο θεσμό.

2. Έχετε συμμετάσχει σε κάποια διαδικασία συμμετοχικής δημοκρατίας τα τελευταία τρία χρόνια;

87 απαντήσεις

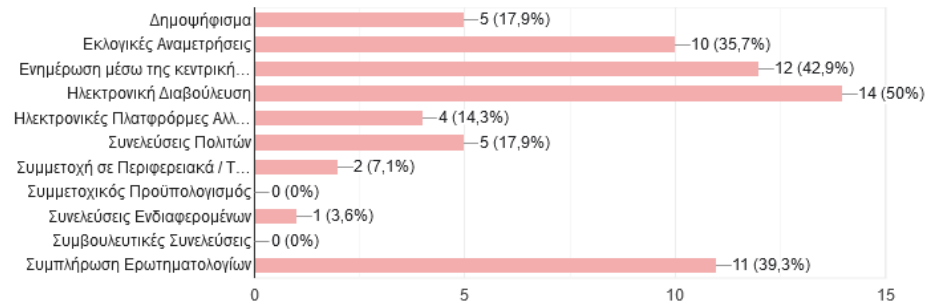

Στο δεύτερο ερώτημα “Έχετε συμμετάσχει σε κάποια διαδικασία συμμετοχικής δημοκρατίας τα τελευταία τρία χρόνια;”, περισσότερο από τους μισούς ερωτηθέντες (69%- 60 απαντήσεις) αποκρίθηκαν ότι δεν έχουν λάβει μέρος σε συμμετοχικές διαδικασίες ενώ θετικά απάντησε το 31%(27 απαντήσεις).

3. Αν ναι, σε ποιες μορφές συμμετοχικής δημοκρατίας έχετε λάβει μέρος;
(Έως 3 απαντήσεις)

 Αντιπόρα

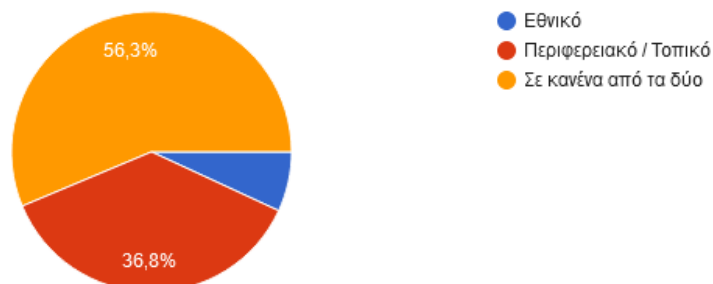
28 απαντήσεις

Η τρίτη ερώτηση απευθύνονταν σε όσους αποκρίθηκαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση και περιελάμβανε μορφές συμμετοχικής δημοκρατίας που έχουν λάβει μέρος, υποδεικνύοντας έως τρεις απαντήσεις. Το 50%(14 απαντήσεις) δήλωσαν ότι έχουν συμμετάσχει σε διαδικασίες ηλεκτρονικής διαβούλευσης, το 42,9%(12 απαντήσεις) έχουν ενημερωθεί από την επίσημη ηλεκτρονική πύλη των οργανισμών, το 39,3%(11 απαντήσεις) έχουν συμμετάσχει σε έρευνες μέσω ερωτηματολογίων, το 35,7%(10 απαντήσεις) έχουν λάβει μέρος σε εκλογικές διαδικασίες, το 17,9%(5 απαντήσεις) έχει συμμετάσχει σε δημοψήφισμα και αντίστοιχο ποσοστό σε Συνελεύσεις Πολιτών. Σε μικρότερο ποσοστό(14,3% - 4 απαντήσεις) οι ερωτώμενοι επέλεξαν τις ηλεκτρονικές Πλατφόρμες Αλληλεπίδρασης, τη συμμετοχή σε Περιφερειακά/Τοπικά Συμβούλια(7,1%- 2 απαντήσεις) και τις Συνελεύσεις Ενδιαφερομένων(3,6% - 1 απάντηση).

4. Θεωρείτε ότι οι συμμετοχικές πολιτικές εφαρμόζονται στην Ελλάδα περισσότερο σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο?

87 απαντήσεις

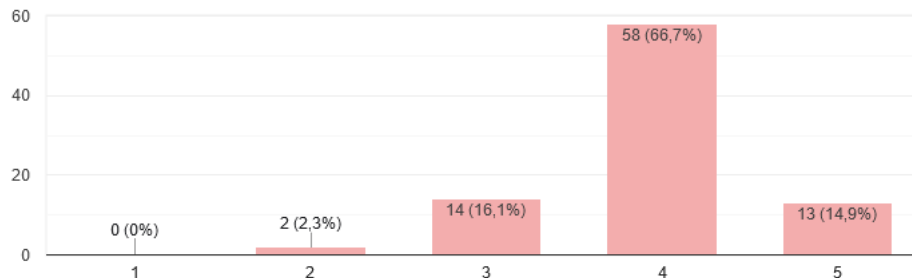

Στην ερώτηση “Θεωρείτε ότι οι συμμετοχικές πολιτικές εφαρμόζονται στην Ελλάδα περισσότερο σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο?”, η πλειοψηφία των ερωτώμενων, με ποσοστό 53,3%(49 απαντήσεις) θεωρεί ότι, στην Ελλάδα, η συμμετοχικότητα δεν εφαρμόζεται ούτε σε εθνικό ούτε σε περιφερειακό επίπεδο ενώ ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό(36,8% - 32 απαντήσεις) θεωρεί ότι εφαρμόζονται κυρίως σε τοπικό επίπεδο. Μόλις το 6,9%(6 απαντήσεις) υποστηρίζουν ότι οι συμμετοχικές πολιτικές υλοποιούνται σε εθνικό επίπεδο.

5. Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι η ενίσχυση της συμμετοχικότητας θα αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντι στους πολιτικούς θεσμούς;

 Αντιγραφή

87 απαντήσεις

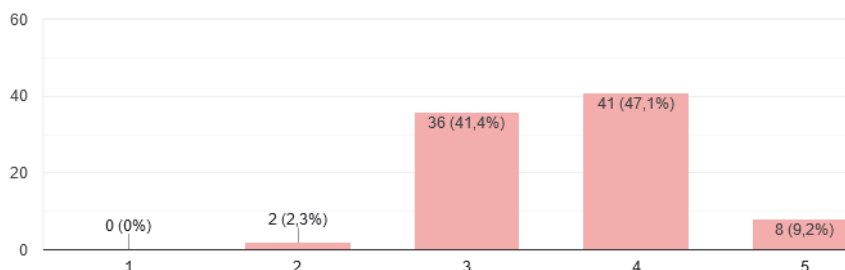

Στα επόμενα τρία ερωτήματα αναζητείται η άποψη των πολιτών αναφορικά με την ευεργετική δράση των μηχανισμών συμμετοχικότητας. Το 66,7%(58 απαντήσεις) θεωρεί ότι η υλοποίηση τέτοιων πολιτικών θα αποκαταστήσει σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις εξουσιαστών – εξουσιαζόμενων, το 16,1%(14 απαντήσεις) εκδηλώνουν μία πιο μέτρια και επιφυλακτική στάση, το 14,9%(13 απαντήσεις) θεωρεί ότι η συμμετοχικότητα θα ενισχύσει σε απόλυτο βαθμό την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους θεσμούς και τέλος το 2,3%(2 απαντήσεις) διατυπώνουν ότι οι μηχανισμοί αυτοί δεν είναι τόσο ισχυροί προκειμένου να μεταβάλλουν τη διαμορφωθείσα κατάσταση πολιτικής απαξίωσης.

6. Θεωρείτε ότι η υιοθέτηση μηχανισμών διαβουλευτικής δημοκρατίας (πριν τις τελικές αποφάσεις να προηγούνται διαδικασίες διαβούλευσης με τους πολίτες), μπορεί να ενισχύσει το ενδιαφέρον των πολιτών στη συμμετοχή τους στα κοινά;

[Αντιγραφή](#)

87 απαντήσεις

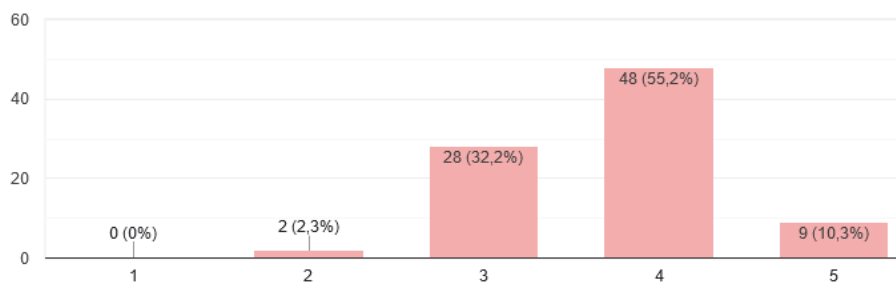

Κατόπιν, ως προς τη διαβουλευτική δημοκρατία και την ενίσχυση του ενδιαφέροντος των πολιτών για τις πολιτικές εξελίξεις, οι απαντήσεις κατανέμονται σχεδόν ισοπόσως καθώς το 47,1% (41 απαντήσεις) θεωρεί ότι η εισαγωγή διαβουλευτικών διαδικασιών θα επιφέρει αρκετά μεγάλη αύξηση του ενδιαφέροντος των πολιτών για τα κοινά ενώ το 41,4% (36 απαντήσεις) παρουσιάζει μια πιο συγκρατημένη άποψη για το ότι οι μηχανισμοί διαβούλευσης μπορούν να αυξήσουν τη συμμετοχικότητα της κοινωνίας. Το 9,2% (8 απαντήσεις) θεωρεί ότι η διαβουλευτική δημοκρατία αυξάνει απολύτως τη συμμετοχικότητα ενώ μόλις το 2,3% (2 απαντήσεις) διατηρεί αρνητική στάση ως προς το ερώτημα.

7. Πόσο θεωρείτε ότι έχει βοηθήσει την ενίσχυση της συμμετοχικότητας η ψηφιακή δημοκρατία;

[Αντιγραφή](#)

87 απαντήσεις

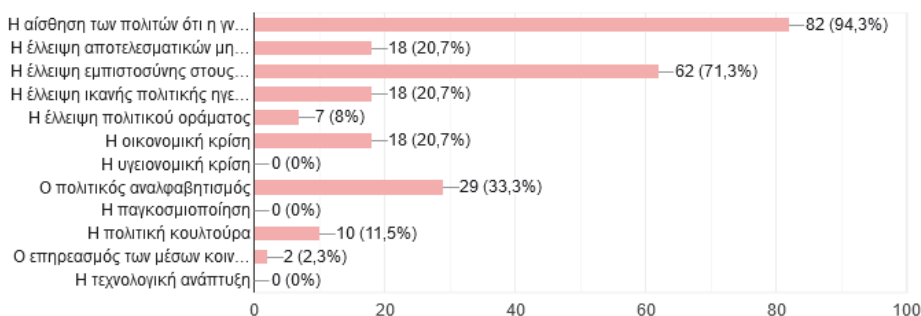
Στην ερώτηση “Πόσο θεωρείτε ότι έχει βοηθήσει την ενίσχυση της συμμετοχικότητας η ψηφιακή δημοκρατία;”, το 55,2% (48 απαντήσεις) απαντούν σε πολύ

μεγάλο βαθμό, το 32,2%(28 απαντήσεις) σε μέτριο επίπεδο, το 10,3%(9 απαντήσεις) σε απόλυτο ενώ το 2,3%(2 απαντήσεις) σε μικρό βαθμό.

8. Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι κυριότερες αιτίες παθητικότητας των πολιτών στην Ελλάδα;(Έως 3 απαντήσεις).

 Αντι

87 απαντήσεις

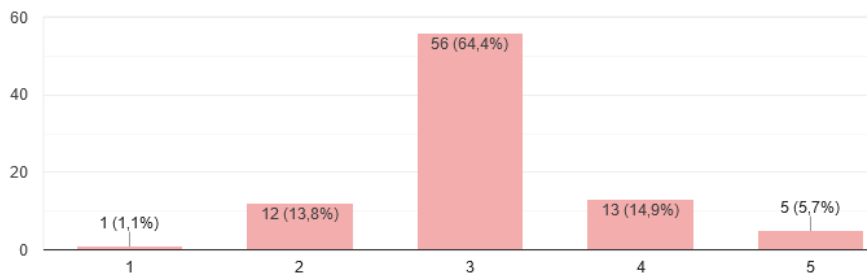

Στο επόμενο ερώτημα τίθεται ένα κομβικής σημασίας ζήτημα, της παθητικότητας των πολιτών και των κυριότερων αιτιών που οδηγούν σε αυτήν την συμπεριφορά(με δυνατότητα επιλογής έως τριών λόγων). Ως κυριότεροι λόγοι, με ποσοστό 94,3%(82 απαντήσεις) εμφανίζεται “Η αίσθηση των πολιτών ότι η γνώμη τους δεν επηρεάζει τις τελικές αποφάσεις” και με ποσοστό 71,3%(62 απαντήσεις) “ Η έλλειψη εμπιστοσύνης στους πολιτικούς θεσμούς/Πολιτικά σκάνδαλα/ Διαφθορά”. Το 33,3%(29 απαντήσεις) δήλωσε τον πολιτικό αναλφαβητισμό, το 20,7% (18 απαντήσεις) την έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών συμμετοχικότητας, την έλλειψη ικανής πολιτικής ηγεσίας και την οικονομική κρίση. Το 11,5% των ερωτηθέντων(10 απαντήσεις) απάντησε την πολιτική κουλτούρα, το 8%(7 απαντήσεις) την έλλειψη πολιτικού οράματος και το 2,3%(2 απαντήσεις) τον επηρεασμό των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

9. Πόσο ενεργό πολίτη θεωρείτε τον εαυτό σας;

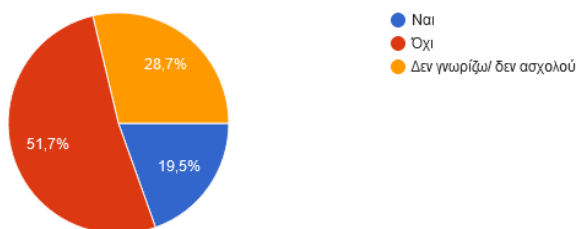
 Αντιγραφή

87 απαντήσεις

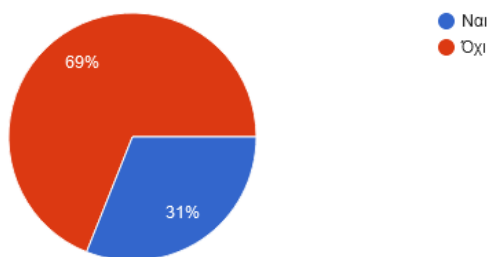
Στην ερώτηση “Πόσο ενεργό πολίτη θεωρείτε τον εαυτό σας;», η πλειοψηφία των ερωτηθέντων τοποθετεί τον εαυτό τους ως μέτρια ενεργό πολίτη με ποσοστό 64,4%(56 απαντήσεις). Με αισθητά χαμηλότερο ποσοστό, το 14,9%(13 απαντήσεις) θεωρεί αρκετά ενεργό τον εαυτό του, το 13,8%(12 απαντήσεις) λίγο ενεργό, το 5,7%(5 απαντήσεις) πάρα πολύ ενεργό, ενημερώνεται καθημερινά για τις πολιτικές εξελίξεις και συμμετέχει με κάθε τρόπο στα κοινά και το 1,1%(1 απάντηση) καθόλου ενεργό, δεν ενδιαφέρεται για την πολιτική.

10. Πιστεύετε ότι η δημοτική αρχή του τόπου διαμονή σας έχει ενσωματώσει στη διακυβέρνησή της ,τα τελευταία τρία χρόνια, συμμετοχικές διαδικασίες?
87 απαντήσεις

Το δέκατο ερώτημα έθετε την ερώτηση εάν “Πιστεύετε ότι η δημοτική αρχή του τόπου διαμονή σας έχει ενσωματώσει στη διακυβέρνησή της ,τα τελευταία τρία χρόνια, συμμετοχικές διαδικασίες?”. Το 51,7% (45 απαντήσεις) απάντησε αρνητικά, το 28,7% (25 απαντήσεις) δεν γνωρίζει ή δεν ασχολείται με τις εν λόγω διαδικασίες και το 19,5%(17 απαντήσεις) αποτάθηκε θετικά.

11. Γνωρίζετε τις πρακτικές συμμετοχικότητας που έχει εφαρμόσει ο Δήμος Αθηναίων;
87 απαντήσεις

Ως προς την μελέτη περίπτωσης, το 69%(60 απαντήσεις) των συμμετεχόντων δεν γνωρίζει ποιες συμμετοχικές πολιτικές έχει εφαρμόσει ο Δήμος Αθηναίων, αντίθετα με το 31%(27 απαντήσεις) που έχουν απαντήσει θετικά.

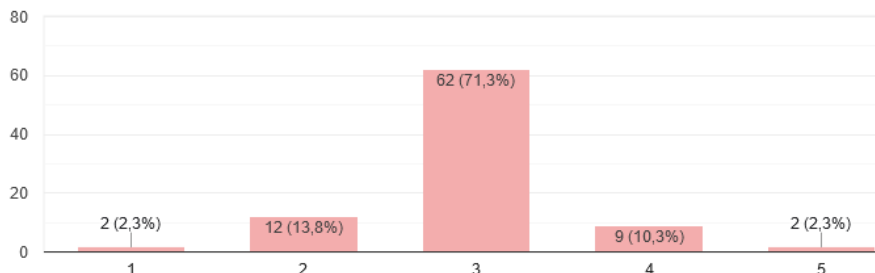

Εκ των ερωτηθέντων που αποκρίθηκαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, το 63% (17 απαντήσεις) έχει καταθέσει κάποιο αίτημα στην ηλεκτρονική πλατφόρμα Nononville, το 59,3%(16 απαντήσεις) έχει επισκεφθεί την ηλεκτρονική σελίδα του Δήμου για την ενημέρωση του ως πολίτης, το 33,3%(9 απαντήσεις) έχει συμμετάσχει σε συνεδριάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου, το 29,6%(8 απαντήσεις) λαμβάνει μέρος σε δράσεις του συνΑθηνά, το 25,9%(7 απαντήσεις) συμμετέχει σε δράσεις του προγράμματος «Υιοθέτησε την Πόλη σου», το 18,5%(5 απαντήσεις) παρακολούθησε το πρώτο Festival της κοινωνίας των πολιτών και ποσοστό 7,4%(2 απαντήσεις) συγκεντρώνουν η σύνδεση των τηλεφωνικών αριθμών με την κοινότητα που έχει δημιουργήσει στο Viber ο Δήμος Αθηναίων και το πρόγραμμα “Μάθε τη συμβαίνει στην πόλη σου”.

13. Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι ο Δήμος Αθηναίων έχει ανταποκριθεί στα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας μέσω των συμμετοχικών πρακτικών που εφαρμόζει;

 Αντιγραφή

87 απαντήσεις

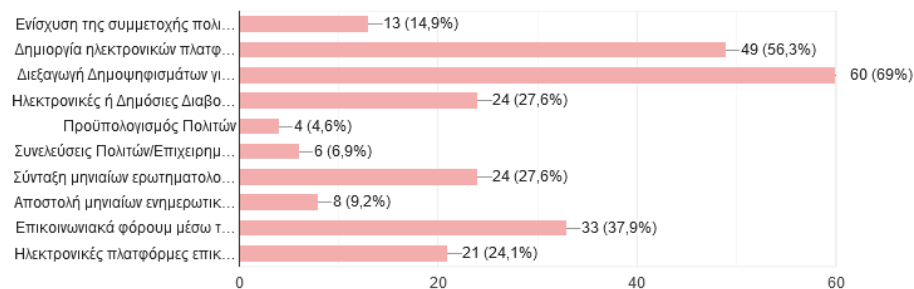

Η δέκατη τρίτη ερώτηση αφορούσε τον βαθμό που θεωρούν οι πολίτες ότι ο Δήμος Αθηναίων έχει ανταποκριθεί στα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας μέσω των συμμετοχικών πρακτικών που εφαρμόζει. Με συντριπτική πλειοψηφία, το 71,3% (62 απαντήσεις) και το 13,8% (12 απαντήσεις) θεωρούν ότι δεν έχουν ανταποκριθεί με μεγάλη επιτυχία στις κοινωνικές απαιτήσεις της κοινωνίας ενώ το 2,3% (2 απαντήσεις) θεωρεί ότι οι συμμετοχικές πολιτικές δεν βοήθησαν καθόλου. Μόλις το 10,3% (9 απαντήσεις) αποκρίθηκε ότι οι μηχανισμοί συμμετοχικότητας που εφάρμοσε η δημοτική αρχή ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στα τοπικά προβλήματα και το 2,3% (2 απαντήσεις) σε απόλυτο βαθμό.

14. Επιλέξτε τις συμμετοχικές πολιτικές που θεωρείτε ότι η εφαρμογή τους θα συμβάλει στη χρηστή και αποτελεσματική διακυβέρνηση του Δήμου Αθηναίων. (Εως 3 απαντήσεις).

 Αντιγραφή

87 απαντήσεις

Τέλος, οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να επιλέξουν συμμετοχικές πολιτικές που δυνητικά θα μπορούσαν να αυξήσουν τη συμμετοχικότητα των πολιτών στις τοπικές

υποθέσεις και την αποτελεσματικότητα διαχείρισης του Δήμου. Το 69%(60 απαντήσεις) επέλεξε την διεξαγωγή Δημοψηφισμάτων για κρίσιμα τοπικά ζητήματα, το 56,3%(49 απαντήσεις) τη δημιουργία ηλεκτρονικών πλατφόρμων υποβολής προτάσεων και online ψηφοφορίας, το 37,9%(33 απαντήσεις) τη δημιουργία επικοινωνιακών φόρουμ μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, το 27,6%(24 απαντήσεις) τη σύνταξη μηνιαίων ερωτηματολογίων αλλά και την οργάνωση Ηλεκτρονικών ή Δημόσιων Διαβουλεύσεων, το 24,1%(21 απαντήσεις) τις ηλεκτρονικές πλατφόρμες επικοινωνίας με τη δημοτική αρχή(Δήμαρχο και Αντιδημάρχους), το 14,9%(13 απαντήσεις) την ενίσχυση της συμμετοχής πολιτών/Επιχειρηματιών στο Δημοτικό Συμβούλιο, το 9,2%(8 απαντήσεις) την αποστολή μηνιαίων ενημερωτικών δελτίων μέσω email ή κινητού τηλεφώνου, το 6,9% τις συνελεύσεις Πολιτών/Επιχειρηματιών και το 4,6%(4 απαντήσεις) τον Προϋπολογισμό Πολιτών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ενίσχυση της συμμετοχικότητας και της ενεργητικότητας των πολιτών στη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων αναδύεται ως ο ένας από τους κυριότερους μηχανισμούς διασφάλισης της λειτουργίας της Δημοκρατίας. Από την αρχαιότητα, υπήρξε αδιαμφισβήτητη η ανάγκη των ανθρώπων να διαβιούν σε οργανωμένες κοινωνίες ως πολιτικά όντα, με γνώμονα την εξυπηρέτηση του συλλογικού συμφέροντος, τη συμμετοχή στα κοινά, την προσωπική ελευθερία και συνάμα τον αυτοπεριορισμό.

Η δημοκρατία ως έννοια, θεσμός και πολίτευμα τοποθετεί στο επίκεντρο των ιδεών της τον άνθρωπο, προτάσσοντας και διαφυλάσσοντας τις εγγενείς αξίες, αυτές του σεβασμού στην ανθρώπινη ύπαρξη, των πολιτικών δικαιωμάτων του για συμμετοχή και εκλογή, της ελευθερίας έκφρασης και επιλογής κ.ά. Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια, οι κρίσεις που μαστιάζουν τα σύγχρονα κράτη έχουν επιβάλλει νέους όρους εξουσίας και διαμόρφωσης των πολιτευτικών συστημάτων. Η δημοκρατία απειλείται από πρακτικές συγκεντρωτισμού, εξυπηρέτησης δικτύων συμφερόντων και περιθωριοποίησης των πολιτών. Η συμμετοχή των μελών της κοινωνίας παγιώθηκε σε συγκεκριμένες συμβατικές μορφές περισσότερο συμβουλευτικού και αποσπασματικού χαρακτήρα και λιγότερο δεσμευτικού, καθιστώντας τους απαθείς στις πολιτικές και κοινωνικές υποθέσεις. Οι πολιτικές αποφάσεις χαρακτηρίζονται από μονομέρεια, επιφάνεια ως προς το κοινωνικό συμφέρον, ουσιαστικά όμως, με μεγάλο δημοκρατικό έλλειμμα. Η ασυδοσία των πολιτικών αντιπροσώπων, τα οικονομικά σκάνδαλα, οι συνεχείς αποτυχίες των κυβερνήσεων στη διαχείριση του δημοσίου χρήματος, των κοινωνικών υποθέσεων και των πολιτικών εξελίξεων και πολλές φορές η καταπάτηση της δικαιοσύνης, του κράτους δικαίου και πρόνοιας δημιούργησαν αισθήματα οργής, απαξίωσης και αμφισβήτησης του πολιτικού κατεστημένου.

Η συμμετοχικότητα οφείλει να αναγνωριστεί και να λειτουργήσει ως ένα νέο είδος δημοκρατίας και όχι ως συμπληρωματική μορφή του αντιπροσωπευτικού συστήματος. Οι πολίτες τάσσονται υπέρ των συμμετοχικών πολιτικών, ωστόσο, με την προϋπόθεση του επαναπροσδιορισμού της σχέσης τους με την κεντρική και τοπική κυβέρνηση. Η εμπλοκή των πολιτών, ήδη από τα αρχικά στάδια των πολιτικών διαδικασιών, θα αποτελέσει έναυσμα για την κοινωνία των πολιτών προκειμένου να εκφράσουν τις προσωπικές τους απόψεις, να

θέσουν τους προβληματισμούς τους και τελικά να αποφασίσουν από κοινού την εξέλιξη των δημοσίων ζητημάτων. Παράλληλα, θα εξασφαλίσει την αναγνώριση της πολυφωνίας και των διαφορετικών απόψεων και θα επιτρέψει την εκπροσώπηση των κοινωνικά και πολιτικά περιθωριοποιημένων ομάδων στη διακυβέρνηση της κοινωνίας. Οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων θα χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό διαφάνειας και η ενημέρωση θα πραγματοποιείται με όρους καθολικότητας και αντικειμενικότητας, επιφέροντας ευκολότερη αξιολόγηση των προτάσεων και των δράσεων των πολιτικών θεσμών. Άλλωστε, η ποιότητα της διοίκησης ενός κράτους αποδεικνύεται από το βαθμό συμμετοχικών πρακτικών και την ελευθερία που παρέχεται στα μέλη της. Η συμμετοχική δημοκρατία σε όλες τις εκφάνσεις της θα ενισχύσει αδιαμφισβήτητα τις σχέσεις εξουσίας – κοινωνίας και θα αυξήσει το ποσοστό των ενεργών πολιτών, το οποίο βρίσκεται σε χαμηλά προς μέτρια επίπεδα.

Ακόμα περισσότερο, η υιοθέτηση διαβουλευτικών και ψηφιακών μηχανισμών θα εκσυγχρονίσουν τις πρακτικές συμμετοχής και θα εντείνουν το δημοκρατικό χαρακτήρα. Πρόκειται για διαδικασίες που προωθούν τη συμμετοχή των πολιτών μέσω σύγχρονων διαδικασιών συλλογής γνώμης, δημόσιων ακροάσεων, ηλεκτρονικών συζητήσεων (forum) και συμβουλευτικών οργάνων. Οι πολίτες έχουν την ευκαιρία να προτείνουν ιδέες και να συμμετέχουν στη διαμόρφωση των πολιτικών που τους επηρεάζουν. Η χρήση της τεχνολογίας διασφαλίζει τη σφαιρική, καθολική και ταχύτατη ενημέρωση των πολιτών για τα θέματα της επικαιρότητας και παρέχει την ευκολία σύνδεσης και επικοινωνίας μεγάλου μέρους ενδιαφερομένων. Τα τελευταία χρόνια, η ψηφιοποίηση του κρατικού μηχανισμού έχει αυξήσει την αποτελεσματικότητα των δημοσίων υπηρεσιών και ταυτόχρονα τους χρήστες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, οι οποίοι επιζητούν να συνδιαλέγονται με το κράτος με την ίδια ταχύτητα, ασφάλεια και ευελιξία που τους παρέχουν οι καινοτομίες της ΤΝ. Ιδιαίτερα δημοφιλή παρουσιάζονται τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία αποτελούν ανερχόμενη τάση για τη διάδοση ιδεών, την ανταλλαγή απόψεων, την ενημέρωση και τη ψηφοφορία. Διεθνείς έρευνες έχουν αναδείξει ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αναγνωρίζονται ως καινοτόμος μηχανισμός επικοινωνίας και σύνδεσης των πολιτικών προσώπων με τους ψηφοφόρους. Ο λόγος τους είναι αμεσότερος, λιγότερο τυποποιημένος, σχεδόν πάντα επίκαιρος, εύκολα διαδεδομένος, συνοδεύεται από οπτικό υλικό και μπορεί να περιλαμβάνει συνθήματα, χιουμοριστικά λογοπαίγνια κλπ. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την οργάνωση διαβουλεύσεων, δημοσκοπήσεων και ανοικτών συζητήσεων μεταξύ των πολιτών και των

αρμόδιων φορέων. Πέρα τούτου, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αναδύονται και ως μέσω ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης σε σημαντικά πολιτικά κοινωνικά ζητήματα, βοηθώντας στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Η διαβουλευτική και ψηφιακή δημοκρατία εξασφαλίζουν την ανοικτή και διάφανη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ενδυναμώνοντας έτσι την εμπιστοσύνη των πολιτών στην κυβέρνηση.

Το φαινόμενο της εντεινόμενης πολιτικής παθητικότητας και αποξένωσης που βίωσε η Ελλάδα κυρίως την τελευταία δεκαετία, είναι πολυπαραγοντικό. Το γεγονός ότι οι πολιτικές διαδικασίες, μέχρι πρότινος, είτε απέκλειαν τη συμμετοχή μη τεχνοκρατικών – πολιτικών παραγόντων, είτε δεν συμπεριελάμβαναν ισχυρούς μηχανισμούς συμμετοχής των πολιτών στη λήψη αποφάσεων, είτε απαιτούσαν εξειδικευμένες γνώσεις, σε συνδυασμό με τη δημοσιοποίηση οικονομικών σκανδάλων, εξυπηρέτησης ιδιοτελών συμφερόντων και διαφθοράς που χαρακτήριζε τις πολιτικές δράσεις, οδήγησε τους πολίτες να στραφούν εναντίον των κυβερνώντων. Ήραν την εμπιστοσύνη τους απέναντι στους θεσμούς και θεωρούσαν ότι οποιαδήποτε συμμετοχή τους στις πολιτικές διαδικασίες ήταν φαινομενική και δεν είχε καμία απολύτως βαρύτητα. Η έλλειψη ικανής πολιτικής ηγεσίας, η καταπάτηση των ιδεολογιών και των πολιτικών οραμάτων και η εμμονή στην παραδοσιακή πολιτική κουλτούρα διακυβέρνησης επέφερε την αποκομματικοποίηση και κυρίως την απολιτικοποίηση των πολιτών και γέννησε μία νέα ταυτότητα, των κριτικών πολιτών. Ο πολιτικός αναλφαβητισμός και η έλλειψη πολιτικής παιδείας από νεαρή ηλικία συνέβαλαν στη διαμόρφωση παθητικών πολιτών, το ενδιαφέρον των οποίων περιορίζεται μόνο στην ενημέρωση και η στάση των οποίων επηρεάζει αρνητικά την κοινωνία. Αυτό οδηγεί σε μια απόσταση μεταξύ των πολιτών και των φορέων της εξουσίας, καθώς και σε μεγαλύτερη εξουσιοδότηση ορισμένων ομάδων που είναι πιο ενεργές στην πολιτική σφαίρα. Πέραν τούτου, μία παθητική κοινωνία πολιτών δύναται να υπονομεύσει την κοινωνική πρόοδο, δημιουργία αλλαγών και την κοινωνική συνοχή.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου, εφόσον μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως επιχειρηματικό στοιχείο στην παρούσα εργασία (σίγουρα όχι αντιπροσωπευτικό), καθώς και από τις πρόσφατες έρευνες που έχουν διεξαχθεί και παρατέθηκαν σε προηγούμενη ενότητα, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων δε θεωρεί

τον εαυτό του ιδιαίτερα ενεργό πολίτη. Παρόλο που την τελευταία διετία παρατηρείται μία αυξητική τάση των νεώτερων ηλικιακά πολιτών για ενημέρωση, πολιτική κοινωνικοποίηση και εμπλοκή στο δημόσιο βίο, ιδιαιτέρως μέσα από τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, παρά ταύτα δεν φαίνεται να έχουν εμπλακεί σε αντίστοιχες διαδικασίες τα τελευταία χρόνια. Η όποια συμμετοχή τους σημειώνεται κυρίως σε συνηθισμένες πρακτικές, όπως οι εκλογικές αναμετρήσεις, τα δημοψηφίσματα, η ενημέρωση μέσω των επίσημων ηλεκτρονικών ιστοσελίδων και η συμμετοχή σε διαδικτυακές έρευνες. Σημαντικό ποσοστό συγκέντρωσαν και οι ηλεκτρονικές διαβουλεύσεις κυρίως στο πλαίσιο του γενικότερου ψηφιακού μετασχηματισμού που έχει προβεί το κράτος στη διάρκεια της πανδημίας.

Από την άλλη πλευρά, ο ενεργός πολίτης συνδέεται κυρίως με αυτό που ονομάζουν στη διεθνή βιβλιογραφία *«politics of choice»*, δηλαδή πολίτες που διαθέτουν την ελευθερία να λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με τη διακυβέρνηση της χώρας τους, με βάση τις προσωπικές τους προτιμήσεις και αξίες. Στο πλαίσιο αυτό, οι πολίτες θεωρούνται ενεργοί και αυτόνομοι παράγοντες στη διαδικασία της λήψης αποφάσεων, αντί να είναι απλά παθητικοί δέκτες των αποφάσεων των ηγετών ή του πολιτικού συστήματος. Αυτό σημαίνει ότι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν τους εκπροσώπους τους, να συμμετέχουν σε ανοιχτές συζητήσεις και να επηρεάζουν τη δημόσια πολιτική στοχεύοντας στην υπεράσπιση των συμφερόντων τους. Η πολιτική της επιλογής συνδέεται συχνά με την ιδέα της δημοκρατίας και της ελευθερίας έκφρασης, και υποστηρίζει ότι οι πολίτες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις τους.

Ο θεσμός της συμμετοχικότητας είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τις αρχές της αποκέντρωσης και της επικουρικότητας. Εκ φύσεως, η τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί ενεργότερο πολιτικό πεδίο δράσης δημοτικών παρατάξεων, αντικρουόμενων ιδεολογιών και συμφερόντων. Ένας πολίτης εκδηλώνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για ζητήματα που προκύπτουν στην καθημερινότητά του, στον τόπο όπου κατοικεί και εργάζεται. Σε μικρότερο βαθμό διοίκησης, τα μέλη της κοινωνίας απολαμβάνουν μεγαλύτερη ελευθερία έκφρασης, εμπλοκής και επηρεασμού απ' ό,τι στο κεντρικό επίπεδο, όπου η φύση των πολιτικών ζητημάτων που εξετάζονται απαιτούν υψηλό επίπεδο επιστημονικής και επαγγελματικής κατάρτισης και οι διαδικασίες συμμετοχής είναι πιο περίπλοκες και κλειστές. Σε γενικότερο πλαίσιο, η εφαρμογή συμμετοχικών πολιτικών είναι πιο διαδεδομένη σε επίπεδο δήμων, ωστόσο, η πλειοψηφία των

πολιτών είτε αγνοεί είτε αδιαφορεί για την υλοποίηση τους ενώ η εφαρμογή τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εκάστοτε δημοτική αρχή και τους θεσμικούς παράγοντες. Στην ελληνική επικράτεια παρατηρείται ότι οι δήμοι, κυρίως των μεγάλων αστικοποιημένων περιοχών, έχουν εντάξει στις εσωτερικές τους λειτουργίες θεσμούς εμπλοκής των μελών της κοινωνίας, όπως η διαβούλευση, η συμμετοχή των πολιτών σε επιτροπές λήψης αποφάσεων, η χρήση ψηφιακών εργαλείων, ο συμμετοχικό προϋπολογισμός κ.ά, ωστόσο, σε πιλοτικό στάδιο και με μεγάλα περιθώρια βελτίωσης. Οι δήμοι, εξαιτίας των περιορισμένων οικονομικών τους πόρων, δεν παρέχουν επαρκή υποστήριξη και εκπαίδευση στους πολίτες για να συμμετέχουν αποτελεσματικά στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, οι πολίτες δεν έχουν επαρκή πληροφόρηση σχετικά με τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τους δήμους και τις διαδικασίες συμμετοχής που είναι διαθέσιμες για αυτούς. Αυτό δημιουργεί μία στρεβλή εικόνα της συμμετοχικότητας δεδομένου ότι από την μία πλευρά δημιουργούνται ευνοϊκές συνθήκες διαμόρφωσης συμμετοχικών πρακτικών και ανάπτυξης δεσμών επικοινωνίας με τους πολίτες αλλά ταυτόχρονα οι δράσεις αποκτούν χαρακτήρα αποσπασματικό, ημιτελή και αναποτελεσματικό και οι δήμοι παραμένουν σε ένα καθεστώς οκνηρίας και ανεργίας.

Ο Δήμος Αθηναίων, έχοντας μία ενεργή παρουσία στην τοπική πολιτική σκηνή, έχει εκπονήσει ένα πλήθος πρωτοβουλιών, σύμφωνα με τα πρότυπα που ορίζει η ΕΕ για τη δημιουργία μίας βιώσιμης, ανοιχτής και ψηφιακής ευρωπαϊκής πρωτεύουσας, για την αντιμετώπιση των προκλήσεων στην περιοχή του. Μια από τις βασικότερες προτεραιότητες του δήμου είναι η δημιουργία μίας συμμετοχικής διακυβέρνησης που θα εξασφαλίσει και θα διασφαλίσει την κοινωνική συνοχή και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Για τον σκοπό αυτό, η δημοτική αρχή έχει εφαρμόσει πληθώρα δράσεων που ευαισθητοποιούν και καλούν τους πολίτες να δράσουν, πρωτίστως, γύρω από τρεις άξονες: την περιβαλλοντική προστασία, την κοινωνική υποστήριξη και την πολιτιστική κληρονομιά. Η εκπόνηση και η ολοκλήρωση των προγραμμάτων περιλαμβάνουν τόσο την συμμετοχή των πολιτών όσο και των φορέων της κοινωνίας των πολιτών καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής. Κυρίως μέσω των ηλεκτρονικών πλατφορμών, οι κάτοικοι και επιχειρηματίες μπορούν να καταθέσουν καταγγελίες, να υποβάλουν ερωτήματα, να υποδείξουν προβλήματα που υφίστανται στην γειτονιά τους, να ανταλλάσσουν απόψεις με άλλους πολίτες και με τις αρχές του δήμου, να αναλάβουν εθελοντική δράση προκειμένου να βοηθήσουν στην καλύτερη δυνατή και ταχύτερη υλοποίηση των έργων και κυρίως να λάβουν μέρος στις συνελεύσεις του δημοτικού

συμβουλίου ή των επιτροπών συμμετοχικού προϋπολογισμού. Επιπλέον, επιχειρούνται ενέργειες καθαρισμού περιοχών, προστασίας της αστικής χλωρίδας και πανίδας, ανακαίνισης των δημόσιων χώρων ή συνεισφοράς σε κοινωνικά προγράμματα. Τα έργα αναβάθμισης και ανάπλασης δημοτικών χώρων, πάρκων και πλατεών, δημιουργίας πράσινων εγκαταστάσεων και ποδηλατοδρόμων, αναβάθμισης του φωτισμού, αντιμετώπισης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και διάδοσης της δενδροφύτευσης, πραγματοποιούνται με την συνεισφορά των ΜΚΟ, των πανεπιστημίων και του ιδιωτικού τομέα.

Παρότι, οι πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει ο Δήμος Αθηναίων για την ενίσχυση της συμμετοχικότητας των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων είναι αρκετά καινοτόμες για τα ελληνικά δεδομένα και εν συγκρίσει με τους λοιπούς δήμους της χώρας, ωστόσο, φαίνεται να μην είναι ιδιαίτερα προβεβλημένες ούτε να ανταποκρίνονται επαρκώς στις απαιτήσεις της τοπικής κοινωνίας. Ένα μεγάλο ποσοστό των πολιτών δηλώνουν ότι δεν έχουν λάβει γνώση για τα συγκεκριμένα προγράμματα και θεωρούν ότι η δράση τους έχει ευεργετήσει σε μέτριο βαθμό την τοπική κοινωνία. Τα πιο δημοφιλή σε χρήση αφορούν κυρίως τις ηλεκτρονικές πλατφόρμες κατάθεσης παραπόνων, καταγγελιών, εθελοντικών αιτημάτων, την σύγχρονη διαδραστική διαδικτυακή πύλη του Δήμου και τη δυνατότητα συμμετοχής στις συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου. Παρατηρείται ότι, το μεγαλύτερο μέρος των συμμετοχικών πρακτικών που έχει εφαρμόσει η δημοτική αρχή την τελευταία τετραετία, σχετίζονται κυρίως με περιβαλλοντικά – χωροταξικά έργα, στα οποία συμμετέχουν κυρίως φορείς του τρίτου τομέα και λιγότερο πολίτες ως μεμονωμένες προσωπικότητες. Αν και έχουν ξεκινήσει αξιόλογες δράσεις όπως το φεστιβάλ για την προώθηση της κοινωνίας των πολιτών, η εθελοντική εργασία στην πόλη, η δημιουργία επικοινωνιακής κοινότητας στο Viber με την αποστολή ενημερώσεων προς τα μέλη, το επίπεδο συμμετοχικής πολιτικής διακυβέρνησης στο δήμο παραμένει μικρό, με μεγάλες φιλοδοξίες και υποσχέσεις για το μέλλον. Η πλειονότητα των ερωτηθέντων θεωρεί ότι η πρόθεση του δήμου για κοινή διοίκηση με τους πολίτες απαιτεί πιο περίπλοκες ενέργειες. Προτείνουν τη διεξαγωγή δημοψηφισμάτων για κρίσιμα τοπικά ζητήματα και τη βελτίωση των συνθηκών διεξαγωγής των συνεδριάσεων του δημοτικού συμβουλίου, εισάγοντας ένα πιο άμεσο στοιχείο δημοκρατίας στη διακυβέρνηση του τόπου. Αιτούνται μεγαλύτερο εύρος πληροφόρησης με τη δημιουργία ψηφιακών πλατφορμών διαβούλευσης, ψηφοφορίας, απευθείας επικοινωνίας με τη δημοτική

αρχή και τις παρατάξεις, την αποστολή ερωτηματολογίων και μηνιαίων ενημερωτικών δελτίων και αποτίμησης των έργων που πραγματοποιήθηκαν.

Από τα ανωτέρω, γίνεται αντιληπτό ότι το συμμετοχικό μοντέλο διακυβέρνησης στην Ελλάδα αποδεικνύεται ιδιαίτερα ελλειμματικό και περίπλοκο στην εφαρμογή του. Παρότι η γενικότερη στάση των πολιτών χαρακτηρίζεται από παθητικότητα και αδιαφορία απέναντι στις κοινωνικές υποθέσεις, εντούτοις το κλίμα αυτό αρχίζει να μεταβάλλεται και οι νέες γενιές να αποκτούν πιο ισχυρές πολιτικές ταυτότητες. Η ώθηση για την επίτευξη διαμόρφωσης μιας ενεργούς κοινωνίας πολιτών με ισότιμα μέλη οφείλει να εφαρμοστεί πρωτίστως στο εγγύτερο για τον πολίτη επίπεδο, όπου η εμπλοκή τους και ο αντίκτυπος των αποφάσεων θα επηρεάζουν άμεσα την ποιότητα διαβίωσής τους. Για την καλύτερη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων που καλείται να διευθετήσει ο Δήμος Αθηναίων, προτείνεται:

- I. **Η ενίσχυση της διαφάνειας και προώθησης της ανοικτής διακυβέρνησης:** Οι πολιτικές δράσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης πρέπει να χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό διαφάνειας και αίσθημα ευθύνης. Για να επιτευχθεί αυτό, ο δήμος πρέπει να παρέχει μία κατανοητή και ολοκληρωμένη ενημέρωση των τοπικών υποθέσεων στους δημότες καθώς και διαφάνεια ως προς τους οικονομικούς πόρους και τις δυνατότητες που διαθέτει για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Αξιόλογη ενέργεια θα ήταν η υιοθέτηση πιο προσεγμένων και αντιπροσωπευτικών προϋπολογιστικών συμμετοχικών διαδικασιών, όπου οι πολίτες θα συμμετέχουν, είτε με φυσική παρουσία είτε μέσω ηλεκτρονικών εφαρμογών, στη συλλογή ιδεών για τον δημοτικό προϋπολογισμό και στην αξιολόγηση των προτεινόμενων έργων για χρηματοδότηση. Άλλωστε, το γεγονός ότι η δημοτική αρχή, τα τελευταία χρόνια, έχει προβεί σε μεγάλες δαπανηρές επενδύσεις στον τομέα της χωροταξίας και των δημοσίων έργων, κάνει ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη για έλεγχο και ενημέρωση των κατοίκων της πόλης. Επιπλέον, μία ανοιχτή διακυβέρνηση οφείλει να παρέχει ίσες ευκαιρίες συμμετοχής σε όλους τους πολίτες, μέσω δημοσίων συνεδριάσεων, ηλεκτρονικών διαβουλεύσεων κ.ο.κ., όπου τα μέλη της κοινωνίας θα έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν και να ακούσουν τις απόψεις των άλλων. Ακόμα και οι συμβουλευτικές επιτροπές που αποτελούνται από εκπροσώπους της κοινότητας, μπορούν να παρέχουν συμβουλές και ιδέες στους

αξιωματούχους του δήμου σε θέματα που επηρεάζουν την κοινότητα. Τέλος, η ανοιχτή παροχή πληροφοριών, δεδομένων και στοιχείων μπορεί να επιτρέψει την εκπόνηση επιστημονικών ερευνών, τα αποτελέσματα των οποίων δύναται να φανούν ιδιαίτερα ευεργετικά για τη βελτίωση της αυτοδιοίκησης. Με αυτόν τον τρόπο θα βελτιωθεί η συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων και θα ενισχυθεί η εμπιστοσύνη τους στη διοίκηση του Δήμου.

II. **Η βελτίωση της επικοινωνίας:** Η διαφάνεια και η ανοιχτή διακυβέρνηση δεν δύναται να εφαρμοστούν χωρίς την αντίστοιχη επικοινωνία. Ο Δήμος Αθηναίων οφείλει με κάθε πρόσφορο τρόπο να ενισχύσει την επικοινωνία του με τους πολίτες μέσω διαφόρων καναλιών, όπως οι ιστοσελίδες, τα κοινωνικά μέσα, τα ηλεκτρονικά μηνύματα και οι κοινότητες επικοινωνίας. Τέτοιες κοινότητες περιλαμβάνουν δειγματοληπτικές έρευνες και δημοσκοπήσεις προτιμήσεων, δημόσιες συναντήσεις και κοινοτικά φόρουμ προκειμένου να αποφέρουν πολύτιμες πληροφορίες στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων πριν από την ανάληψη δράσεων. Σε αυτό μπορεί να συμβάλει η αναβάθμιση των μηχανογραφικών εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού, η μαζική και μηνιαία αποστολή ερωτηματολογίων, ενημερωτικών δελτίων δράσεων και η ενίσχυση των ηλεκτρονικών του υπηρεσιών με πιο σύγχρονες πλατφόρμες κατάθεσης παραπόνων, καταγγελιών και προτάσεων. Επιπροσθέτως, λόγω της ταχέως εξελισσόμενης διάδοσης των μέσων κοινωνικών δικτύων, η δημοτική αρχή οφείλει να αναπτύξει πιο έντονη επικοινωνιακή δράση με τους πολίτες αναρτώντας πέρα από τις επικείμενες δράσεις, έρευνες και ομαδικές συνομιλίες για συγκεκριμένα θέματα.

III. **Η ενίσχυση της πολιτικής εκπαίδευσης:** Μία από τις βασικές αιτίες της παθητικότητας είναι ο πολιτικός αναλφαβητισμός. Ενισχύοντας την πολιτική εκπαίδευση στα σχολεία και παρέχοντας ευκαιρίες για εκπαίδευση και ενημέρωση στους ενήλικες, μπορούμε να ενθαρρύνουμε τη συμμετοχή τους. Ο Δήμος μπορεί να διοργανώσει εκστρατείες ενημέρωσης για τον ρόλο, τη σημασία της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Αυτό μπορεί να συμπεριλαμβάνει πληροφόρηση σχετικά με τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τα οφέλη της συμμετοχής τους και τη σημασία της δημοκρατίας στην κοινωνία. Πέρα από αυτό, μπορεί να ενισχύσει την πρακτική αυτή με τη δημιουργία ειδικού τμήματος στο εσωτερικό του οργανόγραμμα, το οποίο θα οργανώνει τις εκστρατείες ενημέρωσης, θα επιβλέπει τις διαδικασίες

συμμετοχικότητας και θα προτείνει ενέργειες για περαιτέρω ενίσχυση της συμμετοχής και του ενδιαφέροντος των πολιτών. Επιπλέον, καινοτόμα ιδέα θα ήταν η δημιουργία χώρων ενημέρωσης των πολιτών σε κεντρικούς δημοσίους χώρους, όπως η πλατεία Συντάγματος, όπου εκπρόσωποι και εργαζόμενοι του Δήμου, εφοδιασμένοι με φορητές έξυπνες συσκευές να συζητούν και να καταγράφουν εβδομαδιαίως την γνώμη των πολιτών για συγκεκριμένα τοπικά προβλήματα.

IV. **Η συνεργασία με την τοπική κοινωνία:** Οι αποφάσεις που λαμβάνονται σε επίπεδο ΟΤΑ στοχεύουν στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και την εξασφάλιση ιδίων πόρων. Στο πλαίσιο αυτό, οι δήμοι οφείλουν να εφαρμόζουν προγράμματα ανάπτυξης των τοπικών επιχειρήσεων και να συνεργάζονται με τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών. Για παράδειγμα, οι ΜΚΟ αποτελούν ανεξάρτητους φορείς με ειδικευση και εμπειρία σε διάφορους τομείς, όπως η περιβαλλοντική προστασία, η κοινωνική αλληλεγγύη, η υγεία, η πολιτιστική διατήρηση και πολλοί άλλοι. Έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν εξειδικευμένη εμπειρογνωμοσύνη και πόρους σε συγκεκριμένους τομείς, να συμβάλουν στον σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων και πρωτοβουλιών, καθώς και να παρέχουν τεχνική υποστήριξη. Σε πολλές περιπτώσεις διατηρούν στενές επαφές με την τοπική κοινότητα και απολαμβάνουν κοινωνική αποδοχή. Η συνεργασία με τις ΜΚΟ μπορεί να βοηθήσει τον Δήμο να κατανοήσει καλύτερα τις ανάγκες και τις προτεραιότητες των κατοίκων του και να σχεδιάσει με πιο αποτελεσματικό τρόπο προγράμματα και πολιτικές που ανταποκρίνονται σε αυτές.

V. **Η ενεργή συμμετοχή πολιτών:** Από την άλλη πλευρά και οι δημότες οφείλουν να παραμένουν ενεργοί πολιτικά προκειμένου να διατηρούν ένα υψηλό επίπεδο ποιότητας διαβίωσης. Η συνεχής ενημέρωση και η εκδήλωση ενδιαφέροντος παραμένει αναφαίρετο δικαίωμα αλλά και υποχρέωση για την εύρυθμη λειτουργία και την συνοχή της κοινωνίας. Μέσα από την συμμετοχή στα κοινά, οι πολίτες εξελίσσονται κοινωνικά και πολιτικά και ολοκληρώνονται ως αυθύπαρκτες ελεύθερες προσωπικότητες. Σε αυτό το πεδίο μπορεί να προστεθεί το αίτημα για η δημιουργία επιτροπής του πολίτη, η οποία θα είναι λειτουργικά παρόμοια με την οικονομική επιτροπή και την επιτροπή ποιότητας ζωής και στην οποία θα συμμετέχουν εκπρόσωποι της τοπικής κοινωνίας, κατόπιν αίτησής τους με πλήρη αναφορά στο ζήτημα που αντιμετωπίζουν και εκπρόσωποι των εκλεγμένων δημοτικών παρατάξεων. Με αυτόν τον τρόπο, θα

εξασφαλιστεί η εξέταση των αιτημάτων όλης της κοινωνίας όχι μόνο από τη δημοτική αρχή αλλά και από την αντιπολίτευση.

- VI. **Η διενέργεια τοπικών Δημοψηφισμάτων:** Η συμμετοχή των πολιτών μέσω της διαδικασίας των δημοψηφισμάτων ανάγεται σε ιδιαίτερα δημοφιλή πρόταση, για κρίσιμα τοπικά ζητήματα. Ο δήμος Αθηναίων έχει αντιμετωπίσει κατά καιρούς θύελλα αντιδράσεων για μεγάλες αποφάσεις που έχει λάβει, όπως ο Μεγάλος Περίπατος και η ανάπλαση του Βοτανικού με τη δημιουργία ποδοσφαιρικού γηπέδου. Πρόκειται για αποφάσεις που θα μετέβαλαν πολλές συνθήκες και θα επηρέαζαν άμεσα την καθημερινότητα, την ποιότητα υγείας και τη δράση των πολιτών και των επιχειρηματιών. Είναι ζωτικής σημασίας τα μέλη της κοινωνίας να αισθάνονται ότι η διαχείριση των τοπικών υποθέσεων είναι κοινή συνθήκη. Ωστόσο, οι πολίτες οφείλουν να διατηρούν μία αντικειμενική στάση και να μην επηρεάζονται από τις προσωπικές τους πολιτικές κατευθύνσεις, ούτως ώστε να αποφευχθεί ένα φαινόμενο κοινωνικής αντίστασης και αναταραχής λόγω πολιτικών αντιπαλοτήτων.
- VII. **Η ημέρα του πολίτη:** Στη φιλοσοφία του πρώτου φεστιβάλ για την κοινωνία των πολιτών που οργάνωσε ο Δήμος Αθηναίων, προτείνεται η δημιουργία ετήσιας ημέρας για τον πολίτη. Η δημοτική αρχή μπορεί να καθιερώσει μία ετήσια εβδομαδιαία γιορτή για τη διάδοση και την ενίσχυση της συμμετοχικότητας της κοινωνίας των πολιτών στις υποθέσεις της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας. Αυτή η ενέργεια μπορεί να επιφέρει μεγάλα οικονομικά οφέλη, διευρυμένη ενημέρωση και καινοτόμες δράσεις.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Athens Live News(2017), Greeks are the only Europeans that trust social media more than their country's legacy media, Researchers From the Reuters Institute had a deeper look, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/5xdrmj2>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023}.

Beetham, David, ed. 1994. Defining and Measuring Democracy. London: Sage, αναφέρεται σε Elstub S.(2015), A Genealogy of Deliberative Democracy, Democratic Theory Volume 2, Issue 1, Summer 2015: 100–117, ISSN 2332-8908 (Online), Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/273zyysf> ,{Πρόσβαση στις 03/03/2023}, σελ 101.

Bächtiger, André, and Dominik Hangartner. 2010. ‘When Deliberative Theory Meets Empirical Political Science: Theoretical and Methodological Challenges in Political Deliberation’. Political Studies 58 (4): 609–629, αναφέρεται σε Ercan A. et al. (2015), Research Methods in Deliberative Democracy, Policy Studies, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2pwhkp8d>, {Πρόσβαση στις 27/03/2023}, σελ 2.

Blacksher E et al, (2012), “What Is Public Deliberation?” Hastings Center Report 42, no. 2: 14-17, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3wtar4em>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}, σελ 14.

Borowiak C.(2011), Accountability and Democracy: The Pitfalls and Promise of Popular Control, Oxford University Press, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3wabvfv3> {Πρόσβαση στις 13/03/2023}.

Cabannes Y.(2015), The impact of participatory budgeting on basic services: municipal practices and evidence from the field, 5 International Institute for Environment and Development (IIED), Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4hwaxrbk>, {Πρόσβαση στις 19/03/2023}, σελ 257.

Canel E.(2001), Municipal Decentralization and Participatory Democracy: Building a New Mode of Urban Politics in Montevideo City?, European Review of Latin American and Caribbean Studies / Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe, (CEDLA), Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4e3u5tcn> , {Πρόσβαση στις 07/03/2023}.

Cambridge: Cambridge University Press, αναφέρεται σε Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, σελ 144.

Carneiro T.(2015), Engaging Politics: Political Participation in Brazil and Sweden, predicted by Stereotypes about Parliamentarians, Political Education and Behavioral Contagion, UNIVERSIDADE DE BRASÍLIA INSTITUTE OF PSYCHOLOGY, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/t2tk2c69>, {Πρόσβαση στις 19/03/2023}.

Chambers, S. 2012. “Deliberation and Mass Democracy.” In Deliberative Systems – Deliberative Democracy at the Large Scale, edited by J. Parkinson and J. Mansbridge, 52–71. Cambridge: Cambridge University Press, αναφέρεται σε Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2f2hds7e> , {Πρόσβαση στις 03/03/2023} σελ 144.

Dalton R.(2008), Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation, POLITICAL STUDIES, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/yude8zna>, {Πρόσβαση στις 07/03/2023}.

- Democracy Index 2022, Frontline democracy and the battle for Ukraine, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p949su3>, {Πρόσβαση στις 09/03/2023},σελ 39.
- Democracy Report 2023, Defiance in the Face of Autocratization, <https://tinyurl.com/2fk5jah2>, {Πρόσβαση στις 09/03/2023}, σελ 17.
- Dryzek, J. S. 1990. Discursive Democracy: Politics, Policy, and Political Science. Oakleigh, NY:Cambridge University Pres, αναφέρεται σε Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, Critical Policy Studies, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2f2hds7e> , {Πρόσβαση στις 03/03/2023}.
- Ercan A. etal. (2015), Research Methods in Deliberative Democracy, Policy Studies, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2pwhkp8d>, {Πρόσβαση στις 27/03/2023}, σελ 82.
- Eurofound, Living, working and COVID-19 (Update April 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p9eh2eu>, {Πρόσβαση στις 13/03/2023}.
- European Commission,(2023), Greece in the Digital Economy and Society Index, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3xjt6hcs>, σελ 18.
- European Commission(2017), Webinar on Participatory Budgeting, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/885ke9yf> {Πρόσβαση στις 24/03/2023}, Last update 2021.
- European Parliament (2022), Towards a permanent citizens' participatory mechanism in the EU, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies PE 735.927, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/mr26dsx2>, {Πρόσβαση στις 24/03/2023}, σελ 15.
- European Regional Development Fund, DEMOCRATIC INNOVATION AND PARTICIPATORY DEMOCRACY IN THE ALPINE AREA, Interreg Alpine Space, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3y4h72ks>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023}, σσ 34-35
- Experimental Setting.” Political Psychology 22 (4): 809–826. Thompson, D. 2008. “Deliberative Democratic Theory and Empirical Political Science.” Annual Review of Political Science 11: 497–520, αναφέρεται σε Elstub S. et al.(2016), Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy, Critical Policy Studies, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/mrxea9fa> , {Πρόσβαση στις 16/03/2023}, σελ145.
- Felicetti A.(2022), Casting a new light on the democratic spectator, Italy, DEMOCRATIZATION, VOL. 29, NO. 7, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p9ss679>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 1302.
- Fox, S. (2015). Apathy, alienation and young people: The political engagement of British Millennials. Retrieved February 10, 2017,αναφέρεται σε DahlaV et al.(2017), Apathy or alienation? Political passivity among youths across eight European Union countries, European Journal of Developmental Psychology, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/yck6f3bb>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 2.
- Fung A. et Wright E.(2001), Deepening Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance, αναφέρεται στο PATSIA C. et al,(2013), Participatory Democracy, Decentralization and Local Governance: the Montreal Participatory Budget in the light of Empowered Participatory

- Governance' ,International Journal of Urban and Regional Research, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p9ykvkk>, {Πρόσβαση στις 14/03/2023}, σελ 2215.
- Greco S. et Chiriac H.(2021), Challenges for deliberative democracy in the digital era, Technium Social Sciences Journal, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/bdzyrjk7> {Πρόσβαση στις 16/03/2023}, σελ 923.
- GouglasA. et al.(2015), Political Advisers and Policy Making in Ministerial Cabinet Systems: the case of Belgium, Greece & the European Commission, ICPP, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/bdf5b3f9> , {Πρόσβαση στις 09/03/2023}.
- Healey, P. (1997) Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies. ,αναφέρεται σε Kgobe1F. et Mamokhere J.,(2021),αναφέρεται σε The Value of Public Participation in Land-Use Planning for Redeeming Congestion in South African Municipalities,Technium Social Sciences Journal Vol. 26, 17-31, ISSN: 2668-7798, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3nnd52c4>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 19.
- Hendriks F.(2009), Democratic reform between the extreme makeover and the reinvention of tradition: The case of the Netherlands, Tilburg University, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2crsxbwh> , {Πρόσβαση στις 02/03/2023}.
- International Observatory on Participatory Democracy(2022), Framework note on the principles for the application and preparation of the report on participatory democracy, Draft n°1, Bachir KANOUTE, IOPD Africa, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/uvwfpbya>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023}, σς 2-3.
- Kappa Research,(2018), Survey on young Greeks in Greece and abroad, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p82c63v>, {Πρόσβαση στις 27/03/2023}.
- KARAGEORGOUK. et al,(2018), Social representations of “apolitical people” among different citizenship styles of Greek youth, Papers on Social Representations Volume 27, Issue 1, pages 5.1-5.22 (2018) Peer Reviewed Online Journal ISSN 1021-5573, The Authors, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4w6fnfp7>, {Πρόσβαση στις 17/03/2023}. sel 5.2
- Kersting N.(2021),Participatory Democracy and Sustainability. Deliberative Democratic Innovation and Its Acceptance by Citizens and German Local Councilors, MDPI, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/8jvjmy9c>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}, σελ 13.
- Keutgen J.(2021), Participatory Democracy: the Importance of Having a Say When Times are Hard, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/5n7xsbbs>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}.
- Kitanova M.(2020),Youth political participation in the EU: evidence from across-national analysis, JOURNAL OF YOUTH STUDIES2020, VOL. 23, NO. 7, 819–836, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2kpnwy8z>, {Πρόσβαση στις 24/03/2023}, σελ 822.
- Landwehr Claudia, “Demokratische Legitimation durch rationale Kommunikation“, in Lembcke W. Oliver et al. (ed.), Zeitenössische Demokratietheorie, Wiesbaden, Springer Verlag für Sozialwissenschaften, 2012, 355-385., αναφέρεται σε European Regional Development Fund,DEMOCRATICINNOVATION AND PARTICIPATORY DEMOCRACY IN THE ALPINE AREA,Interreg Alpine Space, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3y4h72ks>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023}, σελ 34.
- MARCU J.(2022), The Conference on the Future of Europe as a new framework of participatory democracy at the European Union level, DEMOCRACY VERSUS AUTOCRACY. WHY THE

DEMOCRATIC SYSTEM IS SUPERIOR AND HOW IT CAN DEFEAT AUTOCRACY THE CONFERENCE ON THE FUTURE OF EUROPE AS A NEW FRAMEWORK OF PARTICIPATORY DEMOCRACY AT THE EUROPEAN UNION LEVEL, Institute of European Democrats, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3vnrnfr>, {Πρόσβαση στις 09/03/2023}.

Margaritis K.(2014), A Constitutional Discussion of Participatory Democracy in Greece, Constitutional Forum constitutionnel, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/48refszn>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 29.

Michos I et al.(2020), Constructions of Participatory Democracy Institutions and Same-Sex Union Rights in Online Public Deliberation in Greece, Wiley Online Library, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2wyzdhht>, {Πρόσβαση στις 13/03/2023}.

Montesquieu (1748), Πνεύματος των Νόμων, μτφρ Π.Κονδύλης, Κ. Παπαγιώργης,(2006), Γνώση, Αθήνα,2006, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p89d98p>, {Πρόσβαση στις 26/03/2023}.σσ 130-139.

Musiał-Karg M.,(2019),E-DEMOCRACY AND E-TOOLS OF CITIZEN PARTICIPATION ON LOCAL LEVEL IN POLAND,CEE, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/yrd8tuus>, {Πρόσβαση στις 28/03/2023},σελ 214.

New Diaspora, n.d., Survey on young Greeks in Greece and abroad, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p82c63v>, {Πρόσβαση στις 23/03/2023}.

Nicolas E.(2021), More trust in EU than national governments amid pandemic, Euobserver, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/mskwurta>, {Πρόσβαση στις 14/03/2023}.

Norris, “Young people & political activism: From the politics of loyalties to the politics of choice?”, Report for the Council of Europe Symposium, 2003, p. 4, αναφέρεται σε Ζηργάνου Λ.(2011),Νεολαία και πολιτική στην Ελλάδα,Οι νέοι δεν αδιαφορούν, αλλά αλλάζουν τον τρόπο συμμετοχής τους, Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2km5uvv7>, {Πρόσβαση στις 11/03/2023}.

OECD Data,Trust in government Total, Percentage, 2022 or latest available, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/y487zufh>, {Πρόσβαση στις 21/03/2023}.

Orr D. et Levy R.(2013), The Law of Deliberative Democracy, Routledge, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/9pamuwey>, {Πρόσβαση στις 28/03/2023}.

OECDiLibrary(2021), Government at a Glance 2021, Trust in public institutions, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/wkz8avfc>, {Πρόσβαση στις 29/03/2023}.

Oxford Martin School, Our World in Data, Participatory Democracy Greece 1789-2022, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4d74cps7>, {Πρόσβαση στις 23/03/2023}.

Oxford Martin School, Our World in Data, Participatory political institutions 2022, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p858j7p>, {Πρόσβαση στις 23/03/2023}.

Parkinson, J. 2012. “Democratizing Deliberative Systems.” In Deliberative Systems – Deliberative Democracy at the Large Scale, edited by J. Parkinson and J. Mansbridge, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2pnjkbnp>, {Πρόσβαση στις 14/03/2023}, σς 151–172.

Patsias C. et al.(2013),Participatory Democracy, Decentralization and Local Governance: the Montreal

Participatory Budget in the light of Empowered Participatory Governance, *International Journal of Urban and Regional Research*, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/39kbzuw9>, {Πρόσβαση στις 19/03/2023}.

Peixoto T.(2021), Between too much and too little: a tentative framework for putting trust in government in to context, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/ywf4xjyz> , {Πρόσβαση στις 05/03/2023}.

PEW RESEARCH CENTER(2022),SATISFACTION WITH DEMOCRACY AND POLITICAL EFFICACY,Few feel political systems allow citizens like them to have influence, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/43e9v3eb>, {Πρόσβαση στις 26/03/2023}.

Selen A. Et al.(2022), *Research Methods in Deliberative Democracy*, Oxford University Press, Διαθέσιμο σε <https://academic.oup.com/book/44646>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 4.

Simone Chambers, “Deliberative Democratic Theory,” *Annual Review of Political Science* 6, no. 1 (2003), αναφέρεται σε AfsahiA.(2020), *Disabled Lives in Deliberative Systems*, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4pcx2sed>, {Πρόσβαση στις 14/03/2023}, σς 754-755.

Sisk T. (2001), *DEMOCRACY AT THE LOCAL LEVEL - THE INTERNATIONAL IDEA HANDBOOK ON PARTICIPATION, REPRESENTATION, CONFLICT MANAGEMENT, AND GOVERNANCE*, *International IDEA Handbook Series 4*, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3vm33t2e>, {Πρόσβαση στις 21/03/2023}, σελ 8.

Soares D et al, (2020), *Municipalities e-Participation initiatives through Facebook: citizens perspective*, *ICEGOV*, Αθήνα, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3kuba4k6> ,{Πρόσβαση στις 29/03/2023}, σελ 552.

Sreejith Alathur, P Vigneswara Iavarasan, and MP Gupta. 2016. Determinantsof e-participation in the citizens and the government initiatives: Insights fromIndia. *Socio-Economic Planning Sciences* 55, (2016), 25–35 and Peter Cruickshank and Colin F Smith. 2009. Self-efficacy as a factor in theevaluation of epetitions. *Proceedings of EDEM* (2009), 223–232, αναφέρονται σε Soares D et al, (2020), *Municipalities e-Participation initiatives through Facebook: citizens perspective*, Διαθέσιμο <https://tinyurl.com/5229k4w8>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}.

VAN DIJK, J., *Participation in Policy Making*, in: *Study on the Social Impact of ICT. Report for European Commission, Information Society and Media Directorate- General, European Communities DOI,2010, Luxembourg, e c.europa.eu/, 17.09.2012*, αναφέρεται σε Musiał-KargM.,(2019),*E-DEMOCRACY AND E-TOOLS OF CITIZEN PARTICIPATION ON LOCAL LEVEL IN POLAND*, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/yrd8tuus>, {Πρόσβαση στις 28/03/2023},σελ 215.

Vries M.et Sobis I.,(2022), *On the Need to Include Passive Citizens in Public Participation Processes*, *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy* 15(2):220-242, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/na4rz3h7>, {Πρόσβαση στις 14/03/2023}, σς 230-231.

Westerink, J., Kempenaar, A., Van Lierop, M., Groot, S., Van der Valk, A. and Van den Brink, A., 2017. *The participating government: Shifting boundaries in collaborative spatial planning of urban regions*. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 35(1), 147-168.,αναφέρεται σε *The Value of Public Participation in Land-Use Planning for Redeeming Congestion in South African Municipalities*, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3nnd52c4>, {Πρόσβαση στις 22/03/2023}, σελ 19.

WikeR.(2022) ,*Social Media Seen as Mostly Good for Democracy Across Many Nations, But U.S. is a Major Outlier*, *PEW RESEARCH CENTER*, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2p8dffmp>, {Πρόσβαση στις 26/03/2023}.

World Forum Democracy(2016), Incubator for participatory democracy, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/cce2pe24>, {Πρόσβαση στις 03/03/2023}.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Βαγενά Δ. Θ. (2022). Τα Κοινωνικά Συμβόλαια των John Locke και John Rawls: από τη φυσική κατάσταση στην πρωταρχική θέση. Ηθική. Περιοδικό φιλοσοφίας ,Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4b2dxbx2> , {Πρόσβαση στις 07/03/2023}, σελ 23.

Βελεγράκης Γ. etal,(2021), Συμμετοχικός Δημοτικός Προϋπολογισμός: Ένα δημοκρατικό πείραμα, ΙΔΡΥΜΑ ΧΑΪΝΡΙΧ ΜΠΕΛ ΕΛΛΑΔΑΣ, Θεσσαλονίκη, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/muudvn5y>, {Πρόσβαση στις 24/03/2023}, σελ 13.

Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, Δημοκρατία, Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://tinyurl.com/4xxd74vc>, Τελευταία ενημέρωση στις 6 Οκτωβρίου 2022.

Δεμερτζής Ν.(1989), ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ, ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ, Κεφάλαιο 5^ο Πολιτική Κουλτούρα: Παλιές και νεότερες θεωρίες, Παπαζήσης Αθήνα.

Ελευθερίου Κ.(2022),Δελτίο Πολιτικής Συγκυρίας, Νεολαία & πολιτική στην Ελλάδα σήμερα, ΕΝΑ, Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτών, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/3yr8rnh2>, {Πρόσβαση στις 19/03/2023}.

Ινστιτούτο Πουλάτζας Ν.(2022),3^η Έρευνα, Νεολαία Συνήθειες, Αντιλήψεις & Πολιτική Συμπεριφορά, Μέρος Α΄, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/etmbkmjw>, {Πρόσβαση 12/03/2023 }, σελ41.

Ινστιτούτο Πουλάτζας Ν.(2022),3^η Έρευνα, Νεολαία Συνήθειες, Αντιλήψεις & Πολιτική Συμπεριφορά, Μέρος Γ΄, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2w44m92m>, {Πρόσβαση 12/03/2023}, σελ 89.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής,(2001), Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/yckt9c3s>, {Πρόσβαση στις 26/03/2023}.

Λαδής Σ. (2010). Συμμετοχή των πολιτών στη δημόσια πολιτική: από τη θεωρία στην πράξη. Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, 24, 79-98, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/27yf7h82>, {Πρόσβαση στις 28/02/2023}.

Πανεπιστήμιο Κρήτης, εκπαιδευτικές διαφάνειες, Πολιτική Φιλοσοφία 7, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/mr272re4>, {Πρόσβαση στις 03/03/2023}.

Παπαγεωργίου Κ.(2010),John Rawls, Η Θεωρία της Δικαιοσύνης, ΠΟΛΙΣ Αθήνα, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2vt2m7m6> {Πρόσβαση στις 22/03/2023}.

Παντελίδου – Μαλούτα Μ.(2015), Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, Η νεολαία επιστρέφει; Ελληνική πολιτική κουλτούρα και μεταβαλλόμενα πρότυπα πολιτικότητας των νέων στην κρίση, ΕΚΤ, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/ynktxpxd>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}.

Παντελίδου – Μαλούτα Μ.(2020), Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, Νεολαία, αριστερή ψήφος και ριζοσπαστισμός τη δεύτερη δεκαετία του 2000,ΕΚΤ, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/ykzpr7nhb>,

{Πρόσβαση στις 16/03/2023}.

Παντελίδου-Μαλούτα Μ. (1990). Ελληνική πολιτική κουλτούρα: όψεις και προσεγγίσεις. *The Greek Review of Social Research*, 75, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/2rsb2ps5>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023} σς 18–19.

Σημίτης Κ.(2007), Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΕ ΚΡΙΣΗ;, ΠΟΛΙΣ, Αθήνα, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/5n8djw5k>, {Πρόσβαση στις 06/03/2023}.

Σιατίτσας Φ.(2005), ΜONTESQUIEU, LAPOLITIQUEETL' HISTOIRE,ΠΛΕΘΡΟΝΑθήνα, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4uacwvn7>, {Πρόσβαση στις 16/03/2023}, σελ 60.

Στυλιανού Α.(2006), ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ - ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΚΡΟΤΙΟΥΣ ΣΤΟΝ ΡΟΥΣΣΩ, ΠΟΛΙΣ , Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/4b2dxbx2>, {Πρόσβαση στις 12/03/2023}, σσ.108-109.

Στυλιανού Α.(2006), Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΧΟΜΠΣ, Πανεπιστήμιο Πάτρας, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/299tjfm6> ,{Πρόσβαση στις 13/03/2023}.

Φαράκλας Γ.(2000), ΜΟΝΑΡΧΙΑ, ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟ ΣΤΟΝ ΜΟΝΤΕΣΚΙΕ, Ο αντινομικός χαρακτήρας της νεωτερικότητας και το πρόβλημα της αιτιότητας, Πανεπιστήμιο Πάτρας, Ψηφιακό αρχείο, Διαθέσιμο σε <https://tinyurl.com/y4p4twaa>, {Πρόσβαση στις 04/03/2023}.